

Hvis ulven kommer i morgen...

Læreres syn på, og vurdering av, alvorlige skolehendelser

Hvis ulven kommer i morgen...

Læreres syn på, og vurdering av, alvorlige skolehendelser

Laila Haugbro

Masteroppgave
I psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer
Institutt for Klinisk medisin
Det medisinske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

November, 2012

Hvis ulven kommer i morgen...

HUMANITY IS OVERATED.

Colorado, 2009

Kauhajoki, 2008

Jokela, 2007

lone wolf –ensom ulv.

“..a person who plan, organize and carry out attacks individually and independently from established terrorist organizations, creating their own ideologies that combine personal frustrations and aversions with political, social, or religious grievances...Particularly hard to identify before they strike and therefore pose a major security threat.”

R SPAAIJ (2010)

© Laila Haugbro

2012

Tittel: Hvis ulven kommer i morgen...

Forfatter: Laila Haugbro

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeren, Universitetet i Oslo

Abstract

The phenomenon of school shootings are rare but dramatic events. In the aftermath of such events in USA and Finland the police response suffered severe criticism of and resulted in major changes in emergency response plans. Early interventions from *others* than professional task forces have proven important when school shootings occur.

School shootings are low frequent events in Norway, but 22/7 revealed inadequate emergency capabilities towards solo terrorism. Due to experienced school shootings in neighboring countries and repeated threats towards Norwegian schools along with other social changes, the government has taken steps to enforce emergency prevention in schools. We need to acknowledge, this might happen here.

Comparable relations between Norway and countries with such incidents, the potential vulnerability to risks, along with international research forms the theoretical basis for this thesis. With support from the county director in Østfold, a quantitative survey in the county's largest high schools is conducted. The issue's relevance and how teacher's perception on topical factors and their complex connections are consistent with previous studies, are viewed. Further, attention is given to how teachers consider students and communities as early warning resources, in addition to considered needs for emergency-related changes in schools in the wake of 22/7. The study's intention is to raise awareness and promote prevention and early warning.

The findings indicate that most teachers are familiar with, and possess a present perception of several factors related to matters of risk. Students and the local community are seen as important resources for prevention and early warning. However, adequate systems and channels for communication seem to lack. The *experience* of relevance is rated low. Most teachers also show limited insight and participation in the school's emergency systems. Indications of inadequate understanding in several factors and its complex interaction related to this phenomenon arise, this especially regards aspects of suicide and the fact that other students often are given information about the attack in advance. Teachers consider that 22/7 has led to fewer changes needed within prevention and emergency systems in schools. Approaching the school system with emergency related questions, has led to considerable opposition against the project, and affected empirical findings. The reliability is weakened, and findings considered less representative for the population

Sammendrag

Fenomenet skoleskyting er sjeldne men dramatiske hendelser. I USA og Finland har skoleskyting utløst kraftig kritikk av politiets respons, og medført omfattende endringer i akuttplanverket samt kritiske blikk på beredskap og forebygging. Tidlig intervensjon fra *andre* enn profesjonelle innsatsstyrker har vist seg viktig for omfangsreduksjon når noe skjer.

I Norge er skoleskyting lavfrekventerte hendelser, men 22/7 viste en utilstrekkelig beredskap mot soloterrorisme. Skoleskyting i naboland, gjentatte trusler mot norske skoler, samt andre samfunnsendringer har medført satsning på beredskapsforebyggende arbeid mot skolene fra myndighetene. Vi må være forberedt på at dette kan skje.

Mulige sammenlignbare forhold mellom Norge og land utsatt for skoleskyting, samt mulige norsk sårbarhet for risiko, utgjør sammen med utvalgt internasjonal forskning oppgavens teoretiske grunnlag. Med støtte fra fylkesdirektøren i Østfold, er det gjennomført en kvantitativ spørreundersøkelse på fylkets største videregående skoler. Det sees på hvor aktuelt lærerne vurderer temaet, og hvordan innsikt og forståelse av enkeltfaktorer og dets komplekse dynamikk samsvarer med tidligere studier. Videre er oppfattelse av elever og nærmiljøets rolle som varslingskilder, samt mulige beredskapsmessige endringsbehov i skolene etter terroren 22/7 sett på. Studiens hensikt har vært økt oppmerksomhet for å fremme forebygging og tidligst mulig varsling.

Hovedresultatene indikerer at de fleste lærerne *er kjent med og har en bevisst oppfatning av* flere faktorer knyttet til risikoforhold rundt skoleskyting. Nærmiljø, og spesielt elever, vurderes som viktige ressurser for varsling, derimot mangler gode systemer og kommunikasjonskanaler for dette. *Opplevelsen* av aktualitet er lavt vurdert. Mange har liten innsikt og deltagelse i skoleberedskapen. Mangelfull innsikt viser seg gjeldende i flere faktorerers komplekse samspill. Selvmordsaspektet er lite framme i lærernes forståelse av temaet, og mange var ukjent med at angrepsplaner ofte formidles andre elever i forkant. Lærerne mener at 22/7 har medført få endringsbehov innen forebygging og beredskap på skolene.

Å nærme seg skolesystemet med spørsmål om beredskap, har medført betydelig motstand mot prosjektet, og utvilsomt påvirket empirien. Dette har svekket reliabilitet og resultatet vurderes mindre representativt for populasjonen.

Forord

Min sønn var nettopp født. Ikke en selvfølge, han var forventet født svært syk. Senabort vurdert ut femte måned. Ville jeg miste han?

Så uendelig takknemlig. Mitt uerstattelige barn.

Boblende over av hormoner, ammetåke og lykkerus for å få beholde ungen min, møtes blikket av forsiden på dagsavisen. En far flyktende med sitt døde barn i armene. Ansiktet hans. Barnet hans. Ubeskrivelig. Massakren i Beslan.

Et bilde av verden og livet ukjent for meg. Hvordan kan slikt skje, hvordan kan vi forstå og hvordan kan vi forberede oss på det utenkelige.

Dette er flere år siden nå, men skapte mitt behov for kunnskap, forstå for å forhindre. Bidra med en liten, liten bit med kunnskap for forebygging av terror og lidelse i vår del av verden hvor vi har vært forskånet for slikt.

Tusen takk til de fine ungene mine som har måtte forsake mye for at mamma skulle få gjøre lekser. Tusen takk til mannen i huset for all støtte og hjelp, og til mamma og andre som har stilt opp for oss.

Takk til Fylkesdirektør Egil Olsen for muliggjøring og støtte av prosjektet, og alle ansatte på videregående skoler i Østfold som delte tid og tanker og gjorde studien mulig.

Og ikke minst, en stor takk til veileder Arnfinn Tønnessen som har vært en klippe med sin kunnskap og sitt engasjement for temaet, og for sin tålmodighet med meg når alt har gått svart.

INNHOOLD

INTRODUKSJON	1
1.1 Presentasjon av temaet skoleskyting	1
1.2 “Expert consensus on this topic has not yet been reached”. Kort om empiriske funn. (Reddy, M; Borum, R; Berglund, J; Vossekuil, B; Fein, R. & Modzeleski, W. 2001).....	3
1.3 Bakgrunn for tema, og studiens fokusområder.....	3
1.4 Oppgavens aktualitet og bidrag	5
1.5 Oppbygging av oppgaven.....	5
2 TIDLIGERE FORSKNING OG SKOLESKYTING.....	6
2.1 Lite norsk forskning på skoleskyting.....	6
2.2 Tidligere, internasjonal forskning.....	6
2.3 Skandinavisk forskning, ”Grøvere våld i skolan”.	8
3 TEORIER.....	10
3.1 Naivitet og uskyld. Norge i verden.....	10
3.2 Utvikling av vold og trusselnivå i Norge.....	12
3.3 Våpentilgjengelighet.....	15
3.4 Den norske skolen. Med særlig blick på trivsel og mobbing.....	17
3.5 Unge menn og selvmord.....	20
4 METODE	22
4.1 Innledning.....	22
4.1.1 Fra ide til forskningsspørsmål og hypoteser	22
4.1.2 Undersøkelsesenheter, definisjoner og variabler/operasjonaliseringer.....	23
4.1.3 Etske betraktninger.....	25
4.2 Metodisk tilnærming.....	25
4.2.1 Studiedesign og metodevalg.....	25
4.2.2 Størrelsen på utvalget	29
4.2.3 Trekking av utvalg	30

5	DATAMATERIALET, DATAINNSAMLING OG PROSESS	32
5.1	Datamaterialet.....	32
5.2	Arbeidet med, og kvalitetssikring av, spørreskjemaet.....	33
5.3	Framdrift og prosess	34
5.4	Nye utfordringer og behov for ny forankring.....	36
6	RESPONS PÅ UNDERSØKELSEN	41
6.1	Vurdering av frafall for deltagelse.....	41
6.2	Vurdering av mangelfulle besvarelser.....	43
7	VALIDITET, RELIABILITET OG FEILKILDER.....	44
8	HOVEDFUNN.....	46
9	DISKUSJON og utdyping av funnene	47
9.1	Hva forbinder lærerne med ”alvorlige skolehendelser”?	47
9.2	Lærernes bevissthet rundt temaet skoleskyting og deres sannsynlighetsvurdering for hendelser.....	48
9.3	Lærernes innsikt i, og forståelse av fenomenet skoleskyting	54
9.4	Trusselvurderinger og varslingsystemer	67
9.5	Eventuell påvirkning av terrorhendelsen 22/7.....	75
10	Hovedkonklusjon, svar på hypoteser og Implikasjoner	81
	Referanser.....	86
	Vedlegg	96
1	Melding om behandling av personopplysninger, NSD.....	97
2	Informasjon om undersøkelsen, fra Østfold FK	99
3	Informasjon til rektorene, Møtet 02.11-11	100
4	Invitasjon til deltagelse i masterprosjekt	102
5	Intro-tekst til spørreskjemaet	104
6	Oppklarende tilleggsinformasjon til spørreskjemaet	106
7	Purretekst, første purring	107

8 Purretekst, andre purring	109
9 Arbeidet med spørreskjemaet	111
10 Kvalitetssikring gjennom piloter og filolog	121
11 Operasjonalisering av variabler til åpne spørsmål	123
12 Spørreskjemaet "Undersøkelse av læreres syn på..."	131

TABELLER OG FIGURER

Tabell 1: Skisse over utvalgsberegninger, Populasjonen

Tabell 2: Skisse over utvalgsberegninger, Utvalget

Tabell 3: Beregning av gyldig nettoutvalg

Tabell 4: Beregning av svarprosent

Tabell 5: Fordeling av geografiske antagelser på tidligere hendelser

Tabell 6: Fordeling a oppfatninger på elevers mulighet for anonym varsling

Figur 1: Antall returnerte skjemaer

Figur 2: Årsaksfordelinger for ikke å delta

Figur 3: Hvor realistisk/aktuell problemstillingen er

Figur 4: Antagelser på ønsket mål

Figur 5: Antagelser på adferd/kvaliteter

Figur 6: Antagelser på motiv

Figur 7: Endringer etter 22/7

Figur 8: Illustrasjon av ytterpunkter på målte verdier

INTRODUKSJON

Temaet for studien presenteres innledningsvis, hvor jeg søker å plassere fenomenet i en historisk og geografisk kontekst. Det gir rammer for påfølgende relatering av aktualitet til norske forhold. Bakgrunn for studien, oppgavens fokusområder, og studien bidrag følger. Avslutningsvis vises oppgavens oppbygging.

1.1 Presentasjon av temaet skoleskyting

Hendelser hvor skyting inntreffer på utdanningsinstitusjoner, handler om personer som truer, skyter eller skader andre på skoleområdet med våpen, og varierer i egenskaper ved hendelsen, gjerningsmenn og motiver.

Den første kjente, store hendelsen fant sted i Amerika i 1966, hvor et 50 talls personer ble skadet eller drept på University of Texas (Lavergne, 2007). Sett bort ifra massakren i Beslan¹ som var av en annen karakter, har over 100 forskjellige alvorlige skyteepisoder og massedrap på skoler funnet sted på verdensbasis siden 1966 og fram til 2010, hvor omlag 400 personer er drept (Preti, 2008; Infoplease, 2011; US News, 2008). De fleste hendelser har utspilt seg i Amerika, men land i alle verdensdeler har vært utsatt for skoleskyting (ibid.).

Mange assosierer skoleskyting med Columbine High (1999) og Virginia Tech (2007). Begge massakrene utløste kraftig kritikk av politiets respons og deres avventing på spesialstyrker. Hendelsene medførte omfattende endringer i akuttplanverket over hele USA, og i flere andre land (NOU, 2012:14). De senere års hendelser i Tyskland og Finland er både velkjente i Norge, og geografisk nære. Erfaringene i Finland medførte endringer i skolenes sikkerhetsplaner og kriseberedskap, samt en rekke andre tiltak, eksempelvis håndtering av internettrusler og styrking av politiresponsen (Oksanen, A; Nurmi, J; Räsänen, P. & Lindstrøm, K. 2010; NOU, 2012:14).

The National Center for Education Statistics (NCES) viser i 2010-rapporten Indicators of School Crime and Safety (Robers, 2010) at andelen ungdommer som ble drept på Amerikanske skoler var under 2 % av det totale antall ungdomsdrap gjennom *alle* tilgjengelige målte år. Både NCES- rapporten og andre amerikanske studier (Muschert, 2007) indikerer at

¹Terrorangrepet i 2004 på barneskolen i Beslan i Russland (Nord-Ossetia), hvor 1100 personer ble holdt som gisler i tre dager av separatister. "Myke mål" ble brukt for fremming av en politisk sak, og tragedien endte med at minst 334 ble drept, hvorav 186 barn (NOU 2012:14).

skolen er blant de tryggeste steder for barn, også statistisk tryggere enn hjem og nabolag. Skoleskyting er et sjeldent forekommende fenomen, og gir forholdsvis lave tall i kriminalstatistikken. Med Norges oppvekstvilkår, som regnes blant de aller beste og tryggeste i verden (FN, 2007), kan skoleskyting oppfattes som et fjernt fenomen.

Skoleskyting med sitt dramatiske forløp får ofte bred dekning i massemedia og hendelsene er mer omfattende enn hva som reflekteres i statistikk over antall drepte. Generelle observasjoner av naturkatastrofer og ulykker versus overlagte, ikke-tilfeldige handlinger, indikerer at menneskeskapte hendelser ofte blir et angrep på menneskets *egenverdi* (Weisæth & Mehlum, 1993), og later til å ha en større traumatisk effekt enn naturkatastrofer eller ulykker (Dyregrov, 2008). Det aktiviserer vår verste frykt, rokker ved vår virkelighetsoppfatning og rammer både direkte eksponerte og omgivelser. Det *gjør* noe med land som har hatt slike hendelser. Økte sikkerhetstiltak, endringer i lover og våpenpolitikk kan være noen konsekvenser. Den finske studien ”This can` t happen here!”, gjort 6 mnd etter skoleskytingen i Kauhajoki, stiller spørsmål om hvorvidt de nordiske velferdsmodellene gir en passiviserende, falsk trygghet da tilliten til staten, som blant annet skal beskytte innbyggerne, er så stor (Oksanen, A; Nurmi, J; Räsänen, P. & Lindstrøm, K. 2010).

Skoleskytingens karakter gir oppmerksomhet i nyhetsmedier verden rundt, hvor dekningen er et tveegget sverd. Smitteeffekt et kjent fenomen (Ørslie, 2010). Sårbare individer kan bevitne oppmerksomhet som vies gjerningsmenn, og få kjennskap til forhold rundt ugjerninger som kan skape ideer hos dem selv. Undersøkelser viser en klar utbredelse av gjerningspersoner som har studert, imitert og/eller referert til tidligere skoleskytere i forkant av egen ugjerning (Omoike, 2000; Estrada 2009). Massakren i Kauhajoki er et eksempel med direkte referanse til Columbine massakren (NOU 2012:14).

Veien synes kort mellom mediadekning og bruk av andre kommunikasjonskanaler, som sosiale media på internet - som er tilgjengelig for alle. Kringkasting av ideologier, personlige bilder med våpenposering samt videoer på YouTube er eksempler på hvordan disse unge menn bruker internett for å oppnå egen ”berømmelse” og dekning av begivenheten, -som synes å være et mål i seg selv (Moore, M. H; Petrie, C.V; Braga, A. A. & McLaughlin, B. L. 2003). Enkeltindivider kan med YouTube, egen twitter-og facebook konto osv, selv ”kringkaste” på egen ”massemedikanal”, og egenhendig formidle dekningen. Planlegging av terrorfylte aksjoner på *denne* måten er helt nytt i vår tid. Det er også nytt at geografiske

inndelinger, avstander og landegrenser, ikke lenger er begrensende faktorer, da man får umiddelbart global dekning via nettet, bare handlingen man utfører er ekstrem nok.

1.2 “Expert consensus on this topic has not yet been reached”. Kort om empiriske funn. (Reddy, M; Borum, R; Berglund, J; Vossekuil, B; Fein, R. & Modzeleski, W. 2001).

Til tross for studier innen ulike disipliner, som sosiologi, psykologi og medie-studier, vises det vanskelig å enes om en teori slike hendelser kan forklares ut i fra (Muschert, 2007). Flere studier (Reddy et al., 2001; Vossekuil, B; Fein, R.A. & Reddy, M. 2002) konkluderer med at individuelle, og til dels ukjente, faktorer spiller så stor rolle at en gjerningsmannsprofil blir utilstrekkelig. Empirisk forskning på risikofaktorer er underutviklet, og Reddy et al. finner ingen sammenheng mellom risikofaktorer for generell ungdomskriminalitet og målrettet skolevold (2007). Fenomenet er sjeldent og statistiske metoder gir begrenset nytte i å forutse hendelser. Feltet mangler forskningsbasert kunnskap på motiver, kommunikasjon, ideutvikling og planering samt hvilke faktorer som ligger bak gjerningene (Estrada, 2009).

Amerikansk forskning fra US Secret Service og US Department of Education (Vossekuil et al, 2002), fant etter studier av 37 hendelser, at skoleskyting sjelden er impulsive, men godt planlagte handlinger. Ofte var andre elever kjent med at angrepet ville skje. Studien finner at de fleste gjerningsmenn tidligere hadde hatt adferd som vekket bekymring eller indikerte et behov for hjelp, men de færreste hadde historie på vold, kriminalitet eller psykiske diagnoser. Økt fokus på skolens emosjonelle klima blir vektlagt (ibid.). Den svenske rapporten ”Grövere vold i skolen” (Estrada, 2009) vektlegger også skole – elev relasjonen, hvor nye og styrkede kommunikasjonskanaler erstattet med tradisjonell elevprofilering er sentralt i trusselvurderingsarbeidet.

1.3 Bakgrunn for tema, og studiens fokusområder

Nordmenn er kåret til Europas mest naive befolkning (Sødal, 2011), vi har en våpentetthet i verdenstoppen og PST melder om økende voldskriminalitet og moderat økning i nasjonalt trusselnivå (PD, 2011). 22/7- kommisjonen observerer en mulig konvergens mellom soloterrorisme (”ensomme ulver”) og andre voldsformer, og ser likhetstrekk mellom skoleskyting og terroraksjonen (NOU, 2012: 14). Kommisjonen påpeker grunnleggende

sårbarheter i vårt samfunn og mangel på effektive barrierer når utøverens forberedelser og handlinger ikke oppdages og stanses (ibid.). Et mulig faresignal oppstår når OECD-undersøkelser viser at norske elever i likhet med finske, strever mer med lærer-relasjoner og med arbeidsmiljøet på skolen, enn andre nasjoner (Kjærnsli & Roe, 2010).

Som borgere i et rikt velferdssamfunn, forskånet fra nære krigshandlinger geografisk plassert i verdens ytterkant, er det lett å ta det gode liv for gitt. Det kan synes vanskelig å ta terror, massakre og vold innover seg når det skjer et annet sted, formidles av media og ikke gjennom egne erfaringer. Hvor oppmerksomme er vi på faresignaler hvis faren ikke kjennes på egen kropp? Terroren 22/7 er noe av det mest ufattelige vi har opplevd i Norge (NOU 2012:14). De færreste, om noen, var forberedt på dimensjonene, og spørsmålene om hvordan dette kunne skje reiste seg i etterkant. Terroren sammenliknes med skolemassakrer i andre land, hvor en våpendesperado skyter på ungdommer, og at dette dessverre er tenkelig – i Norge (ibid.).

Grov vold og skyting på norske skoler er lavfrekventerte hendelser. Likevel har myndighetene iverksatt forebyggende tiltak. Kunnskapsdepartementet (KD, 2011) fastslår det som helt sentralt at skoleledelse og ansatte blir i stand til å drive planmessig arbeid og beredskap for slike hendelser. Spesielt etter hendelsene i Finland i 2009, er det beredskapsforebyggende arbeidet skjerpet, og fokuset på fenomenet har økt. Samarbeid og koordinering mellom skole og politi, øvelser og gjennomgang av beredskapsplaner er noen av tiltakene (Skar, 2009; Ørslie, 2010). Politidirektoratet (PD) og Utdanningsdirektoratet (UD) påstartet et arbeid høsten 2009, for å øke kunnskapen hos skoleeiere og skoleledere om forebygging av alvorlige skolehendelser og utarbeidet et opplegg mellom lokalpolitiet og skoler i alle kommuner (KD, 2011). Videre har flere skoler igangsatt tiltak direkte rettet mot trusselvurderinger og avdekking av uønsket adferd. Norske skoler har allerede hatt flere trusler om alvorlig vold, også skoleskyting (VG Nett, 2009; Ørslie, 2010). Norge har også flere erfaringer på hendelser hvor skytevåpen er avdekket på skoleområdene, samt en situasjon der skudd ble avfyrt av en elev i skolegården. PD (2010) med flere, antar det bare er spørsmål om tid før også Norge får hendelser med skoleskyting.

Skolen er en av Norges største arbeidsplasser, og en stor del av barn og unges hverdag. Lærere på videregående skoler er svært sentrale når det gjelder forebygging og beredskap på skoleskyting. De har daglig kontakt med elevene, samt mulighet til å observere, intervensere og samle tråder til et oversiktsbilde. Lærere er der en slik hendelse utspiller seg. Lærere har

selv blitt drept, og selv bidratt til at andre er reddet. Deres årvåkenhet, deres påvirkning i det forebyggende arbeidet samt agering i krise kan utgjøre en vesentlig forskjell.

1.4 Oppgavens aktualitet og bidrag

Ved å gjøre denne studien, er *hovedmålet å øke fokuset på temaet, for å fremme forebygging og muligheter for tidligst mulig varsling*. Jeg ønsker å bidra med økt innsikt i læreres forståelse samt skolens fokus på temaet. Videre søker jeg å identifisere faktorer og områder som kan fremme kommunikasjonen mellom skole og elev, samt se på bedre utnyttelse av omgivelsenes rolle i forebyggende arbeid. Jeg håper å kunne bidra til et utsnittsbilde på hvordan læreres forestillinger om fenomenet skoleskyting er forenelig med dagens samfunnsutvikling. Dette er viktig, da barns sikkerhet og vår trygghetsfølelse er en av grunnpilarene i tilliten til stat og samfunn, så vel som sunnhet i det indre liv. En viktig statlig oppgave er å sikre innbyggerne, og 22/7 viste at Norge ikke har tilstrekkelig beredskap mot de alvorligste former for soloterrorisme mot ubevæpnet ungdom. Mitt arbeid omfatter et fåtalls utvalg av videregående skoler i ett av landets 19 fylker, og vil derfor ikke kunne generaliseres for å gjelde trender på landsbasis. Derimot vil det kunne si noe om skoler i fylket jeg har valgt som undersøkelsesobjekt, og mulig gi noen innspill og hypoteser for videre forskning.

1.5 Oppbygging av oppgaven

Jeg har funnet svært lite norsk forskning på temaet, og arbeidet med litteratursøk redegjøres for under ”datamaterialet”. Oppgaven innledes derfor med en kort presentasjon av internasjonal forskning, før jeg via bakgrunnsinformasjon på noen utvalgte temaer sammenlikner Norge med land som har hatt større hendelser. Mye av oppgaven er brukt på ulike deler av metodekapittelet. Dette skyldes hovedsakelig at oppgaven ble påstartet før 22/7, og terrorhendelsen fikk betydelig innvirkning på studiens gjennomføring. Enkelte skoler og nøkkelpersoner ble svært lite samarbeidsvillige i etterkant av terroraksjonen, og det synes viktig å redegjøre for prosessen med å regulere studien og reetablere samarbeidet i forhold til dette. Respons og svar på undersøkelsen kommer i forkant av presentasjon av hovedfunn. Hovedfunnene blir diskutert i fire ulike bolker som vil belyse hypotesene. Avslutningsvis følger konklusjoner og implikasjoner. Det er gjort en stor undersøkelse, og dette preger oppgaven ved at enkelte deler er viet stor plass, mens noe er kortet ned og utdypet i vedlegg.

2 TIDLIGERE FORSKNING OG SKOLESKYTING

2.1 Lite norsk forskning på skoleskyting

Skyting på utdanningsinstitusjoner er sjeldent forekommende hendelser, hvor det foreligger begrenset forskning for å forstå hvilke prosesser, årsaker og risiko/ beskyttelsesfaktorer som ligger til grunn (Muchert, 2007; Vossekul et al, 2002). Norske studier har heller fokus på adferd, vold, forebygging og ulike aspekter ved det psykososiale skolemiljøet. Det er i kriminalstatistikken lite å hente på grov vold som har utspilt seg på skoler.

I søk etter relevant norsk bakgrunnsinformasjon har jeg blant annet benyttet mediareferanser, statistikk, nettsidene til departementene samt relevant samfunnsforskning. Jeg har valgt å referere til det landsomfattende informasjonsprogrammet initiert fra Politidirektoratet (2009) og KD, som gir informasjon og anbefalinger vedrørende rutiner, kriseberedskap, gjerningsmannsprofil og trusselvurderinger (KD, 2011; Gjøvik, 2010; Fiske & Bøhmer, 2010). Mine hovedkilder er funn fra internasjonale studier, som også støttes i norske myndigheters anbefalinger. Jeg har derfor valgt å basere mange av spørsmålene i oppgavens empiriske del på den amerikanske studien ”The Safe School Initiative”. For å få en mer tilpasset tilnærming til skandinaviske forhold vil jeg redegjøre for innholdet i en studie fra Det svenske Utbildningsdepartementet, det Bråttsførebyggende Rådet.

2.2 Tidligere, internasjonal forskning

Alvorlige skolehendelser har fortrinnsvis har vært forsket på i USA. Statlige institusjoner, som NCES (National Center for Education Statistics), US Department of Education og US Secret Service, har vært noen av mine hovedreferanser. Av empiriske undersøkelser skiller studien fra US Secret Service (USSS) og NCES “The Safe School Initiative” (hertetter omtalt som SSI) seg ut (Vossekul et al, 2002). Undersøkelsen viser til funn i USA, men inneholder flere viktige, generaliserbare momenter som kan relateres til norske forhold. Studiens funn og anbefalinger er godt referert til i andre undersøkelser (Estrada, 2009; Mushert, 2007), samt norske myndigheter (NOU 20012:14; POD 2009).

Blant spørsmål som reiser seg i etterkant av tragiske skolemassakre er hvordan kunne man hatt kjennskap om planer på forhånd, og hva kan gjøres for å forebygge fremtidige hendelser. SSI er en ekstensiv studie av 37 skolemassakre i USA, hvor gjerningsmennenes adferd i forkant av hendelsene er viet spesiell oppmerksomhet (Vossekuil et al, 2002). Resultatet viser at det verken finnes enkle forklaringer på hvorfor massakrene har skjedd, eller enkle løsninger. Derimot søkes fremtidige hendelser forebygget gjennom at skolene eksempelvis vet hva å se etter, hvilke spørsmål å stille, og hvor å lete etter informasjon. Sentrale funn fra studien viser at det finnes ingen eksakt profil på gjerningspersoner. I stedet for å se på hvilken ”type” person, foreslås i stedet oppmerksomhet på hvilken *adferd*.

Større hendelser har vært godt planlagte, ofte hvor enkelte adferdstegn i forkant hadde vekket bekymring. Andre elever var svært ofte kjent med angrepsplanene, eller på annen måte involvert, uten at dette ble formidlet videre til voksne. Motivene syntes flersidige, men de aller fleste gjerningsmenn bar nag til en eller flere tilsatte ved skolen. *Hevn* var hovedmotiv i de fleste tilfellene, etterfulgt av problemløsningsstrategi. Skoleskyterne hadde ulik bakgrunn og historie, og kom fra alle typer familier. De fleste hadde gode skolerestater, venner på skolen, og inkludert i sosiale miljøer både på skole og fritid. Derimot hadde de fleste vansker med tapsmestring, eller lidd signifikante tap eller personlige nederlag. Flere hadde tidligere overveid eller forsøkt selvmord. Historie på psykiske lidelser eller belastninger, hadde lav forekomst. De fleste gjerningsmenn hadde ingen tidligere historie på rus, vold eller kriminalitet, eller disiplinære problemer på skolen. Likevel hadde mange opplevd mobbing over tid.

De fleste hendelser viser seg å bli stoppet av skolens personal eller andre, hvor politi eller myndigheter ofte ikke rekker å ankomme i første fase.

Både SSI og andre, internasjonale studier (O’Toole, 2000; Muschert, 2007; Omoike, 2000; Robers, 2010; Estrada, 2009; Fox & Burstein, 2010) viser til copycat tendenser og psykogen smitte, hvor gjerningsmenn inspirerer og kopierer hverandre, og bruker sosiale media som kommunikasjonsmetode for å kringkaste ideologier og statements. Det er også en felles konklusjon (Vossekuil, 2002; Fox & Burstein, 2010; Moore et al., 2003) at utvikling av metoder for trusselbedømming er langt mer formålstjenelig enn elevprofilering da identifisering av risikopersoner ikke adekvat lar seg gjøre. ”If the only tool you have is a hammer, you tend to see every problem as a nail”, A. Maslow (O’Toole, 2000). Mer

hensiktsmessig vil være å identifisere og reagere på adferd og kommunikasjon som kan knyttes til en forestående hendelse. Det er for eksempel forskjell på å *true* og å *utgjøre en trussel*.

I trusselvurderingsarbeid er skolene avhengig av informasjon fra andre kilder. Flere (Vossekuil m fl, 2002; Estrada, 2009) studier finner at elever kan sitte på informasjon som aldri når voksne. Taushetskodekser, få muligheter til å formidle noe anonymt, samt ikke gode nok tillitsrelasjoner til skolens tilsatte, er noen av årsakene som er funnet (Saarnio & Brinkley, 2008). Elevenes nettverk og omgivelser utenfor skolen, kan ha opplysninger som kan bidra til et helhetsbilde av situasjonen, eller være nøkkelinformasjon på elevens aktiviteter, tanker eller planer. Forskning viser at det ofte *har vært* informasjon tilgjengelig om planene i forkant av udåden (ibid.). Vossekuil m. fl. mener omgivelsenes rolle er avgjørende, og anbefaler opprettelse av samarbeidssystemer mellom skole, myndigheter, familie og andre (2002). O'Toole (2000) går enda lenger og foreslår egne foreldreprogram og aktuell veiledning for å sette fokus på forebygging av problemet.

Forskning finner sammenhenger mellom mobbing, krenkelser og skoleskyting (Moore, 2003; Reddy et al, 2001). Vossekuil m fl. framhever at utsatthet for selv mildere grad av mobbing har medvirket til mange av hendelsene, og at tiltak mot både mobbing og mildere former for vold i skolen, kan være avgjørende for å hindre skoleskyting. *Mobbing og krenkelser* påvirker kommunikasjonsklimaet negativt, er til hinder for at viktig informasjon kommer de voksne til kjenne, og reduserer elevenes følelsesmessig tilknytning til skolen (ibid.).

2.3 Skandinavisk forskning, "Grøvere våld i skolan".

Av skandinavisk forskning, har jeg valgt å legge vekt på rapporten "Grøvere våld i skolan" (Estrada, 2009), heretter omtalt som Brå-rapporten. Internasjonal forskning er analysert, som grunnlag for intervjuer utført i svenske skoler. Behovet for studien kom i kjølvannet av skoleskytinger i Finland og Tyskland, og hadde som mål å identifisere relevante forhold for forebyggende strategier mot grov skolevold i Sverige (ibid.) Fokuset på mobbing i Sverige ansees allerede som vellykket, da utsatthet for mobbing har lave og stabile tall. Spesielt etter en skoleskyting med dødelig utfall på Bromma gymnasium i 2001, har likevel oppfatningen om at volden i skoler generelt har blitt grovere, utviklet seg. Vurdering av voldsutviklingen i skolen oppgis som vanskelig, da den svenske kriminalstatistikken ikke har skilt ut vold inntruffet på selve skolen, som egen kategori (ibid.).

Spesielle funn fra andre undersøkelser, som støttes i Brå-rapporten:

En forutsetning for trusselbedømming, er at relevant informasjon når fram til skolens voksne. Viktige faktorer er at alle elever har tillitsrelasjon til minst en voksen på skolen, og anonyme muligheter til informasjonsformidling. Elevers følelsesmessige skoletilknytning vektlegges.

Studiens egne funn vektlegger:

Resultatene viser en tydelig kopling mellom de svenske elevenes opplevelse av skolemiljøet, og voldsnivået på skolen. Et godt skoleklima er en forutsetning for effektiv trusselbedømming. Brå`s grunnleggende konklusjon for forebygging av grov vold, er at *tiltak må vurderes etter sannsynligheten for at relevant informasjon kommer skolens ansvarlige i hende, før det gir seg uttrykk i vold*. Tiltak vurderes som ineffektive dersom slik informasjon ikke kommer fram.

Grovt vold er knyttet til de mer hverdagslige problemer i skolen. Voldsforebyggende arbeid videreutvikles, da trusler, mobbing og krenkelser øker risikoen for at alvorligere vold skal inntreffe. ”Små bagateller” må løses via kommunikasjon. Skolen ansees som en del av løsningen, og skal ikke overflytte problemet til andre (politi, myndigheter, foreldre osv) men opprette struktur for å *fordele* ansvaret. Elevene må gis medansvar for tryggheten.

Trusler må forstås i en kontekst. Informasjon om elevens situasjon, både på og utenfor skolen bør kjennes til. Nye og styrkede kommunikasjonskanaler *i stedet for* tradisjonell elevprofilering er sentralt.

3 TEORIER

Det kan være vanskelig å sammenlikne Norge med andre land i vurdering av risiko/beskyttelse for alvorlige skolehendelser. Noen grunnleggende forskjeller gjør oss til et ”annerledesland” i positiv og negativ forstand. Som en del av verdenssamfunnet, vil det likevel være noen likheter. For å belyse oppgaven, vil jeg kort plassere Norge i verdensbildet for sammenlikning med land som har vært utsatt for skoleskyting. Videre følger noe bakgrunnsinformasjon hvor Norge plasseres på noen dimensjoner, som våpentilgjengelighet, voldsutvikling og statlig tillit, samt selvmordsproblematikk og forhold rundt den norske skolen. Teorigrunnlaget er delvis hentet fra internasjonale studier, supplert med norske kilder.

3.1 Naivitet og uskyld. Norge i verden.

Nordmenn er kåret til Europas mest naive befolkning i European Social Studies fra 2010 melder Aftenposten (Sødal, 2011). Vi er svært tillitsfulle, og mye av forklaringen ligger i høy utdanning og velferdsøkning hevder forskere (Wollebæk & Seggaard, 2012). I dette kapittelet sier jeg litt om hvordan vår velferd og historie mulig påvirker oss, sett i forhold til andre land.

Velferdsutviklingen skiller Norge fra flere andre land, ved at staten regulerer markedet, og sikrer gjennom kompensatorisk omfordeling av skatter og avgifter likhet i goder og levekår. Universalprinsippet, solidaritet og ”arbeidslinja” står fremdeles sterkt (NOU, 2011:7), og nordiske modellen assosieres med lav fattigdom og mindre lønns- og klasseforskjeller (Esping-Andersen, 1990). Forskere i Finland hevder at de nordiske landene er eksempler på samfunn hvor tillitsfulle holdninger til stat, politi og myndigheter er høy. Disse statene skårer også høyt på trygghetsfølelse i befolkningen, hvor trygghet igjen relateres til livskvalitet (Oksanen et al, 2010). I kontrast står *liberale* velferdsstater hvor sosiale ytelser bare gis til de aller fattigste, etter streng behovsprøving. USA kommer nærmest denne ytterligheten (NOU, 2011:7; Esping-Andersen, 1990). Selvhjelpsideal og individualisme står i kontrast til skandinaviske velferdsverdier. I Tysklands konservative/korporative modell vedlikeholder ordningene klasse- og statusforskjeller og er lite omfordelende (ibid.) Omfattende sparetiltak etter murens fall har spesielt rammet de uten eller med lav tilknytning til arbeidsmarkedet (NOU, 2011:7; Gåsvatn, 2010). Spesielt i Tyskland kan statens av innstramminger føre til stigmatisering av de som rammes, hvor stor arbeidsledighet og skam for å være syk eller arbeidsledig bidrar til å skape mistillit til staten (Kari Gåsvatn 2010). Ulike modeller har ulike

konsekvenser. Rause, skandinaviske modeller undergraver naturlige hjelpesystemer i større grad enn andre modeller (Epsing-Andersen, 1990). Det motsatte karakteriserer USA, hvor markedskreftene regulerer, med påfølgende sårbarhet for økonomisk stabilitet og trygghet. Mens 3. sektor står sterk, er klasseskiller, desentralisering og fattigdom fremtredende. I kontrast til solidaritet og likeverd, måles individets verdi i suksess, -med et svakt offentlig sikkerhetsnett for de som faller utenfor (Halvorsen, 1999). Man er sin egen lykkes smed. God oppslutning og tillit til staten, med påfølgende trygghetsfølelse, menes av Oksanen m. fl. (2010) å forklare noe av sjokket de finske skolemassakrene skapte i Finland. Den finske undersøkelsen ”This can’t happen here!” hevder at hendelsene avdekket svakheter med de nordiske velferdssamfunnene. Disse er effektive på tradisjonelle og sosiale problemer, men mindre effektive på nye trusler (ibid.). Etter funn i undersøkelsen stilles spørsmål om hvorvidt de nordiske velferdsmodellene er i stand til å reagere formålstjenelig på total uventet vold og terror. Massakrene i Finland utfordret forståelsen av velferdssystemets sikkerhetsnett når det gjelder uventet usikkerhet/trusler, da forventningen til at *staten* søker løsninger undergraver naturlige hjelpesystemer i befolkningen. Finland var ikke mentalt forberedt. Norge var heller ikke forberedt på 22. juli (Bomann-Larsen, 2012; NOU 2012:14).

Menneskeskapte katastrofer og terror har stor psykologisk effekt på befolkningen, spesielt når det skjer i fredstid, eller i samfunn med lav kriminalitet og høy trygghet (Weisæth og Mehlum, 1993). Weinstein (1980) viser til en (urealistisk) positiv illusjon av usårbarhet, som kan være hensiktsmessig i hverdagen for å unngå konstant uro for at noe kan skje. Ulempen er at beredskapen for ekstraordinære hendelser svekkes, og at vi *undervurderer* mulighetene for at katastrofer og ulykker kan skje (Weinstein, 1980; Dyregrov, 2008). Weisæth (1984) viser til studier på hvor hardt vi rammes, avhenger av hvor godt forberedt vi er, og hvilke tidligere erfaringer og trening vi har på kriser. Videre hevder Weisæth & Mehlum (1993) at menneskeskapte hendelser er de mest ødeleggende fordi det rammer trygghetsfølelse både i relasjoner, i fysiske ytre situasjoner og på det indre plan. Likevel kan hendelser som rammer større grupper, eller et helt folk, tross det tragiske føre til økt samhold og solidaritet (ibid.) Undersøkelser i Finland (Oksanen et al, 2010) viser økte helseproblemer, depresjoner og noe økt frykt i etterkant av skoleskytingene. Likevel anser befolkningen hendelsene som enkeltstående, og trygghetsfølelse og statlig tillit er fremdeles høy. Krisepsykolog Dyregrov skriver i Dagbladet (2012) at folkehelsen i Norge ikke har blitt dårligere etter terroren slik som er vanlig, mye pga sterke ledere og samhold. I stedet for å stimulere massefrykt, bidro kongehus og regjering til å mobilisere positive krefter. Norske studier fra Senter for forskning

på sivilsamfunn og frivillig sektor, viser en *forsterket tillit mellom mennesker og til institusjoner*, særlig til regjering og storting i umiddelbar etterkant av terroren (Wollebæk et al, 2011). Til sammenlikning viser forskning i USA (Holman & Silver, 2011) at kollektivt stress med høyt fryktnivå, ga økning i *fysiske* helseplager etter 9/11-terroren. Oksanen et al (2010) mener at vår velferdsmodell er en faktor som bidrar til stor statlig oppslutning, og høy mellommenneskelig tillit. Vi blir ansett for å være naive, men Wollebæk m. fl (2011) hevder i undersøkelsen etter 22/7 at sosial tillit er en av grunnforutsetningene for samarbeid mellom individer. Dersom vår ”naivitet” erstattes av en aktsom grunnholdning, blir samfunnet mindre effektivt, hardere og farligere. Effekten av tillit og naivitet er dermed flersidig.

Denne oppgaven ble påstartet *før* 22/7. På det tidspunktet viser studier at vi *var* naive (Sødal, 2011; Wollebæk og Seggaard, 2012). Hvor aktuelt vi vurderer at også *våre* skoler kan rammes av tragedier, og hvordan vi forbereder oss på hendelser i framtiden, vil mulig påvirkes av hvorvidt vi anser terroren som en enkeltstående hendelse, slik som i Finland, eller om det gir varige endringer i hvordan vi, med vårt velferdssystem og tilværelse, forholder oss til trusler.

3.2 Utvikling av vold og trusselnivå i Norge

Her vises noen perspektiver på utviklingen av volden sett opp imot andre land, hvor også trusler rettet mot norske skoler er en del av bildet.

Det generelle trusselbildet i Norge er lavt, men økende (PST, 2011). Norge er blandt få land i Europa som bare sporadisk har vært mål eller åsted for terrorhandlinger og politisk motivert vold eller sabotasje (Arnesen, Bjørge & Mærli, 2005). Likevel finnes enkelte utviklingstrekk, forhold og situasjoner som bidrar til at trusselbildet utvikles negativt, og slik aktualiserer sårbarheten i det norske samfunnet. Noen utviklingstrekk har sammenheng med økt globalisering², som er særlig preget av enorme teknologiske og kommunikasjonsmessige muligheter, hvor internett har vært et betydningsfullt framskritt med enkelte negative sider (POD, 2010). PST fremhever at radikalisering³, bidrar til et trusselbilde preget av *økende usikkerhet* (2011). Terrorhandlingene 22/7 har foreløpig ikke endret trusselbildet fra nasjonale ekstremmiljøer, men antall enkeltpersoner som oppfordrer eller truer med bruk av vold med henvisning til antiislamsk retorikk har økt (PST, 2012).

² Globalisering forstås som den stadig økende flyt av personer, varer og tjenester over landegrensene, og betegner samtidig en stadig økende strøm av blant annet informasjon (POD, 2010).

³ PST definerer radikalisering som en prosess hvor personer i økende grad aksepterer bruk av vold for å oppnå politiske mål (PST, 2012).

Norge tilskrives en negativ trend i global fredsranking fra Global Peace Index (Institute for Economics and Peace (IEP) 2012), hvor nasjonale og internasjonale konflikter, sikkerhet og miljø i 158 stater, vurderes. Indeksen støttes og benyttes av internasjonale organisasjoner som FN og Organization for Economic Cooperation and Development (OECD, 2012). Målingene foretas etter 23 fredsindikatorer, hvor desto *lavere* index score en stat gis, desto mer fredlig vurderes den å være. Fred defineres her som "absence of violence" (Killelea, 2007). USA rangeres som nr 88 av de 158 vurderte statene i 2012. Til sammenlikning rangeres Tyskland som nr 15, Finland som 9, og Norge som 18 (IEP, 2012). Til tross for en global positiv trend, steg Norges rangering fra 2009-2012 fra 2 til 18. Mens det er en årlig økning i antall drap i aldersgruppen 10-19 år i USA, ligger de skandinaviske landene med lavest forekomst av drap i samme aldersgruppe på verdensbasis. WHO melder at drap i aldersgruppen 10-29 år i USA ligger på ca 11 pr 100. 000 innbygger og Tyskland på 0,8. Norge, Sverige og Finland har under 20 drap i denne alderen fordelt på landsbasis totalt (Murphy, 2002).

I Norge er *kriminalitetens utvikling* preget av en utflatning av anmeldte lovbrudd etter 2004 (Politidirektoratet, 2011). Voldskriminaliteten har derimot økt med 21 % fra 1999 til 2009. Undergruppen "Forbrytelser mot liv, legeme og helbred" står for over 12 % av voldsøkningen de siste 10 årene, og flere unge rapporterer at de er utsatt for vold og *trusler* (ibid.) Levekårsundersøkelsen fra 2007 (SSB, 2012) anslår en forekomst av 165.000 voldsepisoder årlig i Norge, - et betydelig høyere antall enn anmeldte forhold. Unge under 25 år står for 40 % av alle voldstilfellene i landet.

Skoleskyting i Norge:

Media dekket landet rundt hendelsen den 28. april 2009 hvor to, skarpe skudd ble avfyrt på Kanebogen barneskole i Harstad. Eleven som skjøt hadde haglegevær, og patronbelte med ammunisjon. Haglen var enkeltløpet, og gutten måtte lade geværet manuelt med ny patron etter at det første skuddet var avfyrt. Ingen kom til skade, men skolen med sine 300 elever på vei inn fra friminutt hadde mange vitner. En *medelev* varslet politiet, og en *lærer* fikk overmannet gutten (Harstad Tidende, 2009). Våpenet og ammunisjonen som ble brukt, var i farens eie. Familiens advokat, Tore Mevik sier til VG Nett at gutten hadde vært plaget og utsatt for mobbing på skolen (Eisenträger & Ravndal, 2009). Gutten var bare ni år.

Skytingen på Kanebogen skole skal være første gang en elev ved en norsk skole har avfyrt skarpe skudd. Det er imidlertid ikke eneste gang norske skoler har vært usatt for trusler.

Dessverre er det vanskelig å finne norske tall på slike hendelser. Regjeringens utvalg for ny våpenlov uttalte at

”...Statistikk for trussel med skytevåpen, ran med skytevåpen, legemskrenkelse med skytevåpen som ikke medfører død osv. har vært vanskelig tilgjengelig. Utvalget har ikke funnet sikre tall som kan legges inn som grunnlaget for utvalgets arbeid.” (NOU 2011:19).

Ved gjennomgang av lokale og riksdekkende mediaoppslag for de siste 8 årene, framkommer likevel et bilde av omfanget trusler norske skoler har vært utsatt for. Flere skoler har hatt bombetrusler, eksempelvis Åsvang barneskole i Trondheim i 2006, Hellerud skole i Oslo samt Gjøvik vg og Eiker vg i Hokksund i 2009. Bergens Tidende refererer som norsk media forøvrig, at bombetrusselen rettet mot Gjerdrum vg i Akershus i 2007, var direkte inspirert av identisk trussel framsatt mot Ortun skole i Bergen kort tid i forkant (BT, 2007). Direkte trusler om *massakre* eller *blodbad* er blant annet fremsatt til Glemmen vg i Fredrikstad i 2009, Gimle ungdomsskole i Bergen i 2011, og Kongsbakken vg i Tromsø i 2012 (TV2 Nyhetene 2009; Svendsen, 2011).

En rekke skoler over hele landet har hatt situasjoner hvor elever er tatt med våpen på skolen, eksempelvis i 2008 på BI i Oslo hvor en elev kom bevæpnet på skolen og truet med å skyte. Nettavisen melder at skytevåpen funnet på Søndre Modum u.s (Lepperød, 2010) var tipset inn til politiet fra *andre elever*. Flere skoler er utsatt for uspesifiserte trusler via internett, hvor full evakuering av skolen fant sted. Etter skolemassakrene i Finland og Tyskland, oppstod en oppblomstring av trusler mot norske skoler, skriver VG Nett i 2008. Nettavisen skriver at trusselvideoen mot Erdal ungdomsskole på Askøy, hadde klare likhetstrekk med videoen som varslet massakren i Jokela (Tvervaag, 2007). NRK melder at eleven oppgir i truslene mot Glemmen vg, seg inspirert av et skoleprosjekt om medias rolle i skolemassakrer i USA da han i 2009 truet sin egen skole med massakre og blodbad (Evensen, 2009).

KD, Utdanningsdirektoratet og POD (2009) har samarbeidet om et informasjonsprogram for alle norske skoler, med mål om gjennomført opplegg for alle innen 2010. Via økt kunnskap hos skoleeiere og skoleledere, var målsettingen å fange opp signaler tidlig, for å kunne gripe inn og forebygge alvorlige hendelser. Alle politidistrikt var pålagt å prioritere programmet, melder det Kriminalitetsforebyggende Råd (KRÅD) (Ørslie, 2010). Politioverbetjent Svindal (ibid.) melder til KRÅD at skolene blant annet formidles noen typiske trekk ved tidlige skoleskytere. Atle Dyregrov mener imidlertid det ikke er data tilgjengelig for å lage en gjerningsmannsprofil til norske forhold, slik POD nå har gjort. Dyregrov påpeker en viss fare for at mange elever kan tilfredsstille flere av kriteriene, selv om de aldri vil bli drapsmenn (Foss & Strøm-Gundersen, 2009). I ”veileder for skolens møte med trusler om vold” vektlegger Dyregrov, Raundalen og Schultz i stedet fokus på *risikoforhold* (UD, 2008).

Undersøkelsen ”Spørsmål til Skole-Norge” (Vibe & Sandberg, 2010) hvorav 70 % av 144 vgs hadde besvart, viste at 86 % av skolene enten hadde, eller hadde planer om å avholde informasjonsmøter med politiet. Ni av ti skoler melder om bedre innsikt i problemstillinger knyttet til alvorlige hendelser, og over halvparten av skolene utarbeidet beredskapsplaner i etterkant av møtet. Flere skoler i Norge har omlagt rutiner og tatt praktiske forebyggende grep. Eksempler er installering av varslingsanlegg (som på skolene i Østfold) (Pedersen, 2010), samt kameraer og innføring av id-kontroller på andre skoler. På Sogn vgs i Oslo foretar ansatte hver morgen internettsøk for å fange opp hva som skrives om skolen. Rektor Stavrum sier at bakgrunnen er tidligere trusler mellom elever på skolen, trusler mot lærere samt videosnutter på YouTube hvor skolen er fremstilt negativt, og referer til hendelser i våre naboland (Foss & Strøm-Gundersen, 2009).

Oppsummert er vold og trusselbildet i Norge lavt men økende som i Skandinavia forøvrig, men langt fra nivået i USA. Skandinavia rangeres blant verdens fredligste land, men med økende sårbarhet blant annet grunnet teknologisk utvikling og globalisering. Til tross for usikre tall på vold i norske skoler, er det allerede rettet et betydelig antall trusler mot skolene.

3.3 Våpentilgjengelighet

Her sammenlignes våpentettheten i Norge med andre land, samt litt om hvordan dette kombinert med beredskap og politirespons gjør oss rustet til å håndtere eventuelle skolehendelser.

Norge anses å være et stabilt og trygt land (IEP, 2012; POD, 2010), og vår restriktive våpenpolitikk kan medvirke til dette. En rekke voldsprodukter og gjenstander er etter våpenforskriften forbudt for privatpersoner (JD, 2009.) Bevilgning av våpenlisens kreves polititillatelse, og det stilles strenge krav til helse, pålitelighet og behov. For å sikre statens målsetting om å forebygge uønskede hendelser med våpen (JD, 2011), stilles i tillegg krav til oppbevaring, registreringsplikt og kontroller. I motsetning til flere andre stater, er det kun ved spesielle anledninger offentlige tjenestemenn i Norge kan bære våpen. Å ha våpen i eget hjem for beskyttelse, anses som et norsk fenomen der beskyttelsen primært er imot *rovdyr* (ibid.). Historisk har Norge hatt en levende og rik våpenkultur særlig knyttet til jakt og forsvar, og jakttradisjonen går flere tusen år tilbake. Jakt er en stor matressurs, og norske våpenkultur er i stor grad preget av landets store, og økende antall jegere. Dette medfører et relativt høyt antall våpen i de norske hjem.

I følge POD fantes det 1,238 508 registrerte, private skytevåpen i Norge i 2011, fordelt på 486 082 våpeneiere (JD, 2011). Utplasserte våpen fra forsvaret eller politiet er *ikke* med i våpenregisteret. Det samme gjelder hagler lovlig ervervet av nåværende eier før loven om registreringsplikt kom i 1990 (Politidirektoratet, 2009). De aller fleste eierne er jegere, samt en mindre andel knyttet til samlere og ulike typer skytterlag. I Østfold fylke var det i 2010 registrert over 20 000 våpeneiere (NRK, 2012).

De finske tallene er svært lik de norske, og våpenlovgivningen har mye til felles, regulert av internasjonale forpliktelser. I følge det finske våpenregisteret, har Finland om lag 1,6 millioner registrerte skytevåpen, fordelt på ca 670 000 lisenshavere (JD, 2011). Nettavisen hevder at Norge troner verdenstoppen sammen med Finland når det gjelder eie av private våpen, og at våpentettheten kun er slått av USA (Torgersen, 2006). Derimot er våpentettheten i Tyskland langt lavere. Norge *uten* store hendelser på sine skoler, er med dette på samme nivå med våpentetthet som to av nasjonene med de alvorligste skolehendelsene.

Mørketall:

Antall illegale skytevåpen anslås av finske myndigheter å være mellom 20–50.000 (JD 2011). Det antas at Norges befolkning også besitter et stort antall uregistrerte våpen. Aftenposten (2004) anslår rundt 50-100.000, mens voldsforsker Bjørnebekk anslår hele 400 000 (NRK, 2009). Tv2 Nyhetene opplyser i 2010 at POD jakter på 80.000 uregistrerte våpen fra dødsbo (Salater, 2010). I tillegg defineres ikke deaktiverte (plomberte) våpen som skytevåpen, og kan fritt importeres. Antall deaktiverte skytevåpen i Norge er ukjent (JD, 2011). Antall hagler ervervet før registreringsplikten, samt savnede våpen fra det offentlige ”Stay behind”-nettverket etter 2. VK (Karlsen 2006; Ot.prp. 1997) er også ukjent. Omsatte (uregistrerte) hagler fra norske våpenhandlere i perioden etter krigen anslås til omlag 5-600.000 (ot.prp. 1997). Videre regnes våpen forsvunnet (stjålet) fra forsvaret og private hjem, samt illegalt ervervede våpen, også å ha en rolle i mørketallsstatistikken. Med henvisning til store antall uregistrerte våpen, samt økt kontroll over skytevåpen i privat eie, har det vært opprettet innleveringsamnesti (Ot.prp. 1997, kap 7). Våpenamnestiet, med frafall av strafferettslig ansvar ved innlevering, og muligheter for etterregistrering, innbragte imidlertid færre våpen enn forventet (POD, 2008). Amnestiperiodene i 2003/2008, innbragte ca 49.000 våpen i tillegg til ammunisjon, granater og kniver. Tallene for Østfold ved siste våpenamnesti, var i overkant av 400 skytevåpen i tillegg til 780 kg sprengstoff (POD, 2008). Det kan synes vanskelig å få et klart bilde av våpentettheten i Norge. En oppsummering kan være at Norge har et høyt antall våpen og eiere, med et betydelig antall registrerte og uregistrerte våpen i de

tusen hjem. En våpentetthet i verdenstoppen, nye samfunnsutfordringer kombinert med et mangelfullt våpenregister (JD, 2011), førte til gjennomgang av våpenloven. Utvalget til ny våpenlov hadde før 22/7 lagt til grunn for mandatet en drøftelse av tiltak og regler for å hindre/begrense ekstreme våpenhendelser. Skolemassakrene i Finland og USA var historiske fakta da mandatet ble utformet (JD, 2011). I proposisjonen om finsk våpenlov, fremmet den finske regjeringen forslag om en rekke endringer, foranlediget av nasjonale endringsbehov, blant annet skolemassakrene i Jokela, 2007 og i Kauhajoki, 2008 (JD, 2011).

Økt og grovere kriminalitet reiser spørsmål om beredskapsevne. Ulikt fra land som Danmark, Sverige og Finland, har ikke norsk politi umiddelbar våpentilgang, og responstiden affekteres (NOU 2012:14; Inderhaug, 2012). I høringsuttalelse til Politiets evalueringsrapport fra 22/7, kommenteres lang responstid utenfor byene pga færre tjenestemenn, ofte bruk av reservetjenester samt avstand til nærmeste politipatrulje. Enkelte hendelser er heller ikke alle politidistrikt rustet for å takle, og politiberedskapen er utilfredsstillende på mange felt mener politimester Hammersmark (2012). *Skoleskyting* blir brukt som eksempel på svært krevende og farlige situasjoner politiet kan befinne seg i, uten å kunne avvente forsterkninger. I slike tilfeller er vi prisgitt hvor villige og kapable politiet er til å gå inn i situasjoner (ibid.). Audun Buseth, tillitsmann i politiet, mener at opplæring og sikkerhet ved håndtering av skole skytinger ikke er god nok (Mortvedt, 2010), og at norsk politi generelt ikke er nok forberedt på masseskyting. Politiets Fellesforbund har foreslått personlige våpen plassert i bilene (Solheim & Carlsen, 2011), og departementet vil gjennomgå politiets våpeninstruksjon (JD, 2012). Responssystemet har i dag svakheter. Politi og myndigheter vurderer andre systemer for respons og våpentilgang, for å redusere sårbarheten til politi og sivile når noe skjer. Oppsummert plasseres Norge i verdenstoppen i våpentetthet. Store mørketall på uregistrerte våpen gir myndighetene tilsvarende mindre kontroll, og responssystemet kritiseres for ikke å være effektivt eller godt nok forberedt ved potensielle masseskytinger. Påkrevde endringer i våpenlover indikerer en samfunnsutvikling hvor terror og skyting på utdannelseinstitusjoner er en del av samfunnsbildet i endring.

3.4 Den norske skolen. Med særlig blick på trivsel og mobbing.

Her gis noen perspektiver på skolemiljøet, sett i sammen med trivsel, relasjoner og prestasjoner for norske og internasjonale elever.

Den norske skolen er preget av velferdsetaten og solidariske likeverdsidealene, og har hatt som mål å utjevne sosiale forskjeller, skape samhørighet og gi likeverdig opplæring (FEL 2010). Undersøkelser viser at norske elever opplever høy grad av trivsel. I "Elevundersøkelsen 2012", skårer *trivsel* med lærere og andre elever høyt på elevenes vurdering (Wendelborg, 2012). Det er små forskjeller på landsbasis, og Østfold plasseres i midten. På landsbasis rapporteres det om lite og stabil forekomst av mobbing. Opplevd mobbing (mer enn 2-3 g.pr/mnd) lå på 5 % for VG1 og redusert til 3,3 % på VG3 (ibid.). Forekomst av å *mobbe andre*, lå på tilsvarende 3,1 %. I analyser av Elevundersøkelsen 2010 meldes det om noe økning i opplevelse av mobbing fra lærere (Garmannslund & Topland). Elevundersøkelsen 2012 (Wendelborg, 2012) observerer det samme, men med positiv trend. 5,3 % av elevene melder om opplevelse på urettferdig behandling/diskriminering i skolesituasjonen fra to eller flere lærere, og 2,5 % melder samme opplevelse fra elever eller andre voksne på skolen. Gutter opplever mest mobbing, og oppgir at de mobber selv i større grad enn jentene. Digital mobbing, via internett, mobil eller e-mail, er ikke like utbredt som tradisjonell mobbing, men økende (Wendelborg, 2012). Til tross for høy nasjonal trivsel, er det interessant å se på tall for elevene som *ikke* oppgir å trives så godt på skolen. Elevundersøkelsen 2012 oppgir for Østfold fylke at 2,5 % av elevene ikke trives/eller ikke trives noe særlig på skolen. 2,3 % trives ikke/eller lite med andre *elever eller klassen*, mens 3,8 % trives ikke eller lite *med lærerne* (Wendelborg, 2012).

For å bedre læringsmiljøet, foreligger en 5-årig satsning fra Utdanningsdirektoratet med tilgjengelige forskningsbaserte programmer, hvor skolenes benyttelse har økt med 30 % fra 2009 (Vibe & Sandberg, 2010). Få skoler har benyttet programmer for mobbing (Vibe, 2012). Nasjonale skoleprestasjoner, trivsel- og mobbenivå, gir kun indirekte utsatthet for skoleskyting. Likevel kan bildet av hvordan elevene både *har* og *gjør* det på skolen, bidra til et helhetsinntrykk på hvordan den norske skolen fungerer i forhold til land med større skolehendelser. En sammenligning mellom norske og utenlandske elevers prestasjoner kan gi bilder på norsk skole i et internasjonalt perspektiv.

Sammenlignet med andre land, presterer norske elever *noe bedre* enn OECD-gjennomsnittet på 15-åringers lesekompetanse, og omtrent som gjennomsnittet i matematikk og naturfag (Inst. for Lærerutdanning og Skoleforskning, (ILS), 2009). Sammenligningen er hentet fra

PISA⁴, et internasjonalt prosjekt i regi av OECD (ibid.). Finske elever presterer derimot langt bedre i realfag enn elever i andre nordiske land, og ligger langt over OECD-gjennomsnittet (ILS, 2009). Sammenhengen mellom elevers leseleskår og lærer-elev relasjon, er sterk (Kjærnsli & Roe, 2010). Opplevelsen av et godt arbeidsmiljø i klassen, har også en sterk relasjon til leseleskår (faglighet). Med andre ord, elever som opplever å ha god relasjon til lærere, eller opplever arbeidsmiljøet som godt, skårer høyere i lesing (Kjærnsli & Roe, 2010). Norge skårer derimot betydelig *under* OECD-gjennomsnittet på lærer-elev relasjon og arbeidsmiljøet i klassen. Finland og Norge er de landene i Norden som skårer lavest (ibid.) Norge deltok også i TIMSS Advanced⁵ (for elever i siste året på videregående skole) i 2008. Resultatene viste en sterk tilbakegang i norske elevers resultater i de målte fag (UD, 2011).

«Med skolen som arbeidsplass» har vært Arbeidstilsynets nasjonale tilsynssatsing mot private og offentlige skoler i 2009/2010 (Arbeidstilsynet, 2011). Det er sett på hvordan skolene forebygger og håndterer arbeidsforhold som kan virke uheldig på ansatte og arbeidsmiljø. Resultatene viste at mange skoler ikke i tilstrekkelig grad hadde etablert og implementert HMS-systemer. I 76 % av skoletilsynene ble det registrert mangler i forhold til arbeidsmiljølovens krav. Det har likevel vært en økning i antall skoler som jobber systematisk for å forebygge belastninger relatert til konflikter, omstillinger samt vold og trusler i skolehverdagen. Likevel erfarer Arbeidstilsynet (2011) at mye gjenstår for å sikre tilfredsstillende arbeidsmiljø i skolesektoren. En rapport fra Kunnskapsdepartementet viser at mange lærere slutter fordi klassene er for store og fordi de får for lite tid med hver enkelt elev. Kontorarbeid, rapporter og dokumentasjon kommer på toppen av andre oppgaver (TNS Gallup, 2011). Problemstillingen ”for liten tid til enkeltelever og undervisning”, er en kjent og pågående diskusjon i fagmiljøet (Ahlin, 2010).

Norske elever trives generelt godt på skolen. Undersøkelser viser lite mobbing, men prestasjoner så vidt over OECD-gjennomsnittet i realfag, og ikke i nærheten så godt som Finland. Norske og finske elever strever *mer* enn andre nasjoner med relasjoner til lærere og med arbeidsmiljøet. Satsing på skolers læremiljø er innført fra myndighetene, men mer arbeid gjenstår med *lærernes* arbeidsmiljø. Lærerne melder om behov for mer tid til elever og undervisning.

⁴ Programme for International Student Assessment (PISA). 65 land deltok i 2009, inkludert alle de 34 OECD-landene (ILS, 2009).

⁵ TIMSS studien er i regi av IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Disse studiene måler endringer i elevenes kompetanse og ferdigheter over tid (UD, 2011)

3.5 Unge menn og selvmord

Sentrale elementer i skoleskyting er selvmord og *menn*. Avsnittet begrenses derfor til å beskrive forekomst hos menn, sett i et norsk og internasjonalt perspektiv.

Selvmord forstås grunnleggende som et komplekst samspill, hvor psykologiske, kulturelle, biologiske og sosiale faktorer virker inn på hverandre (Wasserman & Wasserman, 2009). Nasjonalt senter for selvmordsforskning og forebygging (NSSF) søker å forstå selvmord i et prosessperspektiv (2010). Manglende sosialt samhold og integrasjon er identifisert i klassiske studier innen suicidologi som viktig for forståelsen av selvmordet (Durkheim, 1978), og støttes av nordiske studier (Grøholt, 2002; Bille-Brahe, 1987). Tidligere selvmordforsøk øker risikoen for nye, og selvmord/forsøk blant familie eller venner øker risiko for selvmord hos etterlatte (Norsk Helseinformatikk, 2010; Grøholt, 2002). Belastende livshendelser, psykiske traumer, omsorgssvikt og tapsopplevelser, øker sannsynligheten for utvikling av håpløshet og psykisk smerte, eller kan forringe evnen til å regulere og kontrollere følelser og impulser (NSSF, 2010). Rusproblematikk kan også være en risikofaktor (Norsk Helseinformatikk, 2010). Om et det resulterer i død, avhenger av forhold som om selvmord anses som løsning på et problem, samt tilgang til midler for gjennomføring (ibid.). Svekkede kognitive og atferdsmessige ferdigheter kan påvirke problemløsningsevne (NSSF, 2010), og særlig ved depresjon er hukommelsesdistorsjoner dårligere hos suicidale (Mehlum, 2005). Depresjon er blant de største årsakene til selvmord (ibid.), og den mest utbredte diagnosen i en rekke autopsistudier av unge menn (Mehlum, Hytten & Gjertsen, 2000).

Internasjonalt estimerte WHO (2011) ca 16 selvmord pr 100.000 i 2009. I likhet med blant annet Tyskland og USA, er Norges rate på ca 12 pr 100.000, mens Finland har ca 20. Generelt er menn overrepresentert i statistikken. Tallene er basert på ulike staters offisielle antall gjort tilgjengelige for WHO, hvor reliabiliteten av flere grunner kan være usikker (WHO, 1999). WHO (2012) melder at selvmord på verdensbasis er en av tre hovedårsaker til død for aldersgruppen 15-34 år. Norge er blant de land som har hatt størst økning i selvmordsraten blant unge (Mehlum, 1999), og er den vanligste dødsårsaken blant menn under 25 år i Norge, med 27 % av alle dødsfall i 1998 (Barne- og familiedep, 2002). Antall selvmord blant unge øker også i Finland, hvor 11 % var under 24 år i 2005 (WHO, 2012). Hytten, Mehlum & Gjertsen, (1995) fant framtidspessimisme og normløshet (anomi) sammen med økende krav, som noen forklaringer ved unges selvmordsrateøkning, og Grøholt finner klare

sammenhenger med depresjon, lav selvfølelse og negative ytre forhold (2002). Finske studier avdekker depresjon og sosiale problemer som hyppigste faktor til selvmord blant unge finner (Uusitalo, 2007).

Selvmord er en viktig faktor ved skoleskyting. En forklaring er en kulturelt betinget forventning til individets rett til å kreve rettferdighet ved at de/den ansvarlige for uretten stilles til ansvar (Preti, 2008). Villigheten til å slik uttrykke raseri ovenfor de utpekte ansvarlige for det som har gått galt, omtales som selvmord med fiendtlig hensikt (ibid.). Selvmord er i følge WHO (1986) en handling hvor utøveren både vet og forventer en dødelig utgang. Mehlum mener imidlertid at forventningene til utfallet varierer sterkt (2005). Skoleskyttere er å forstå med sin handling, at dødelig utgang er en kalkulert risiko, hvor mange også har skutt seg selv med overlegg. (Preti, 2008; Vossekuil, 2002). Mange skoleskyttere har produsert og kringkastet materiale hvor hensikten forklares. Fram til Columbine-massakren har motivene skoleskytterne formidlet, vært personlige, og hovedsakelig basert på hevn (Muchert 2007; Moore et al, 2003). Først *etter* Columbine ble ugjerningene ofte tilskrevet en større sammenheng, og en trend oppstod hvor hendelsene dedikeres andre, og handlingen legitimert som en oppofring til et større fellesskap (Larkin, 2009). Eksempelvis ble Colombine-massakren tilegnet alle undertrykte og ydmykte studenter i verden. Via internett instruerte Columbines gjerningsmenn i hvordan å planlegge og utføre en høyt profilert skoleskyting for imitasjon. De inspirerte andre til hevn for ydmykelser og urett, høstet lovord fra subkulturer og oppnådde en mytisk status hos disse. Andre sympatiserte og ga martyrstatus for kampen mot undertrykkelse. Hendelsen fikk massiv mediaomtale, og en dramatisk økning i trusler og skoleskytinger internasjonalt oppstod (Preti, 2008), hvor eksempelvis hendelsene i Tyskland og Finland var direkte referert til Columbine (Larkin, 2009;. NOU, 2012:14).

Norge har tilnærmet samme forekomst av selvmord som land med alvorlige skolehendelser, foruten Finland hvor raten nesten er doblet. Generelt er menn overrepresentert, og spesielt unge menn har en høy rate på norsk statistikk, også høyere enn Finland (WHO, 2012). Empiriske studier (Vossekuil, 2002; Preti, 2008) finner at selvmord er et reelt ønske eller en kalkulert risiko hos skoleskyttere, hvor den senere trenden viser sekundærgevinster i form av mediaomtale, andre som imiterer ”arbeidet” samt heder fra subkulturer (Larkin, 2009). Sårbare individer i risikozonen kan velge selvmord som en mulig hevn- eller løsningsstrategi, og internett og media har vist seg å være budbringere av informasjon og inspirasjon. Sentrale faktorer for selvmordssårbarhet, kan også erfares av norske, unge menn.

4 METODE

4.1 Innledning

Forskningsmetode er framgangsmåter for å besvare vitenskaplige problemstillinger, - en systematisk måte å undersøke virkeligheten på for å finne ny kunnskap (Ringdal, 2001; Kvale & Brinkmann, 2009). Hvilke metoder og teknikker jeg har valgt for å komme fram til ny, valid kunnskap, presenteres. Innledningsvis nevnes ideen for temaet, med påfølgende utarbeidelse av hypoteser. Undersøkellesobjekter og deres egenskaper følger. For å presisere og avgrense det jeg vi ha fram, defineres noen begreper. Valg av forskningsstrategi og studiedesign blir redegjort for videre. For å vise hvordan jeg har kommet fram til mine metodevalg, har jeg valgt å se på styrker og svakheter ved metodene i samme kapittel. Hvordan det praktisk har foregått med å definere populasjon og trekke et utvalg kommer avslutningsvis i den metodiske tilnærmingen.

4.1.1 Fra ide til forskningsspørsmål og hypoteser

Bakgrunnen for prosjektet nevnes i introduksjonen, hvordan det som innbygger i en fredlig nasjon kan være lett å ta det gode liv for gitt, og at oppmerksomhet på faresignaler kan stå i forhold til lav grad av terror i samfunnet og frykt i befolkningen. Hvordan tenker vi rundt trusler og forebygging av alvorlige hendelser, - eller er dette så fjernt at vi ikke har noe spesielt forhold til det? Jeg ønsket å undersøke hvordan lærere vurderer ulike temaer knyttet til skoleskyting. Temaene er knyttet til læreres kunnskap, innsikt og vurderinger på hvordan fenomenet forstås, samt hvordan deres forståelse samsvarer med funn fra andre studier og empiri. Hvordan vi kan fremme varsling av potensielle trusler, kan påvirkes av hvordan skoler og lærere forstår og forholder seg til blant annet nye samfunnsutfordringer og aktualitet. Hvor realistisk temaet vurderes, kan påvirke hva man vurderer som trussel og hva man er oppmerksom på i skolehverdagen. Dette kan videre påvirke forebygging og beredskapsevne. Studiens bakgrunn hadde rot i noen antakelser, og ledet ut i noen forskningsspørsmål og hypoteser:

Er alvorlige skolehendelser, inkludert skyting på utdannelseinstitusjoner, et dagsaktuelt eller et uvirkelig tema for lærere?

H1 – Det er få lærere som har konkret bevissthet rundt temaet.

Hvordan samsvarer lærernes forståelse av fenomenet skoleskyting med resultater funnet fra andre studier og empiri?

H2 – Det er lite samsvar mellom lærernes forståelse av skoleskyting og den kunnskap vi finner om temaet fra andre studier og empiri.

Hvordan vurderer lærerne betydningen av elever og nærmiljøet som en del av skolens varslingsystem for forebygging av alvorlige skolehendelser?

H3 – De fleste lærerne vurderer elever og nærmiljøet som viktige informanter og varslingskilder til skolen

Anser lærerne at terrorhendelsen har avdekket beredskapsmessige endringsbehov på skolen?

H4 – De fleste lærerne mener at 22/7 har avdekket beredskapsmessige endringsbehov på skolen.

4.1.2 Undersøkelsesenheter, definisjoner og variabler/operasjonaliseringer.

Undersøkelsesenheter og deres egenskaper:

Mine undersøkelsesenheter er lærere i de tre største videregående skolene i Østfold fylke. Inklusjonskriteriene er formell lærerbakgrunn (lærerhøgskole eller tilsvarende), samt tilsatt ved skolen i en minimumsstilling på 50 % de siste to årene. Om lærerne jobber både direkte og indirekte med undervisning, og grad av kontakt med elevene, er en variabel som avklares innledningsvis i spørreskjemaet. Uansett er lærerne tilsatt skolen, og er slik en del av skolens indre liv, beredskap og personale. Begrunnelsen for inklusjonskriteriene redegjøres for i underkapittelet ”populasjon og utvalg”.

Operasjonelle definisjoner av grunnbegreper:

Begreperne ”alvorlige skolehendelser” og ”skoleskyting”: Litteratur og media bruker begreperne sidestilt. ”Alvorlige skolehendelser” dekker slik også ”skoleskyting” i tillegg til grovere hendelser med vold eller trusler om vold, der våpen er utelatt. Da respondentene kan ha ulike assosiasjoner til begrepet alvorlige skolehendelser, blir de bedt om å beskrive hva de selv forbinder med det. Jeg har deretter bevisst brukt begrepet i både oppgave og spørreskjema hvor ”alvorlige skolehendelser” også refereres til skoleskyting. ”Skoleskyting” er likevel vesensforskjellig fra andre typer vold som kan forekomme på skoler. For å skille dette, har Vossekul m. fl (2002) utviklet begrepet ”Targeted violence”, som refererer til fatale

voldshendelser hvor en kjent gjerningsmann bevisst velger ut målet for udåden. Målet kan være ansatte, elever, eller hele skolen i seg selv. At ugjerningen utføres på skolen, er bevisst og ikke tilfeldig valgt. "Rampage shootings" refererer i utgangspunktet til et bevisst valgt mål, hvor i tillegg flere andre *uten* målstatus blir tilfeldige ofre (Mushert, 2007). Klare definisjoner på hendelser med skyting på utdannelsesinstitusjoner er vanskelig å finne i norsk forskning og litteratur. Derimot omtales fenomenet som "...en brutal skyteepisode som foregår på en skole, hvor voldshendelsene oftest skjer ved at én eller flere elever, oftest unge gutter bevæpnet med automatvåpen, pistoler eller geværer, skyter medelever og andre på skoleområdet (Wikipedia, 2011), mens KRÅD's beskrivelse er "skyting som forekommer på utdannelsesinstitusjoner" (Ørslie, 2010).

Ulike typer vold, kan ha ulike forløp og begrunnelser, og kreve ulike tilnærminger (Isdal, 2000). Individuer i fare for å utøve målrettet vold kan både besitte eller *ikke* besitte typiske risikofaktorer for voldelig adferd. Årsak og intervensjon til alvorlige skolehendelser kan differensiere seg fra tiltak for generelle former for aggresjon, og utgjør derfor en forskjell mellom skole-*vold* og skole-*skyting*. Denne oppgaven handler om skoleskyting, og ikke grov vold på skoler i sin alminnelighet, selv om begge begrep er brukt. *Skoleskyting* brukes med samme betydning skissert fra Wikipedia, i tillegg til at hendelsen er *målrettet* og *rammer tilfeldige ofre*.

Begrepet "fenomen", fra gresk "vise seg" (UiO & Språkrådet, 2010), viser til en filosofisk betegnelse på noe sansene registrerer, - en subjektiv, sensorisk intuisjon, og som først blir objektivisert når det er tolket intellektuelt (Britannica, 2010). I overført betydning, slik det er brukt i oppgaven, vises det til en hendelse av usedvanlig, merkelig eller ualminnelig karakter (SNL, 2011; UiO & Språkrådet, 2010).

Begrepet "varslingsystemer" menes her systemer/kanaler for bekymringsvarsling, i hensikt å melde ifra og forebygge hendelser, og viser ikke til fysisk/ tekniske varslingsinnretninger.

Operasjonaliseringer av variabler:

Undersøkelsen inneholder flere kvalitative, åpne spørsmål. Disse har gitt god informasjon, og noen interessante perspektiver. I analysen er disse operasjonalisert og kategorisert. Dette gjøres rede for i resultatkapittelet, og operasjonaliseringen finnes detaljert i vedlegg nr 11.

4.1.3 Etske betraktninger

I forkant av undersøkelsen ble lærerne informert om prosjektets mål og nødvendige godkjenninger. Informasjon om frivillighet, anonymisering og datalagring er gitt i samsvar med forskningsetiske prinsipper (Ringdal, 2001), se vedlegg nr 4. Da undersøkelsen kom tett etter 22/7, og flere skoler var berørte, ble det informert om at temaet kunne virke sensitivt på enkelte. For å redusere mulige belastninger på terrorberørte respondenter, ble deler av spørreskjemaet endret eller forkastet, samt at reserveringsmuligheter for enkeltspørsmål ble gitt underveis. Enkelte åpne spørsmål ble lagt til, både av respekt og for å gi lærerne mulighet til å uttrykke seg. Til tross for medførte forsinkelser for utsendelse av spørreskjemaet, ble det vurdert som nødvendig å gi skolene tid og fred i begynnelsen av skoleåret.

Studiedesignet er valgt av etiske hensyn. Spørsmål til elever er valgt vekk, for helt å unngå problemstillinger som smitteeffekt. Ved å bringe temaet på banen, vil noen kunne bli satt på tanken, få uønskede ideer eller bli inspirert av tidligere hendelser (Mehlum 2000; NOU 2012:14). Elever anses som en sårbar gruppe *også* i forhold til at mange er berørt av 22/7. Jeg går med dette glipp av elevenes egne vurderinger.

Det er lagt vekt på opparbeidelse av tillit med Østfold fylke, da spørsmål om skoleberedskap kan være sensitivt. anbefalinger, ønsker og føringer gitt av fylkesdirektøren og rektorene, er fulgt, også i mitt arbeid etter at undersøkelsen var avsluttet. Prosjektet er godkjent av personvernombudet (NSD), men utløser ingen meldeplikt til REK.

I oppgaven er ingen massedrapsmenn nevnt med navn. Dette følger av en subjektiv etisk vurdering, hvor jeg ikke ønsker å bidra til publisering av gjerningsmannens navn, og av pårørendehensyn ikke knytte et familienavn til skam, lidelser eller stigmatisering.

4.2 Metodisk tilnærming

Innledningsvis presenteres og begrunnes studiedesign og metodevalg, etterfulgt av presentasjon av web-basert forskningsverktøy. Hva som var populasjonen og hvordan jeg kom fram til utvalget følger. Avslutningsvis vises utvalgsberegningene. Styrker og svakheter ved ulike metoder er inkludert, for å vise hvordan jeg kommet fram til mine valg.

4.2.1 Studiedesign og metodevalg.

Hvilken metode egnet seg best?

Jeg har valgt å stille spørsmål via web-basert spørreskjema til lærere i videregående skoler om temaer knyttet til alvorlige skolehendelser – skoleskytning. Jeg ønsket å kunne forsøke å trekke generelle slutninger om enhetene, samt å se på mulige sammenhenger mellom variabler. Behovet var en metodisk tilnærming som kunne møte dette formålstjenelig. Wadel (1991) skiller mellom ulike typer data. *Har*-data (eksempelvis læreres (fag)kunnskap), *gjør*-data (eksempelvis rutiner og handlingsstrategier) og samhandlings-data (eksempelvis sosiale relasjoner) krever ulik tilnærming. Mitt fokus innebar *har*- og *gjør*-data hvor en kvantitativ tilnærming ble mest hensiktsmessig. Et *ekstensivt* opplegg med få variabler og mange enheter kunne gi bredde og mulighet for statistisk generalisering (Hellevik, 2002; Halvorsen, 1996). Målbare verdier som *har*- og *gjør*- data var mulig å tallkode, for å vise en forenklet virkelighet. Best egnet for å måle og tallfeste, er kvantitativ metode (Hellevik, 2002)

Alternativt ble kvalitativ tilnærming vurdert. Det ville gitt innsikt i prosesser bakom lærernes ståsted og vurderinger. Med et *intensivt* opplegg kunne jeg ha generalisert mer fra empiri til teori (Hellevik, 2002; Halvorsen, 1996), og slik fått et helhetsperspektiv på hvem lærere var, i hvilken situasjon, med disse holdningene, men uten gjennomsnittsfokuset jeg ønsket.

Metodetriangulering ville gitt større muligheter til utdypning av innsikt i prosesser og holdninger, enn kvantitativ metode alene (Kvale & Brinkmann, 2009; Thagaard, 2003)). En kvalitativ tilnærming *før* den kvantitative kunne ha gitt andre kunnskaper, og bidratt til andre antakelser og utforminger ved spørreskjema. Motsatt kunne en kvalitativ tilnærming i *etterkant*, gitt utfyllende opplysninger på områder som hadde utpekt seg i resultatet (ibid.). Av formålmessige og praktiske grunner ble ikke metodetriangulering hensiktsmessig for studien. Som kompensasjon for kvantitative svakheter, er flere av temaene utdypet med åpne spørsmål. Dette ga kvalitative, ikke-påtenkte perspektiver og tilleggsinformasjon, og ble prioritert til tross for merarbeid med koding. Jeg mener slik at fremstillingen av undersøkelsen gjennom kvantitativ metode supplert med kvalitative tilnærmelser, dekker formålet for undersøkelsen: Å teste hypoteser med data fra et større antall enheter, for å generalisere utvalget mot populasjonen.

Hvilket forskningsopplegg og design?

Å kunne skissere et stillbilde, et utsnitt av virkeligheten, preget utformingen av undersøkelsen. Best egnet for å vise en tilstand på et gitt tidspunkt var en *tverrsnittstudie* (Halvorsen, 1996; Ringdal, 2001). Dataene refererer til samme tidspunkt, og gir innsikt og forståelse av struktur, men gjør forståelse av prosesser vanskeligere. På tidspunktet oppgaven

ble påstartet, virket tverrsnitt som det beste alternativet for å belyse problemstillingene. Imidlertid skjedde terrorhendelsen 22/7. All den tid temaet har en rekke likhetstrekk med terroren, ville en *kohortstudie* med undersøkelser før og etter terroren av samme utvalg, kunne ha målt endringer i forståelse og vurderinger (Ringdal, 2001) i forhold til skoleskyting og beredskap, og vært det mest opplagte valget, men som imidlertid ikke var mulig. En viss påvirkning av hendelsen måtte likevel kalkuleres med, og for å måle hvordan noe utartet seg tilbake i tid ble *retrospektive* spørsmål benyttet på enkelte temaer. Til tross for at tverrsnittstudier (også retrospektivt tverrsnitt) er dårlig egnet til å si noe om årsakssammenhenger (Halvorsen, 1996), ga retrospektive spørsmål utfyllende og indikerende opplysninger vedrørende terrorens påvirkning på lærernes nåtidssituasjon, som er mitt ”stillbilde”.

Web-basert spørreskjema

Undersøkelsen er gjort via *web-baserte spørreskjemaer*. Her følger litt om ”Nettskjema” som forskningsverktøy, og bakgrunnen for valget.

Standardiserte, selvutfyllende spørreskjemaer ble mest hensiktsmessig ved den kvantitative studien. Til tross for ansett høyere kvalitet ved andre intervjuformer, som besøk- eller samtaleintervju (Kvale & Brinkmann, 2009), gir selvutfyllende skjema bedre gjennomførbarhet ved mange undersøkelsesenheter (ibid.). *Mine* respondenter kunne ha særlige fordeler ved selvutfyllende skjemaer. Full anonymitet til hvem som utfylte hvilket skjema, *kan* medføre ærligere svar når ikke respondentene må ta hensyn til om svaret er sosialt akseptabelt eller ”korrekt” (Halvorsen, 1996). Temaene var knyttet til skoleberedskap, og oppriktige svar *kunne* være vanskelig å få uten anonymitet.

Selvutfyllende skjemaer gir ingen visuell og auditiv informasjon, og eventuelle misforståelser er vanskeligere å oppklare (ibid.). Andre ulemper er kontrollbegrensninger, hvor mulighet til å justere oppfattelse, motivere og utforske motstand i ansikt-til-ansikt kommunikasjon, vanskeligjøres (Ringdal, 2001). Ulempene er forsøkt møtt gjennom kvalitetssikring (utdypet under ”Datamaterialet”) samt bruk av kvalitative åpne spørsmål. Primært er lukkede spørsmål brukt for å lettere kode svarene, mens åpne spørsmål er benyttet der det ikke var ønskelig eller mulig å gi ferdige svaralternativer. Ved åpne spørsmål kunne lærerne fritt formulere svarene, og jeg fikk informasjon jeg ikke kunne ha spurt om. Større frafall er en annen konsekvens. Ved høyt standardiserte skjemaer får alle respondentene identiske spørsmål, framstilt på

samme måte (Halvorsen, 1996). Formålet med høystandardisering er å redusere tilfeldige målefeil, og gi mer pålitelige data (Ringdal, 2001).

Forskningsverktøyet brukt til spørreskjemaene er Nettskjematjenesten, et verktøy for å utforme og administrere datainnsamling ved hjelp av skjemaer på internett. Nettskjema fyller krav til anonymitet og gir mulighet til purring (UiO, 2012). Utvalget er kontaktet på arbeidsplassen via e-mail, hvor det følger en link til nettskjemaet og undersøkelsen. Skjemaet er beskyttet med individuelle brukernavn og passord. All informasjon lagres i en database, og resultat kan enkelt hentes ut. Registrering av dataene optisk (OCR), beskytter også mot menneskelige tolknings og taste-feil (Ringdal, 2001)

En svakhet ved Nettskjema er utilfredsstillende muligheter for «logiske hopp» der en møter ulike og nye deler av et skjema avhengig av hvilke svar en oppgir. Dobbeltkrysninger er mulig. Det ble en praktisk avveining ved å benytte nettskjema i forhold til alternativet Quest Back, hvor fordelene uttvilsomt hvilte på praktiske finesser i selve spørreskjemaet, men på bekostning av en betydelig økonomisk merkostnad og lisenstilgang.

Populasjon og utvalg

Mitt teoretiske univers var lærere på videregående skoler, begrenset til lærere fra kun ett fylke. *Østfold* ble valgt etter et bekvemmelighetshensyn, da mulig reising til skoler og eventuelt kontaktpersoner måtte påregnes. Jeg jobbet målrettet med, og var helt avhengig av en formell forankring av undersøkelsen hos Fylkeskommunen som eier av skolene. Arbeidet mot fylkeskommunen ga etter hvert resultater og et konstruktivt samarbeid, hvor fylkesdirektør Egil Olsen ga nødvendige godkjenninger og støtte. Det jeg ikke hadde forutsett var at fylkets godkjenning og interesse for undersøkelsen ikke var tilstrekkelig. Enkelt skoler forholdt seg i liten grad til fylkesdirektørens anbefalinger, noe som ga uventede utfordringer og merarbeid, og utdypes i Datainnsamlingskapittelet.

Av Østfolds 11 ordinære⁶ videregående skoler, var det først tenkt å velge ut tre skoler etter et stratifiseringsgrunnlag basert på befolkningsdata. Dette ble for komplisert da inntaksgrunnlagene ikke kunne avgrensens presist, fordi ulike skoler hadde ulikt utdanningsprogram. Inntaksgrunnlaget varierte med utdanningsprogrammet, og ikke med kommune eller postnumre. (Eksempelvis har ingen skoler i Fredrikstad Bygg- og anleggsgfag,

⁶ Andre skoler i fylket, som spesialskoler (skoler tilrettelagt for de som vanskelig kan følge undervisning på vanlig skole (Østfold FK, 2012)), private vg skoler, fagskoler og folkehøgskoler er ikke regnet med.

mens Sarpsborg har tre skoler med tilbudet. Elever tilhørende Fredrikstad søker seg derfor til Sarpsborg). Dataene på fylkets vg skoler, ble etter forespørsel sendt fra fylkesdirektøren, og de *tre største skolene* ble valgt etter et stratifiseringsgrunnlag basert på antall elevplasser og årsverk. Dette utgjorde Mysen, Glemmen og Halden videregående skole.

Populasjonen, det teoretiske univers, blir derfor mengden enheter (lærere) fra disse skolene.

Inklusjonskriteriene for populasjonen, det empiriske univers (N), er lærere med formell lærerutdannelse, tilsatt i 50 % stilling eller mer i minimum de to siste år.

Begrunnelsen for kriteriet ”formell lærerutdannelse eller tilsvarende”, var å knytte studien til en yrkesgruppe, og de som hadde valgt å jobbe med ungdommer. Som lærere, har de nødvendig pedagogisk og faglig kompetanse til å uttale seg om sitt eget faglige virke. Det ligger videre andre forventninger til lærer-rollen enn til rollen som skole-*assistent*, for eksempel kunnskapsnivå og ansvar. Det er dessuten lettere å avgrense undersøkelsesobjekter som har noen grunnleggende fellestrekk. Begrunnelsen for kriteriet ”tilsatt stillingen i minimum de to siste år”, er delvis for å unngå midlertidig tilsatte/vikarer. Pga oppmerksomhet rundt temaet, med påfølgende beredskapsforebyggende programmer de siste årene, har det derfor vært ønskelig at respondentene har vært tilsatt skolene når dette har utspilt seg.

Begrunnelsen for å være tilsatt i 50 % eller større stilling, er for at respondentene skal ha hatt størst mulig daglig kontinuerlighet i det som har rørt seg på arbeidsplassen.

Fylkesdirektørens HR-avdeling formidlet lister med e-mailadresser på alle ansatte som fylte oppgitte kriterier. E-mailadressene, som var kontaktpunktet spørreskjemaene skulle sendes til, var ufullstendige. Disse ble komplettert manuelt, fortrinnsvis gjennom ansatte-informasjon på skolenes egne nettsider, og delvis gjennom telefonhenvendelser til de enkelte skolene.

Universlisten var slik komplett.

4.2.2 Størrelsen på utvalget

Da fylkeskommunen hadde tatt ut *alle* lærere som fylte kriteriene på de gitte skolene, rommet universlisten 282 personer. Det ideelle ville være å bruke hele populasjonen som et utvalg, da større utvalg gir større sannsynlighet for at egenskapene ved utvalget er lik populasjonens, og feilmarginer reduseres (Hellevik, 2002; Kane, 1985). I *denne* undersøkelsen med *denne* metoden, kunne det ha vært gjennomførbart å invitere alle til deltagelse. Imidlertid var avtalen med de respektive rektorene at undersøkelsen skulle gjennomføres med minst mulig belastninger på lærerne og deres tidsressurser, og at invitasjonen kun skulle gå til et større

utvalg. Å gå tilbake på tidligere overensstemmelser med rektorene ville være uheldig. Størrelsen på utvalget (n) ble derfor satt til 250 personer av populasjonen (N) på 281, og slik innenfor avtalte rammer. Da det viser det seg at personer avgått med pensjon inneværende år ikke var ekskludert, ble populasjonen tilsvarende nedjustert til 250 personer, og utvalget satt til 220.

Kane (1985) mener at forholdet mellom utvalget og populasjonens størrelse er uten betydning, så lenge (n) utgjør minst $1/10$ av (N). Studiens utvalg er hentet fra en populasjon som i egenskap å være innen samme fylkeskommune har flere fellesnevnerne. Hvor ensartet populasjonen er, påvirker størrelsesbehovet på utvalget (Halvorsen, 1996), samt hvor representative enhetene er for alle relevante enheter (Hellevik, 2002). Ved å bruke $220(n)$ av $250(N)$, og med en forventet svarprosent på 50 %, vurderes størrelsen på utvalget som å være stort nok til at feilmarginene minimaliseres, samt mulighet for generalisering.

4.2.3 Trekking av utvalg

For minimalisering av feilmarginer, var det viktig å benytte utvelgningsteknikker som reduserte skjevheter i resultatene (Hellevik, 2002), og sikre at smågrupper ikke forsvant i mengden.

Utvelgning av enhetene gjennom et *sannsynlighetsutvalg*, ville gi ”alle mulige utvalg en kjent sannsynlighet for å bli trukket ut” (Hellevik, 2002), og er et ledende prinsipp (ibid.) Fra fylkeskommunens lister, var enhetene systematisk oppramset etter navn, kjønn, skole, stillingsprosent og stillingskode. Systematisk utvelgning gir alle like sjanser, men sikrer ikke alle *kombinasjoner* av enheter lik sjanse til å trekkes ut. Da enhetene stod oppført i et bestemt system, var det mest hensiktsmessig å bruke enkel, tilfeldig utvelgning fremfor systematisk, etter at tiltak var gjort for å sikre lik sannsynlighet for representasjon av smågrupper og kombinasjoner. For å unngå noen gruppers statistiske sannsynlighet for underrepresentasjon ved tilfeldige utvalg, ble det foretatt en *stratifisert utvelgning* i forkant av den systematiske. Enhetene ble gruppert i kategorier, *strata* (Hellevik, 2002). Stratifisert utvelgning øker sikkerheten ved generalisering sammenliknet med enkel, tilfeldig eller systematisk utvelgning alene (ibid.). Da jeg hadde tilgang på nødvendig bakgrunnsopplysninger for populasjonen, ble enhetene gruppert før utvalget ble trukket. Likest mulig fordeling på kjønn var ønskelig.

Ved summering av årsverk pr skole og kjønn, viste det seg at fordelingen var jevnere enn først trodd. Enhetene ble derfor stratifisert i kjønnskategorier *pr skole*.

For å sikre gruppene likt og korrekt representasjon i forhold til sin størrelse i N, brukes *proporsjonal strata* (Hellevik, 2002, Halvorsen, 1996). Størrelsen på utvalgene er proporsjonal med stratas størrelse i populasjonen. Jeg har slik redusert feilkilder ved utvelgelsen, og økt sikkerheten for generalisering.

Utvelgelsen foregikk ved loddtrekning hvor oppklippte nummer ble trukket fra en bolle, tilsvarende antall nummer for hvert strata. Av praktiske hensyn, trakk jeg respondentene som skulle velges *vekk* fra utvalget. Alle lærerne ble slik sikret lik sannsynlighet for å bli valgt ut (n/N). Statistisk generalisering gir ved sannsynlighetsutvelgning god mulighet for overføring av utvalgsgjennomsnittet til gjennomsnittet i N (Hellevik, 2002).

UTVALGSBEREGNING:

Tabell 1: Skisse over beregninger fra det teoretiske univers, POPULASJONEN:

Videregående skole	Populasjonen (N) av alle ansatte som fyller inklusjonskriteriene	Antall ansatte i % av (N)	Kvinner i antall	Kvinner i prosent	Menn i antall	Menn i prosent
Mysen vg	65	26 %	35	53,85 %	30	46,15 %
Glemmen vg	104	41,60 %	52	50 %	52	50 %
Halden vg	81	32,40 %	31	38,27 %	50	61,73 %
Totalt	N = 250	100 %	K = 118		M = 132	

Tabell 2: Skisse over beregninger fra det empiriske univers, UTVALGET:

Videregående skole	Mål/Target for utvalget (n) i antall	Utvalg (n) antall kvinner	Utvalg (n) antall menn	Antall kvinner som er trukket vekk	Antall menn som er trukket vekk
Mysen vg	57,2	30,80 ≈ 31	26,40 ≈ 26	4,2 ≈ 4	3,6 ≈ 4
Glemmen vg	91,5	45,76 ≈ 46	45,76 ≈ 46	6,24 ≈ 6	6,2 ≈ 6
Halden vg	71,3	27,28 ≈ 27	44,00 ≈ 44	3,72 ≈ 4	6,0 ≈ 6
Totalt	n = 220	K ≈ 104	M ≈ 116	K -14	M -16

5 DATAMATERIALET, DATAINNSAMLING OG PROSESS

Her vises hvordan jeg systematisk har gått fram i forskningsprosessen, og oppnådd grunnlaget for primær og sekundærdata. Arbeidet med, og kvalitetssikring av spørreskjemaet er kort gjengitt. Innhenting av primærdata viste seg å bli en omfattende prosess. Uforutsette hendelser ga tidsforskyvninger, utfordringer og et så betydelig merarbeid at det gjøres rede for. En vesentlig del av kapittelet er derfor viet dette.

5.1 Datamaterialet

Valget var å benytte eksisterende data, eller samle inn nye. Økt vekst i samfunnsforskningen har resultert i slitasje på enkelte grupper (Hellevik, 2002), og hensynet til undersøkelsesobjektene måtte vektlegges. Lærere er ofte ønsket i forskningsprosjekter, og fra skoler og fagorganisasjoner var slitasje på lærere og deres tidsbruk et tilbakevendende tema. Av eksisterende og tilgjengelig data, er det funnet lite vedrørende læreres forhold til alvorlige skolehendelser, samt at relevant data etter 22/7 var for nytt til å foreligge. I forsøk på å lokalisere relevant forskning, var statlige nettsider fra ulike departementer et utgangspunkt, i tillegg til ulike søkemotorer gjennom Bibsys, offentlig statistikk samt tidligere eller pågående spørreundersøkelser til norske skoler. Det var lite mulig å innhente allerede foreliggende og relevante data som hovedkilde for prosjektet. En god del måtte skreddersys etter mine forskningsspørsmål, og mine *primære* data er derfor det som ble samlet inn for prosjektet (Ringdal, 2001). Datainnsamlingen ga en respons på kun 36,5 %, og redegjøres for i responskapittelet.

Av relevant forskning på fenomenet har jeg søkt på oversiktsartikler og større studier fra USA. Statlige institusjoner, som NCES (National Center for Education Statistics), US Department of Education og US Secret Service, ga et godt utgangspunkt for kvalitativ oversikt over statistikk, forskning og oversikt på feltet. Det ble videre gjort akademiske søk på internasjonale artikler, studier og statistikk blant annet via Bibsys, Google Scholar, PubMed, Web of Science med flere. Internasjonale organisasjoner og statistikker var også gode kilder, samt at veileder formidlet gode råd og referanser. En egen database via EndNote ble opprettet. Allerede foreliggende og lokaliserte data, er min andre hovedkilde, mine sekundærdata. Noen typer data har jeg ikke klart å lokalisere, eksempelvis forekomst av vold, trusler og

våpenbeslag på norske skoler, som ville gitt et statistisk bilde på eksisterende skolevold og dennes utvikling. Jeg har forsøkt tilgjengelig statistikk blant annet fra SSB og politi for å finne skolen trukket ut som egen kategori, men det later ikke til at dette finnes.

5.2 Arbeidet med, og kvalitetssikring av, spørreskjemaet

I forarbeidet med spørreskjemaet ble informasjons- og invitasjonsskrivet som skulle ut til lærerne viet mye og gjennomtenkt arbeid. Oppbygging og utforming av skjemaet er gjort rede for kapittel for kapittel. Det samme gjelder begrunnelse for valg av spørsmåls formulering og svaralternativer. Begrepsavklaringer, tiltak for å motvirke under- og over rapportering, samt introduksjon til sensitive spørsmål har vært en del av kvalitetssikringen for validiteten. Av plassbesparende hensyn er detaljene på dette i vedlegg til oppgaven, se Vedlegg nr 9.

Piloter og filolog er benyttet for kvalitetssikring. Valg av selvutfyllende spørreskjemaer til en yrkesgruppe jeg var lite kjent med, kombinert med et sensitivt forskningstema med mulige diffuse begreper, krevde uttesting av skjemaets innhold og tekniske funksjoner (Thagaard, 2003). En lærers perspektiv kunne korrigere og gi innspill på forhold som var åpenbart for en lærer på videregående skole, men skjult for meg. Det viste seg vanskelig finne lærere til pilotering, hvor negativ respons hovedsakelig var begrunnet i ressursprioriteringer og betviling av aktualitet. Presentasjon, ordvalg og definisjoner måtte kontrolleres for å sikre at jeg nådde fram med *det jeg ønsket, der jeg ønsket det*. Filolog er konsultert for å sikre god kommunikasjon rundt situasjoner/temaer som krevde presise formuleringer. (Vedlegg nr 10). I etterkant av anbefalte justeringer fra filolog og piloter, er spørreskjemaet gjennomgått av fylkeskommunens rådgiver, hvorpå fylkets kommentarer ble lyttet til. Fylkeskommunens jurist hadde ingen juridiske synspunkter vedrørende tema eller utforming.

Prosessen med å ferdigstille spørreskjemaet krevde stadige revurderinger av tidligere valg. Råd og innspill fra andre ble slik viktig for kvalitetssikringen. Hovedtrekkene i endringsarbeidet handlet om flyt, instruksjoner og kommunikasjonssikring mellom skjemaet og leseren. Videre måtte logiske oppbygginger og sammenhenger gjennomgås. Flere endringer i spørsmål og tekst, hvor noe ble fjernet og annet lagt til var også nødvendig. For detaljer på tilbakemeldinger og foretatte endringer, se vedlegg nr 9. Godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), foreligger i vedlegg nr 1.

5.3 Framdrift og prosess

Proessen med å opprette tilgang til undersøkelsesenheter, for deretter å innhente dataene ble omfattende og komplisert. Flere forhold kom til å prege prosjektet og påvirket utvilsomt empirien, slik at det synes nødvendig å beskrive de forhold som oppstod.

Forankring av prosjektet:

For tilgang til populasjonen, og for at undersøkelsen skulle kunne gjennomføres, krevdes forankring av prosjektet hos en samarbeidende autoritet. Egil Olsen, fylkesdirektør i Opplæringsavdelingen i Østfold, ble kontaktet i april -11, svært tidlig i prosjektet. Prosjekt beskrivelsen ble kort presentert på telefon, med forespørsel om fylkesdirektørens muligheter til å assistere på sentrale områder. Skriftlig informasjon ble oversendt. Det var et bevisst valg å knytte prosjektets aktualitet opp i mot de beredskapsforebyggende programmene norske myndigheter allerede hadde kjørt mot kommunene, og som Egil Olsen var godt kjent med. Fylket har i tillegg en vg skole som ble utsatt for reelle trusler i 2009. Det ble aldri reist tvil om temaets aktualitet. Under hele prosessen har fylkesdirektøren fremstått som engasjert og oppdatert på feltet. Forankringen på dette nivået ville utvilsomt bli viktig for videre innpass hos rektorer, skoler og lærere på lavere nivåer. Korrespondanser pr mail og telefon fulgte utover mai måned. Jeg forespurte konkret om tilgang til mailadressene til alle lærere i tidligere gitt kategori. Videre var mitt ønske at den første informasjonen ut til lærerne kom fra fylkeskommunen selv, for å tydeliggjøre forankringen i deres egen organisasjon. Olsen tok før sommeren kontakt med rektorene på de aktuelle skolene, for kort info om prosjekt og tema, og for å lodde stemningen. Kun én skole sa seg interessert i å delta. Da fylket ga rektorene svært begrenset informasjon om temaet, ble ikke den første responsen tillagt særlig vekt. Imidlertid ga det noen hint om at det åpenbart fantes områder rundt dette som måtte bearbeides ytterligere. *Den endelige* responsen fra rektorene ville gjenspeiles i hva jeg hadde klart å oppnå i mitt innpassarbeid hos de rektorene (skolene) som var valgt ut. Det ville bli en balansegang mellom å være lydhør på deres behov, samtidig med ikke å vike på forskningsmessige prinsipper. Rektorenes meldte hovedbekymring vedrørende prosjektet, var merbelastning på læreres allerede pressede arbeidssituasjon samt gjennomførbarheten av spørreskjemaet. Det ble aldri reist spørsmål om temaets sensitive karakter eller aktualitet. Imidlertid var det fra fylket en forutsetning at oppstarten på skoleåret ikke ble berørt, og at spørreskjemaene gikk ut en tid etter dette. Jeg fikk på forespørsel tilsendt en oversikt over

fylkes videregående skoler, elevantall, årsverk og annen relevant informasjon. Det ble avtalt kontakt etter skolestart for videre planlegging av framdriften. Med dette var prosjektet forankret hos fylkesdirektøren. Spørreskjemaet ble utarbeidet gjennom sommeren, med tanke på utsendelse i oktober. Så skjedde terrorhendelsen 22. juli, og skolene var berørte.

Påvirkning av 22.juli

Å nærme seg skolesystemet som organisasjon med et så sensitivt tema som beredskap og skyting på utdanningsinstitusjoner, viste seg å kreve mer tid og tålmodighet enn forutsatt. Dette eskalerte generelt etter hendelsene 22/7. Fra flere ble det trukket paralleller mellom masteroppgaven og terroraksjonen, med hentydninger om at prosjektet skodde seg på dette. Dette året ble skolestarten på mange skoler i landet preget av terrorhendelsen. Skoler jeg hadde trukket ut hadde mistet elever, og det var å forvente at både elever og personalet kunne være personlig berørte. Det ble naturlig å gi skolene ekstra tid til egne prosesser før nye henvendelser. Dette er særlig begrunnet i temaets karakter, hvor skyting på skoler har flere likhetstrekk med terroraksjonen. Det var uventet, utenkelig og fatalt. Et angrep på det kjente og trygge. En mann som går amok med skytevåpen, hvor de fleste ofrene var ungdommer, slik som elevene på videregående skoler selv. Ved å ta opp flere sammenfallende faktorer som terrorangrepet, var jeg oppmerksom på mulige triggere på ubehag, frykt eller sorg for de som allerede var sensitive til mitt emne.

Terrorangrepet kunne ikke overses i spørreskjemaet. Flere endringer måtte gjøres, noe måtte elimineres og noe måtte legges til. Hele skjemaets design ble preget, og noe av hensikten var å respektere det faktum at respondentene var direkte eller indirekte rammet. Lærerne måtte også gis mulighet for reservasjon fra sensitive spørsmål. På en side var det et etisk hensyn å ivareta de som besvarte, samtidig med at flest mulig skulle orke å besvare hele. Avventing og observering av nasjonale etterreaksjoner, samt vurdering av hvilken effekt terroren ville ha på prosjektet, ble en parallell prosess. Det ble et skritt tilbake, hvor justeringer og perspektiv endringer tok tid. Av etiske hensyn, drøydde jeg en måned *ekstra* etter skolestart før videre dialog med fylkesdirektøren for planlegging med spørreskjemaets utsendelse til skolene.

Etter skolestart: Påfølgende prosess og dialog med fylkeskommunen.

Gjenetablering av kontakt med fylket skjedde via mail, ved en kort oppsummering av prosjektet knyttet opp imot avtaler gjort før sommeren, samt oppdatering på progresjonen. Det være seg hvordan vi jobbet med å finne de rette tekniske løsningene for at lærerne lettest

kunne besvare, samt at førsteutkastet på spørreskjemaet ble vedlagt for å gi innsyn i innholdet. Fokuset ved førsteutkastet var primært å sikre fylkets interesser vedrørende enkelt sensitive temaene som ble tatt opp. Å få en tidlig dialog på mulige utfordringer vedrørende spørsmål rundt informasjonssikkerhet, varslingsystemer og trusselvurderinger var viktig å avklare. Tidlig på høsten forelå avtale med fylkesdirektør Egil Olsen om at første kontakt ut til lærerne ved de utvalgte skolene skulle komme fra fylket selv. Når den tid kom, ville han formidle en kort første-info primært vedrørende *hvilken* spørreundersøkelse med *hvilket* mål som var på vei til en andel lærere som ville trekkes, samt oppfordring til deltagelse. Avtalen på dette var viktig, da forankring i egen institusjon kunne ha innvirkning på svarprosenten. Samtidig ble nødvendigheten av at skolene *ikke* skulle motta informasjon *uavklart med meg* i forkant av utsendelsene presisert og overholdt. Jeg ønsket å ha full kontroll på hvilken informasjon på prosjektet som gikk ut, til hvem og når. Dette for å sikre forskningens validitet. Det fulgte en tid hvor selve innholdet av spørreskjemaet ble vurdert hos Østfold FK. Fra min side, var de beredskapsmessige og taushetsbelagte områdene viktig å avklare. Fylket orienterte seg med egen jurist og rådgiver, som gikk igjennom utkastet. Kommentarer fra fylkesdirektørens stab ble tatt i betraktning og korrigert i skjemaet.

5.4 Nye utfordringer og behov for ny forankring

I slutten av november var fremdeles mye uklart rundt gjennomføringen. Formidling av lærernes navnelister og e-mailadresser var avhengig av forankring hos *rektorene* på de respektive skolene. Fylkesdirektøren inviterte meg derfor til et møte med rektorene for å diskutere innholdet i spørreskjemaet, tidspunkt for gjennomføring samt gi rektorene mulighet til å stille spørsmål. Fra fylket ble utkastet til informasjonsskrivet om prosjektet, tilsendt rektorene i forkant av møtet. Jeg oppfattet det slik, at responsen på møtet ville avgjøre om jeg fikk gjennomføre undersøkelsen eller ikke.

Veileder har instruert og presisert i kunsten i å gi og ta. Særlig i situasjonen jeg har vært i, hvor innpass til de rette personer har vært skjør, har ferdigheter som tilpassningsvillighet, ydmykhet og tilbud om å gi noe tilbake vært avgjørende for forankringen. Det har derfor vært nødvendig å være åpen for å kunne stille på personlige møter dersom fylket eller rektorer skulle ønske det. Tilbud om å formidle resultater tilbake ble gitt, det være seg foreløpige resultater, eller å holde et senere innlegg hvor og når det måtte passe. Underveis i prosessen har det også vært nødvendig å selge inn prosjektet med påminnelser til rektorer på hvilke

fordeler de selv kan dra ut av dette. For det er ikke til å unngå at ved å bringe temaet på bane vil tankeprosesser igangsettes hos deres ansatte lærere. Samtidig har jeg måtte være svært lydhør for mulige *underliggende* temaer. Et mulig hinder for samarbeidsvilligheten deres, har vært hvilken rolle terroraksjonen har spilt i valg av tema, samt at prosjektet berører svært sensitive områder for skolene og deres beredskap.

Møtet med rektorene ga dessverre lite rom for en god presentasjon av prosjektet. Dels grunnet tidsknapphet og lokaliteten i en urolig kantine, måtte jeg konsentrere meg om rektorenes presenterte anliggende. Fra fylkesdirektøren hadde de i forkant fått tilsendt invitasjon/informasjonskrivet, slik at opplysninger som tema, målsetting, NSD-godkjenning samt frivillig deltagelse allerede var kjent. Jeg hadde selv forbered oppsummerende punkter for prosjektet som ble gitt rektorene i møtet, se vedlegg nr 3. Rektorenes vegring til gjennomføring av spørreundersøkelsen, var hovedsakelig uttalt som merarbeid påført lærerne, dårlig timing mht et tøft semester etter 22/7, juleavslutninger, samt at de allerede hadde flere, pågående undersøkelser. Ingen rektorer nevnte oppgavens tema som begrunnelse for vegring, men nevnte heller *ikke* temaet som aktuelt. En av rektorene var tilsatt på skolen som for noen år tilbake hadde en reell bombetrussel, med full evakuering av over 1000 elever. Denne begrunnet sin negative interesse i at skolen på bakgrunn av gitte hendelse allerede hadde jobbet mye med problemstillingen, og hadde derfor lite å hente ut i fra mitt prosjekt. For å få dette i havn, var jeg tvunget til å imøtekomme de ønsker rektorene måtte ha. Foruten tekniske detaljer og tidsbruk, gjaldt et krav tidspunktet for gjennomføringen. Det ble satt til to måneder fram i tid. Dette ville bli svært sent for meg, men jeg aksepterte tilbudet som en avtale. Fylkets HR-avdeling formidlet alle lister på navn, stillingskode og skoletilhørighet på alle tilsatte som fylte inklusjonskriteriene på gitte skoler. Imidlertid fulgte ingen mailadresser. Disse ble hentet ut fra skolenes egne nettsider, og komplettert med avklarende telefoner til skolene der det fulgte uregelmessigheter i listene. 220 e-mailadresser ble plottet inn manuelt. De to påfølgende ukene skulle nå *tre* henvendelser ut til lærerne. Forslag til hva som skulle formidles i den *første informasjonen* sendt fra fylket, ble forfattet av meg. Fylkesdirektøren gjorde noen endringer som jeg godkjente før han tilsendte informasjonen til rektorene på de tre utvalgte skolene i midten av januar. Rektorene ble bedt om å formidle informasjonen til alle sine ansatte. På hvilken måte, eller når rektorene formidlet første-infoen fra fylkesdirektøren, hadde jeg ingen kontroll med. Påfølgende uke sendte jeg ut *invitasjon til spørreundersøkelsen* sammen med *utfyllende informasjon* om prosjektet på e-mail til alle respondentene. Fredag tre dager senere gikk skjemaene ut.

Skolenes mottakelse av spørreskjemaet. Lav svarprosent og hindringer for besvarelse:

Responser var 21 besvarelser i løpet av den første helgen. Parallelt med at de første svarene kom inn, sendte flere lærere mail tilbake vedrørende enkelte uklarheter, og flere ga beskjed om at de ikke ønsket å delta. Alle e-mail ble besvart, men noen områder hadde utpekt seg som diffuse. Jeg mottok tre e-mail fra en utdanningsleder som stilte seg svært kritisk og uforstående til undersøkelsen. Da henvendelsene var særlig negative, valgte jeg å ringe han for å oppklare forholdene. Hovedproblemet lå blant annet i forankringen. Han var ukjent med at dette var klarert med fylket og egen skole. Han hadde heller ikke lest informasjonsskrivene, og stilte seg uforstående til hvordan ”hans navn hadde blitt trukket inn i dette”. En annen lærer hevdet i e-mail at ”de var blitt orientert på arbeidsplassen at dette ikke var klarert med skolen”. Det forelå ingen utfyllende informasjon på opphavet til feilinformasjonen. Generelt ga e-mailer mottatt etter utsendelse av skjemaene, indikasjoner på noen mulige hindringer for besvarelse. Allerede påfølgende mandag ble et tilleggende infoskriv forfattet og utsendt, som tok opp temaer med behov for oppklaring (vedlegg nr. 6). Hovedpunktene var blant annet tekniske avklaringer samt inklusjonskriteriene på utvalget, avrundet med en beklagelse på at dette ikke hadde kommet tydelig nok fram tidligere.

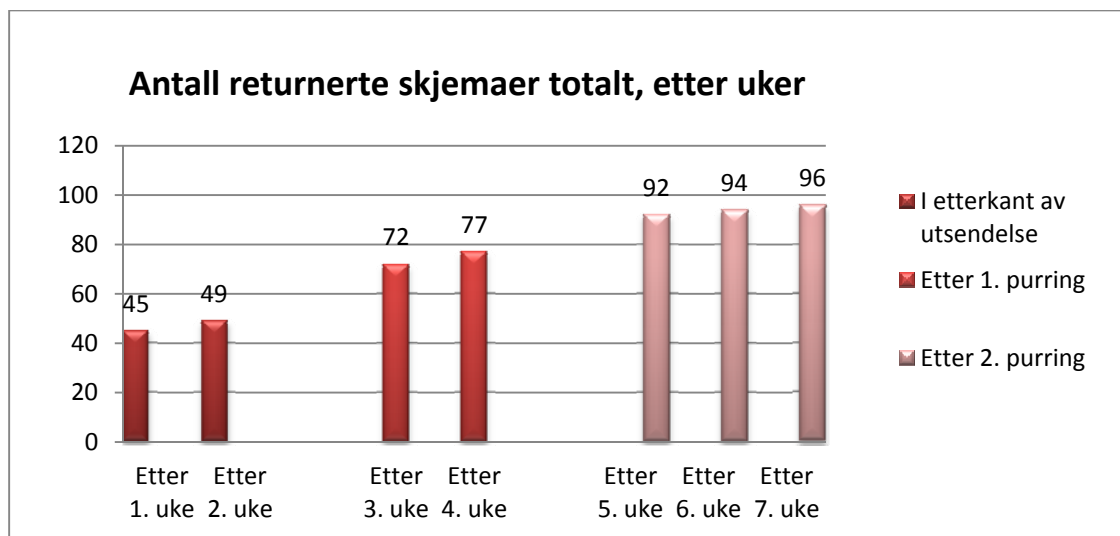
Resten av uken ble ytterligere 23 besvarelser levert. Etter gjennomgang av e-mailer fra 18 lærere, viste hovedvekten av henvendelsene seg å være positive og tilsendt meg for å oppklare mindre forhold. Av negative mail, var det en markant overvekt fra en av skolene.

Etter å ha mottatt en mail fra ledelsen på skolen som var opphav til flere negative tilbakemeldinger, ble det i samråd med veileder bestemt å ta negative henvendelser kombinert med svært lav svarprosent tilbake til Østfold fylkeskommune. Bakgrunnen for å drøfte dette med fylkesdirektøren, var utløst av siste mottatte e-mail fra en personalrådgiver. Denne ønsket ytterligere informasjon om undersøkelsens omfang, samt eksakt hvilke hypoteser og problemstilling som lå til grunn. Oppgitt begrunnelse var ledelsens ønske om å ivareta personalet på skolen som hadde fått vekket vonde tanker og minner utløst av temaer i spørreskjemaet. Personalrådgiveren mente at enda ytterligere informasjon var nødvendig for at ”...skoleledelsen skulle være rustet til håndtere ubehaget deltagelsen i undersøkelsen medførte enkelte lærere”.

I samtale med fylkesdirektøren ble innholdet i mailene, hvor forhold som feilinformering og uvitenhet om undersøkelsens forankring, adressert. Videre ble henvendelsen fra personalrådgiveren som adresserte undersøkelsen som mulig 22/7 trigger spesielt vektlagt,

samt realiteten i dette. Fylkesdirektøren tok kontakt med alle de tre rektorene, og forespurte hvordan den første informasjonen *fra han* vedrørende undersøkelsen hadde blitt formidlet skolens ansatte. Videre ble rektorene spurt om de selv hadde noen hypoteser som kunne forklare den lave svarprosenten.

Rektorenes svar var blandet. Alle hevdet å ha formidlet fylkes informasjon samt anmodningen om å delta, til lærerne. Videre mente to av tre rektorer at årsaken til lav svarprosent skyltest slitasje på lærerne som forskningsobjekter. Den siste antok at informasjon med ordlyden ”noen ville trekkes ut” til å delta, genererte mange ”det gjelder sikkert ikke meg”- reaksjoner hvorpå mange sikkert ikke hadde respondert da undersøkelsen kom. Det kom i tillegg fram innspill fra tillitsvalgte. Disse etterlyste rektors holdninger til ”kollektiv innmelding av grupper av lærere eller hele avdelinger i eksterne forsknings prosjekt”. Kilden er kopi av e-mail tilsendt fylkesdirektøren fra rektorene. Rektor på skolen hvor de fleste negative tilbakemeldingene hadde sitt opphav, omtaler undersøkelsen som en ”tidstyv”, og referer til mitt navn. Rektoren oppgir videre et større antall inviterte respondenter på sin skole, enn det som faktisk var utsendt. Han har derpå satt opp et regnestykke på hvilken tid undersøkelsen *stjeler* fra skolen.

Figur 1.

Besvarelsene lot til å stoppe opp, langt tidligere enn forventet. Før purring etter 2 uker, var svarprosenten på kun 20 %. Det ble på nytt gjort endringer i purreteksten som presiserte og minnet på at forskningsprosjektet var avklart *og* i samarbeid med Østfold Fylkeskommune. Videre ble det vist forståelse for at lærerne har stor pågang som forskningsobjekter, samtidig

som at formålet med undersøkelsen kom klart fram. Dette handlet mye om å adressere de hindringene vi hadde blitt oppmerksomme på underveis, som mulig årsak til lav besvarelse.

Etter første purring gikk besvarelsene markant opp. Jeg mottok i overkant av 10 nye e-mail fra respondenter, hvor hovedtrekkene gjaldt tekniske begrensninger ved Nettskjemaet. Kun et par av de nye henvendelsene var negative, eller beskjed om at undersøkelsen fremdeles ikke var avklart, nå med *skolens ledelse*. Flere henvendelser var særlig positive og relatert til temaets aktualitet. En respondent melder på e-mail at ”endelig er det noen som tør å ta dette opp”.

I utgangen av 4. uke etter første utsendelse, lå svarprosenten likevel lavt. Det ble derfor besluttet å sende ut purring nr 2, hvor svarfristen også ble ytterligere utvidet. To måneder etter første utsendelse endte undersøkelsen på 96 returnerte skjemaer, hvor 18 var ubesvarte.

Antall inviterte, samt antall besvarte og ubesvarte spørreskjemaer som er returnert:

Antall utsendte spørreskjemaer	220			
Antall ugyldig e-mail adresser	- 6			
Bruttoutvalg		214		
Antall returnerte skjemaer totalt			96	
Antall returnerte, men ikke besvarte skjemaer			- 18	
Nettoutvalg, Valid N				78

Tabell 3: Beregning av gyldig nettoutvalg

Svarprosent diskuteres i Responskapitlet.

6 RESPONS PÅ UNDERSØKELSEN

Her følger resultater av undersøkelsens respons, svarprosent og vurdering av frafallet. Flere forhold påvirker generaliseringen, og gjøres videre rede for i kapittelet *validitet og reliabilitet*.

Hvilke respondenter som besvarte, følger i beregning av svarprosent:

VGS	Kvinner			Menn			Total		
	Brutto	Netto	Svar %	Brutto	Netto	Svar %	Brutto	Netto	Svar %
MYSEN	30	17	56 %	25	12	48 %	55	29	55 %
HALDEN	26	8	31 %	43	10	23 %	69	18	26 %
GLEMMEN	45	15	33 %	45	12	27 %	90	27	30 %
(blank)		2	(n=2)		2	(n=2)		4	(n=4)
SUM	101	42	41 %	113	36	32 %	214	78	37 %

Tabell 4: Beregning av svarprosent etter skole og kjønn

Til tross for god forankring i skoleorganisasjonen, utfyllende informasjon og purringer, har likevel over halvparten av respondentene *ikke* besvart. Generelt på alle skolene, har kvinner svart i noe høyere grad enn menn, med en gjennomsnittlig differanse mellom kjønnene på 9 %. Det kan bety, at kjønnsfordelingen i besvarelsene i høy grad gjenspeiler kjønnsforskjellene i utvalget. Likevel er svarprosenten lav, og utvalgets representativitet for populasjonen svekkes. Differansen mellom skolene varierte mellom 26-55 % besvarelse. En skole ligger systematisk lavest i svarprosent. Da undersøkelsens funn vurderer alle skolene under ett, hvor gjennomsnittlig svarprosenten er på 37 %, betraktes utvalgets representativitet for populasjonen som svekket

6.1 Vurdering av frafall for deltagelse

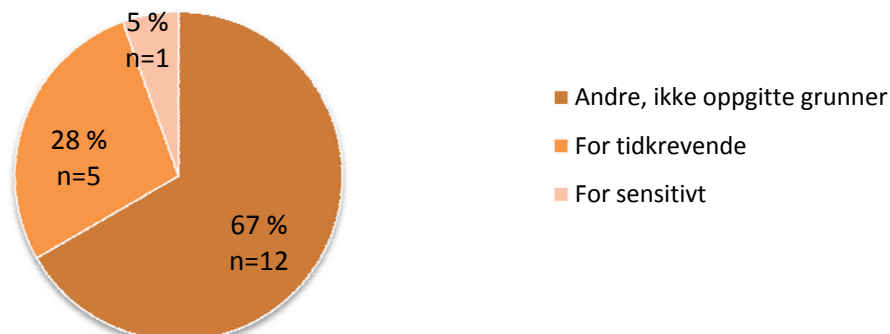
Differansen mellom bruttoutvalget (214) og antall returnerte skjemaer (96), er 118, altså 55 %. Den endelige svarprosenten ble 37 %, langt lavere enn forventet, da håpet var at bruttoutvalget ville lede til ca 100 svar. Differansen kan delvis forklares ved respondentenes tilbakemeldinger via e- mail. Fem lærere skriver at dataene plutselig har forsvunnet under

gjennomføring av besvarelsen. UiO melder som årsak at Nettskjema har *tidsbegrensning* på besvarelestiden, hvor besvarelsene etter en tid lukkes automatisk, og ulagret data går tapt. Dette er lite tilgjengelig i brukerinformasjonen. Dersom begrensningen hadde vært kjent, ville lagringsinstruksjoner vært gitt til respondentene. I e-mail formidler andre lærere begrunnelser for ikke å delta, slik:

2 ser ikke seg selv i målgruppen. 2 mener undersøkelsen ikke er klarert med skolen. 2 mener temaet er uaktuelt. 1 oppgir tidspress. 2 oppgir andre grunner.

Overforstående lærere bekrefter at skjemaene er slettet. Det er slik umulig å gå inn på nytt for å registrere at de ikke deltar, eller returnere skjemaet til meg. Det er også mulig at ytterligere besvarelser er gått tapt enn hva vi har kjennskap til fra mottatt e-mail. Det er slik sannsynlig at *14 respondenter eller flere*, har besvart (eller returnert) spørreskjemaet uten at det er registrert. Automatiske "out of office"-svar viser seg, ved kontakt med skolene, å gjelde lærere som har sluttet/avgått med pensjon mellom tidspunktet hvor adresselistene ble formidlet, og invitasjonene sendt ut. Et uvisst antall respondenter som ikke lenger var tilsatt skolen, kan derfor være med i bruttoantallet.

Mulige årsaker til lav deltagelse:

Figur 2 Årsaksfordeling på oppgitte grunner for ikke å delta

All den tid undersøkelsen pågikk kort tid etter 22/7, samt kjennskap til at skoler og ansatte var berørte, var det forventet enkelte reservasjoner. At kun én oppga reservasjon pga sensitivitet, ansees positivt. Det finnes lite verifiserbare årsaker til hvorfor de øvrige inviterte ikke returnerte eller besvarte skjemaene, men enkelte forhold antas å ha påvirket deltagelsen:

Slitasje på målgruppen:

Velvilligheten til å delta i spørreundersøkelser kan være påvirket av den totale mengde undersøkelser lærere pålegges eller inviteres til å delta i. Flere kommentarer innkommet på e-mail signaliserer at lærere er en presset gruppe i så måte.

Kontroversielt tema:

Fra e-mailer og kommentarer i spørreskjemaet vises et spenn i holdningene til undersøkelsen. Noen er svært negative til både tema, undersøkelse og aktualitet, mens andre uttrykker at dette er et svært viktig men forsømt område, og at ”det er på tide at noen tar tak i det”. I tillegg inneholder undersøkelsen spørsmål som vedrører skolenes beredskap, og mulig kan lite beredskapsinnsikt oppleves som negativt avslørende. Det er vanskelig å si om det er undersøkelsen eller temaet som har hindret folk til å delta. Hvilken effekt 22/7 har hatt på deltagelsen, blir vanskelig å uttale seg konkret om.

Undersøkelsens støtte fra skoleledelsen:

Skolene har bekreftet å ha videreformidlet informasjon fra fylkesdirektøren om undersøkelsen, hvor fylket støtte kommer klart fram. Hvordan skoleledelsens holdninger om dette ovenfor lærerne har vært, er uvisst. Det er videre bekreftet fra fylkeskommunen at tillitsmannsapparatet har satt spørsmålstegn ved at skolen ikke har rådført seg med tillitsmenn og fagforeningsrepresentanter i forkant av gjennomføringen. Enkelte rektorer og undervisningsledere bekymret seg for at undersøkelsen kunne være en mulig ”22/7-trigger” for sårbare respondenter. Vi vet også at ikke alle ledelsene var udelt positive. Det gir grunn til å forvente en mulig negativ signaleffekt, som vi ikke kjenner konsekvensene av.

6.2 Vurdering av mangelfulle besvarelser

Det er stor variasjon i hvor grundig spørreskjemaene er utfylt. Noen utmerker seg med svært grundige kvalitative svar, hvor det er tydelig at folk har brukt tid. Dessverre finnes det også flere skjemaer som er mangelfullt besvart. Trender som går igjen er grundige besvarelser i starten, men som blir mangelfulle mot slutten. Kvalitative svar blir kortere og stadig mer ufullstendige, og lukkede spørsmål hoppes over i større grad enn på skjemaets tidligere deler. Spørsmålene om trusselvurderinger har noe lavere besvarelse, og kommer sent i spørreskjemaet. Det tok trolig lengre tid å besvare enn kalkulert med, basert på pilotenes vurdering. Flere respondenter kommenterer at skjemaet var *for* langt. Enkelte ble tvunget til å avslutte før de var ferdige pga tidspress. Det har vært vanskelig for flere å lagre skjemaet for å ferdigstille det senere. At enkelte temaer er lavere besvart enn andre, kan skyldes forhold rundt respondenten, samt at spørsmålene var vanskelige. Flere nevner at den gjennomsnittlige lærer ikke har gode nok forutsetninger for å kunne besvare enkelte av bolkene. Kommentarer viser at lærerne opplevde skjemaet fra ”svært vanskelig” til ”helt greit” å besvare.

7 VALIDITET, RELIABILITET OG FEILKILDER

Forhold som styrker/svekker tilliten til undersøkelsen, er gjort rede for flere steder i oppgaven, spesielt under Respons og Diskusjon. Her følger oppsummering av forhold som har påvirket, sannsynliggjøring av dataenes gyldighet, samt pålitelighet for generalisering.

Reliabiliteten handler om hvordan målingene utføres, og hvor pålitelig forskningen er (Hellevik, 2002), knyttet til alle ledd i forskningsprosessen, og om andre kan reprodusere samme resultat på et annet tidspunkt (Kvale & Brinkmann, 2009). Validitet er å kontrollere, sjekke feilkilder (ibid.) og dataenes relevans for problemstillingen, slik at ny kunnskap skal være gyldig, sant og virkelig (Hellevik, 2002). *Ekstern* validitet viser til overførbarhet, samt gyldighet for andre enn informantene i studien (Kvale & Brinkmann, 2009), mens *intern* validitet knyttes til dataenes relevans og troverdighet (ibid.) For å styrke reliabiliteten, er anerkjente og tilgjengelige studier (Vossekuil et al, 2002; Estrada, 2009) delvis brukt som teoretisk grunnlag. Tydelige avgrensinger via inklusjons/ eksklusjonskriterier, og definering av grunnbegreper er gjort. Metodisk har alle lærerne hatt lik sannsynlighet til deltagelse, men mulig feilkilde kan være avvik i adresselistene fra fylket på hvilke lærere som fylte kriteriene. For å redusere målefeil, er pilot og filolog brukt for forebygging av uheldig kommunikasjon i spørreskjemaet. Flere spørsmål er komplettert med kvalitative data gjennom åpne spørsmål. Likevel har målefeil oppstått, særlig ved uklare i formuleringer og konkretiseringer, eksempelvis at trusler mot skoler også omfattet bombetrusler. Alternativet ”vet ikke” er gitt for å unngå avkrysning av tilfeldige svar, men målefeil kan ha oppstått der jeg *har* forsøkt å tvinge respondenter til å velge alternativ. Spørsmål der lærerne ikke har hatt kunnskap eller mening *tilsvarende* svaralternativene, kan ha påvirket reliabiliteten negativt. Andre feilkilder kan være punsjefeil, eller at kategorisering og tolkning er farget av subjektiv oppfattelse og ståsted. Gitte målefeil og feilkilder er tatt høyde for i analyser og kategorisering, for å øke påliteligheten. For utfyllende redegjørelser, vises det til gjennomgangen av spørreskjemaet, pilotering og konferering med filolog, vedlegg nr 9 og 10. Hvilken påvirkning 22/7 har hatt, nærheten til dette i tid samt at mange læreres innstillinger til undersøkelsen har vært negativt påvirket, gir en reliabilitetssvikt ved at dette er prosesser som kan forandres over tid, og slik ikke gi samme resultat på et annet tidspunkt.

Av validitetshensyn er kvantitativ tilnærming, med anonyme spørreskjemaer valgt som mest

hensiktsmessig verktøy for datainnsamlingen. For å sikre relevans, satte jeg meg inn i aktuell forskning, samt sider ved norske forhold relevant for sammenliknet med andre land.

Spørsmålene ble utarbeidet, kategorisert og analysert av meg, og er respektfullt håndtert som verdifulle primærdata. Mulige feilkilder er personlige feil og subjektiv forståelsesramme. En metodeutfordring ved utvalget, som sannsynligvis har medført en større feilkilde, er at en konflikt oppstod ved en av skolene. Det er uvisst i hvilken grad lærerne er påvirket av negativ signaleffekt fra skoleledelse samt motstand mot studien fra andre krefter på skolen. Som vist i Responskappittelet, har nok dette påvirket svarprosent og *hvem* som svarte med *hvilke* motiver for øyet. Den eksterne validiteten og muligheten for generalisering er svekket.

For å sikre begrepsvaliditet og samsvar mellom min og læreres definisjon av nøkkelbegreper, avklares tidlig hva lærerne forbinder med alvorlige skolehendelser. En metodebegrensning og mulig kilde til feil, er at oppklaring eller oppfølgingsspørsmål underveis ikke er mulig. Lærerne kan påvirkes av tidligere spørsmål, og jeg kan ikke kontrollere at respondenten har forstått eller tolket spørsmålene i tråd med hensikten, noe som kan svekke validiteten. At dataene er gitt etter frivillighet, at mange har vært grundige samt at flere kommenterer at undersøkelsen reiser viktige, men stigmatiserte spørsmål, indikerer tillit mellom respondent og forsker, med arena for å uttrykke oppriktig mening. Likevel ble skjemaet langt og tidkrevende, og påvirket validiteten spesielt på utdypende, kvalitative spørsmål som etterfulgte lukkede. Det forekommer derfor flere, mangelfulle svar. For kvalitetssikring er det avslutningsvis lagt inn åpne spørsmål på hva de mener om undersøkelsen og temaet, samt oppfattelse av viktigste forebyggende grep. Disse har høy svarprosent, styrker/svekker konklusjoner, og nyanserer enkelte svar.

Statistisk validitet viser til et tilstrekkelig statistisk grunnlag for å trekke konklusjoner av dataene. For å oppnå mest mulig systematiske og ikke tilfeldige sammenhenger, var brutto utvalget 214 av populasjonen (N) på 250, og ga nettoutvalget (n) på kun 78. Nettobesvarelsen er likevel større enn 1/10 av N, som anbefalt minstestørrelse for generalisering (Kane, 1985). Den antagelig største metodeutfordringen har vært lav svarprosent. Når seks av ti inviterte ikke har svart, vil det være utfordringer rundt representativitet på de svar man har mottatt. Funnenes overførbarhet vurderes svekket, også pga motstand rundt undersøkelsen på enkelte skoler. Det er mulig at underrapportering av forhold i skolens disfavør kan ha funnet sted. Det er også mulig at de som valgte å svare, er de som var spesielt opptatte av temaet. Funn kan derfor i beste fall generaliseres til populasjonen, men vil likevel være mindre representative særlig grunnet motstand og lav svarprosent. Konklusjoner som trekkes vil derfor ha *delvis* gyldighet for *denne* populasjonen, med svekket reliabilitet.

8 HOVEDFUNN

Hovedfunn:

1. De fleste lærerne forbandt ”alvorlige skolehendelser” med situasjoner og personer som truet, eller som satte sikkerhet, liv eller helse i fare.
2. Halvparten av lærerne mente skoleskyting var en aktuell og realistisk problemstilling på landsbasis, men mindre aktuell på de største videregående skolene i Østfold hvor de selv jobbet.
3. De fleste lærerne hadde geografiske og historiske kunnskaper om tidligere hendelser hvor skyting har forekommet på skoler utenfor Norge.
4. De fleste lærerne som besvarte spørsmålet *hadde* konkrete antagelser på motiv og ønsket resultat for ugjerningen, og kjennetegn på adferd som kan knyttes til gjerningsmannen.
5. Lærerne vektla selvmords- og rusrelaterte faktorer lite i temaer om skoleskyting.
6. De fleste lærerne visste det hadde vært tilfeller med trusler om skoleskyting i Norge, men de aller færreste visse at det hadde vært reelle hendelser.
7. Psykiske lidelser/belastninger og sosialt utenforstilte elever var de mest nevnte faktorene lærerne mente kjennetegnet en gjerningsperson og dennes adferd. Likevel var aggresjon og voldelig adferd de faktorene lærerne ville ha reagert mest på.
8. De fleste lærerne mente at skoleskyting er godt planlagte og ikke impulsive gjerninger, men at de færreste formidler om planene sine i forkant.
9. De fleste visste ikke om, eller mente det ikke var, tilrettelagt for at publikum kan formidle sin bekymring om en elev til skolen på andre måter enn å ringe eller sende e-mail, samt at lite eller ingen informasjon om alvorlige skolehendelser er tilgjengelig for publikum. De fleste mente likevel at publikums varslingsmuligheter er av vesentlig betydning.
10. Elevene har få muligheter til å fortelle anonymt om egne problemer, eller formidle sin bekymring for andre elever
11. Lærerne vurderte at terroren 22/7 har skapt få endringer i behov på skolene, og få endringer i deres oppmerksomhet. Likevel har 22/7 gitt noe endring i vurdering av aktualitet og opplevelse av trygghet.

9 DISKUSJON og utdyping av funnene

Her følger utdyping av detaljene rundt hovedfunnene. Svar fra åpne spørsmål som belyser funnet ytterligere er nevnt under utdypningen. Diskusjon av funnene følger innen hvert hovedfunn, og et sammendrag med konklusjon avslutter hvert kapittel. Innledningsvis vises funn og en kort diskusjon på lærernes oppfattelse av begrepet ”alvorlige skolehendelser”. Deretter følger hovedfunnene, gruppert etter temaene

lærernes bevissthet og sannsynlighetsvurderinger

lærernes innsikt og forståelse,

trusselvurderinger og varslingssystemer.

eventuell påvirkning av 22. juli.

Under analysen av funnene, er ”vet ikke” og andre ugyldige svar trukket ut for at netto besvarelsene skal være gyldige. Detaljene for hvordan variablene til de åpne spørsmålene er kategorisert, hva som er inkludert og ekskludert i disse, framkommer kun i forenklet form ved enkelte av funnene. For å få detaljene i de sammenslåtte variablene, se vedlegg nr 11. Heretter blir stor ”N” brukt på totalutvalget (78 respondenter) som har besvart undersøkelsen, og liten ”n” på del-utvalget (sub-populasjonen) av besvarelsene. Enkelte funn er skissert med tabeller eller diagrammer. Dette er brukt for å forenkle framstillingen der datamengden er stor, eller for å sammenlikne funn fra flere spørsmål.

9.1 Hva forbinder lærerne med ”alvorlige skolehendelser”?

- N=74/78 respondenter som svarte på ”*hva forbinder du med alvorlige skolehendelser?*” 54 % (n=40), forbandt begrepet med tenkte eller reelle hendelser som kunne utspille seg, hvor selve *trusselen* på sikkerhet, liv eller helse som settes i fare, var kjernen. 15 % (n=11) vektla den *subjektive opplevelsen av frykt* som indikator på hvor alvorlig hendelsen var. 24 % (n=18) forbandt alvorlige skolehendelser direkte med død, massakre og skyting, med referanser til terroraksjoner og navngitte skolemassakre, hvor fellestrekket var fatalt utfall.

Diskusjon:

I blant annet media og skriv fra departementene, brukes begrepet ”alvorlige skolehendelser” noe ulikt. Filolog Ragnhild Saxebøl, som ble konsultert i forbindelse med spørreskjemaet,

vektla kommunikasjon og at forsker og respondent snakker samme språk. Det framgår derfor i all informasjon om prosjektet og i skjemaet, at ”alvorlige skolehendelser” her hovedsakelig handler om *skoleskyting*. Likevel kan den individuelle forståelsen av begrepet gi ulike assosiasjoner, og ulik fortolkning. Kun ¼ svarte at de forbandt alvorlige skolehendelser med de groveste hendelsene hvor skytevåpen og personskader eller død var involvert. Det lave tallet kan skyldes at over halvparten knyttet begrepet til *trusler*, eller situasjoner som satte sikkerhet, liv og helse *i fare*. Dette kan være påvirket av at undersøkelsen knytter begrepet til *skoleskyting*, mens de fleste trusler som er framsatt mot norske skoler har vært *bombetrusler* (BT, 2007; DT, 2009). 15 % knyttet begrepet til den subjektive opplevelsen av frykt, uavhengig av hendelsens karakter. Det er vanskelig å si om dette skyldes uklare retningslinjer fra forskeren, tolkningen av de åpne svarene, eller om ordlyden ”skoleskyting” og temaet generelt var fjernt for disse lærerne. Ulike begrepsoppfatninger kan ha betydninger valg av enkelte svaralternativer, noe jeg må ha i tankene.

9.2 Lærernes bevissthet rundt temaet skoleskyting og deres sannsynlighetsvurdering for hendelser.

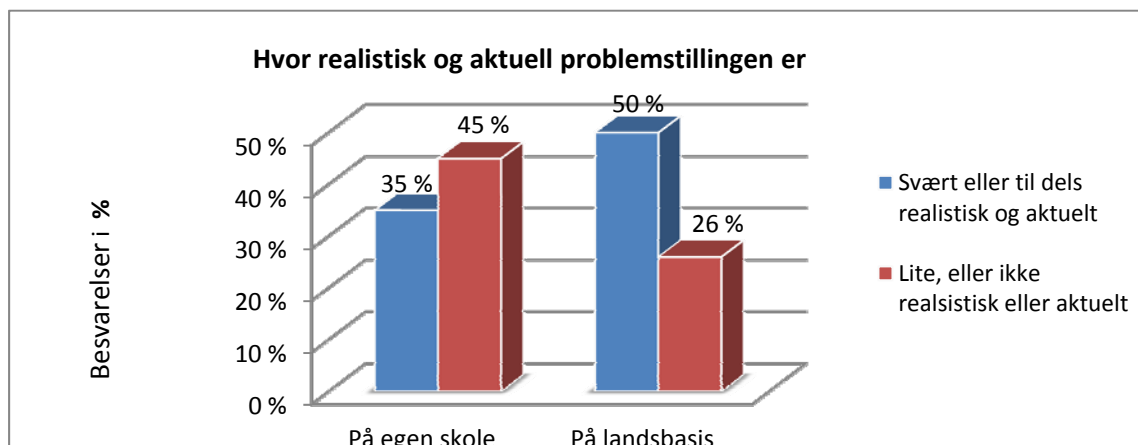
Her presenteres og diskuteres funn som kan indikere hvor dagsaktuelt eller uvirkelig temaet er for lærerne. Dette belyses gjennom vurdering av aktualitet, våpentilgang, kjennskap til tidligere hendelser, samt hvorvidt de har konkrete antagelser på motiver og gjerningsmenn.

Funn:

Halvparten av lærerne mente skoleskyting var en aktuell og realistisk problemstilling på landsbasis, men mindre aktuell på de største vg skolene i Østfold hvor de selv jobbet.

- N=72/78, og besvarte ”*hvor realistisk og aktuell de tror problemstillingen vedrørende skoleskyting er, for egen skole og arbeidsplass, samt på landsbasis*”.
- N= 69/78, og besvarte ”Hva er din oppfatning om mulighetene til å skaffe til veie skytevåpen i Norge?”

De fleste, 65 % (n=45) mente mulighetene til å skaffe seg skytevåpen i Norge er gode. I tillegg mente 20 % (n=14) at det var mulig, forutsatt at man har lisens, for eksempel gjennom jakt. De øvrige svarte at mulighetene var dårlige, eller at de ikke visste.

Figur 3

Diskusjon:

Forskning viser det ikke foreligger nok forskning for å forstå hvilke prosesser, årsaker og risiko/beskyttelsesfaktorer som ligger til grunn ved skoleskytinger (Vossekuilet al, 2002). I prinsippet er det vanskelig å vurdere hvor og fra hvem dette kan skje. Flere studier finner likevel sammenhenger mellom mobbing, krenkelser og skoleskyting (Moore et al, 2003., Reddy et al, 2001., Estrada, 2009), hvor utsatthet for selv mildere grad av mobbing har medvirket i de fleste hendelsene. BRÅ-rapportren (Estrada, 2009) viser en tydelig kopling mellom svenske elevenes opplevelse av skolemiljøet og voldsnivået, hvor grovt vold knyttes til *hverdagslige* problemer i skolen. Internasjonale tall viser at Norge i likhet med Finland, skårer under OECD-gjennomsnittet på lærer/elev relasjon og arbeidsmiljøet i klassen (ILS, 2009., Kjærnsli & Roe, 2010). Nasjonale tall på mobbing er stabile, og regnes som lave. Østfold fylke skårer i midten på elevers trivsel (Wendelborg, 2012), Vurdert ut fra gitt sammenheng mellom mobbing, skolemiljø og skoleskyting, kan problemstillingen gi relevans og aktualitet for norske skoler. Utviklingen av teknologi og sosiale media, samt media-eksponering, gir Norge i likhet med andre land, risiko for smitteeffekt. Selvmordsraten for unge menn er spesielt høy i Norge (WHO, 2011), og i likhet med forskning fra land med skolehendelser (Vossekuil, 2002; Uusitalo, 2007) finner norsk forskning klare sammenhenger mellom depresjon, lav selvfølelse, og negative ytre forhold og selvmord (Hyttén, Mehlum & Gjertsen, 1995; Grøholt, 2002). Spesielt er skoleskyting adressert gjennom KD`s arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren (KD, 2011). Det vektlegges at skoleledelse og ansatte driver et planmessig beredskapsarbeid, og viser til en samfunnsutvikling med økende trusselbilde i Norge, og ”som blir mer likt det man ser i land der terroraksjoner er gjennomført eller forsøkt gjennomført” (ibid.). Styringsdokumentet viser til POD og UD`s program for forebygging av alvorlige hendelser, med forventning om at

høyere utdanningsinstitusjoner regelmessig vurderer beredskapsplaner og gjennomfører øvelser knyttet til dette. Flere forhold indikerer slik problemstillingens aktualitet.

50 % (n=36) av lærerne mente problemstillingen var realistisk og aktuell på landsbasis, mens 26 % (n=19) mente den ikke var det. På egen skole, vurderte enda færre problemstillingen aktuelt. Til tross for aktuelt vurdert fra de fleste, framstår likevel tallene som lave, sett i forhold til tidens fokus på temaet. Noe av årsakene til lave tall kan skyldes at til tross for gjentatte trusler mot norske skoler, har vi vært forskånet for *større* hendelser. Tross økning i voldskriminalitet, har vi få drap sammenliknet med land utenfor Norden (POD, 2011). Vi rangeres også blant de fredeligste nasjoner globalt (IEP, 2012). Et fellestrekk ved skandinaviske velferdsmodeller, er høy trygghetsfølelse (Oksanen, 2010). Dyregrov (2008) viser til en illusjon av usårbarhet i samfunn med høy trygghet og lav kriminalitet, hvor undervurdering av muligheter for at katastrofer og ulykker lettere kan skje. Dette kan igjen relateres til tanker om at ”dette ikke hender meg”, ”optimistic bias”, som handler om en urealistisk positiv illusjon av usårbarhet for å være mindre utsatt for negative hendelser enn tilsvarende andre (Guiveia & Clarke, 2001; Weinstein, 1980). Kombinert *kan* disse forholdene utgjøre en generell tillit til stat og samfunn, og mulig gjenspeilet seg i lærernes delvis optimistiske svar. Det er uvisst i hvilken grad respondentenes skoler har gjennomført eller deltatt i myndighetenes forebyggende programmer, og videre uvisst hvilket engasjement skolene har hatt rundt dette. KD`s forventning om fokus på temaet (2011), står i kontrast til lærernes vurdering av aktualitet og realisme i problemstillingen. At problemstillingen er vurdert mindre aktuell i Østfold enn ellers i landet, kan skyldes forhold som at ”det kjente er trygt”. I et mikroperspektiv kan illusjoner om usårbarhet også gjelde her (Guiveia & Clarke, 2001).

Flere respondenter jobbet på skoler tidligere utsatt for bombetrusler. I ettertid synes det for denne målgruppen nærere deres lærerhverdag å ha spesifisert bomber og sprengstoff som en del av trusselbildet. Da undersøkelsen spesifiserte skyting på skoler, kan temaet ha blitt fjernere for noen. Hvordan bombetrusler var, eller ikke var plassert under temaet skoleskyting, kunne med hell vært bedre konkretisert. Det er derfor mulig at flere lærere i så fall hadde vurdert temaet som realistisk. At undersøkelsen ble motarbeidet ved spesielt en av skolene, har sannsynlig påvirket svarene. Negativ holdning fra skoleledelsen kan ha påvirket hvem som svarte, valg av svaralternativer samt bidratt til at de som deltok, allerede hadde et

forhold til temaet. Svarene kan slik være preget av mulig høyere deltagelse fra respondenter som anså temaet som viktig og aktuelt.

At halvparten og færre vurderte problemstillingen aktuell og realistisk kan bety at lærerne er delt i hvor dagsaktuelt temaet er. Dette kan indikere at flere ikke vektlegger eller er kjent med sammenhenger mellom skoleskyting og skolemiljø, og at forhold som forekomst og årsaker til unge menns selvmord, mediapåvirkning og nettkommunikasjon ikke knyttes til potensielle risikofaktorer. En konsekvens kan være at trusselvurderingen påvirkes negativt. At temaet var aktuelt vurdert fra nesten halvparten, kan indikere at kunnskap allerede finnes på skolene, og kan være positivt for kollegial informasjonsformidling.

Relevansen kan påvirkes av våpentilgangsvurderingen. De aller fleste lærerne, 85 % (n=59), mente det enten var gode muligheter, eller at mulighetene fantes for å skaffe til veie våpen. Norge, uten store skolehendelser, er på samme våpentetthetsnivå som Finland og USA, - to av nasjonene med de alvorligste tilfellene med skoleskyting (Torgersen, 2006). I likhet med Finland, er mørketallene på våpen høye. I Østfold finnes over 20.000 registrerte våpeneiere alene. I tillegg finnes et stort antall uregistrerte våpen og sprengstoff (POD, 2008). Referert til våpentettheten, vet vi at skytevåpen finnes, mens tilgjengeligheten for den enkelte nok kan variere. I åpne spørsmål tendenserte kommentarene på at tilgjengelighet enten var knyttet til egen lisens, eller kriminelle miljøer. Våpen tilgjengelig via andres lisens, for eksempel oppbevart i huset, var lite nevnt. Dette kan bety at 35 % (n=25) av lærerne, (de som mente tilgangen forutsatte lisens (n = 14) samt de som ikke visste/mente mulighetene var dårlige (n= 10)), ikke anså det realistisk at elever kan befinne seg svært nære våpen i mange hjem. En konsekvens av at de fleste mente mulighetene fantes, kan være økt sannsynlighet for oppmerksomhet på dette, og realistisk vurdering av trusselbildet.

Besvarelsene kan ha vært påvirket av flere forhold. Ordlyden ”mulighetene for å skaffe til veie skytevåpen” kan ha vært tolket i forhold til mulighetene man har gjennom lovverket, da spørsmålet ikke skilte mellom illegal eller lovlig anskaffelse. I tillegg kan tolkningen av de åpne svarene ha vært noe ulikt respondentens formidling, og slik gitt noen uregelmessigheter i kategoriseringen.

Flere forhold indikerer at terror og skyting på utdannelseinstitusjoner er en del av samfunnsbildet i endring. At mandatet for gjennomgang av norsk våpenlov gjenspeiles av skoleskyting i andre land (JD, 2011), indikerer at myndighetene anser fenomenet realistisk.

Mange knyttet tilgangsmuligheter til lisensbesittelse og kriminelle miljøer, mens de fleste vurderte våpentilgang som adekvat og gjenspeilet av de faktiske forhold.

Funn:

De fleste lærerne hadde geografiske og historiske kunnskaper om tidligere hendelser hvor skyting har forekommet på skoler utenfor Norge.

- N=59/78, og har besvart spørsmålet ”Er det andre land utenom USA som du forbinder med fenomenet skoleskyting?”

75 % (n=44) av de som svarte, navnga andre land hvor de mener hendelser har funnet sted.

Diskusjon:

De fleste lærerne hadde geografiske og historiske kunnskaper om skoleskytinger forekommet i andre land. Da de fleste, og mulig mest kjente hendelsene har skjedd i USA, var det stor sannsynlighet for at lærerne kjente til disse. USA ble derfor trukket ut fra spørsmålet. Det kan derfor være mulig at flere enn de 44 respondentene som oppga andre land utenom USA, hadde kjennskap til skoleskyting, men at disse ikke knyttet fenomenet til spesielle land, eller til USA alene. Det var også 19 lærere av 78, som ikke besvarte spørsmålet. Hvilke kunnskaper disse måtte ha, vet vi ikke noe om. 15 lærere oppga ”vet ikke”, eller nevnte land uten registrerte hendelser. Selv om de fleste slik hadde en viss bevissthet rundt utbredelse og geografi, finnes også en vesentlig andel lærere som ikke oppga å ha det. At de fleste navnga andre land, kan være en av flere indikatorer på at lærerne har en bevissthet på temaet. *Hvilke kunnskaper om andre land, diskuteres senere.*

Funn:

De fleste som besvarte spørsmålet, hadde konkrete antagelser på motiv og ønsket resultat for ugjerningen, og kjennetegn på adferd som kan knyttes til gjerningsmannen.

- N=51/78, og ga en beskrivelse på adferd og kvaliteter de mener kan være typiske hos en gjerningsperson.
- N=54/78, og ga en beskrivelse på mulige motiv de mener kan ligge bak en slik gjerning.
- N=62/78, og ga en beskrivelse på hva de mener en gjerningsperson mulig ønsker å oppnå. Det er kun talt opp antall respondenter som har gitt en beskrivelse. Besvarelser hvor antagelsene ikke var konkretisert er tatt ut.

- N=33/78, og besvarte spørsmålet ”Hvilke elementer, samt hva slags adferd ville ha vekket DIN årvåkenhet?”

Diskusjon:

Noen flere beskrev på hva de antok en gjerningsmann ønsker å oppnå (n=62), enn antall gitte besvarelser på motiv (n=54) og adferd/kvaliteter (n=51) de antok kunne være typiske. I åpne svare kommenterer flere at de *hadde* tanker og antagelser, men ikke oppgitt hva. Det kan bety at flere enn de som har svart konkret, hadde en bevissthet rundt spørsmålene. I generelle kommentarer til spørreskjemaet sa flere at ”mye” var vanskelig å svare på, og enkelte lot være å svare der de ikke hadde ”full oversikt”. Dette kan ha rot i lærerens kunnskaper om fenomenet, samt at spørsmålene har vært tungt formulert. Spørsmålene var også detaljerte, og kunne stå i fare for å oppfattes som en spisskompetanse den vanlige lærer kanskje ikke har. Ved at enkelte reservert seg for å svare der de ikke hadde full oversikt, har jeg gått glipp av verdifulle svar. At de aller fleste likevel oppga konkrete antagelser, indikerer at tilsvarende hadde bevisste forestillinger om dette, og funnene vurderes som valide og generaliserbare.

I spørsmål knyttet til trusselvurderinger, har kun 33 av 78 lærere besvart hva slags adferd som ville ha vekket deres årvåkenhet. Spørsmålet kommer midt i en serie av åpne spørsmål, sent i spørreskjemaet. Enkelte kommenterte prioriteringer av hvilke spørsmål de besvarte, etter interesse og tid til rådighet. Sett i sammenheng med resten av skjemaet hvor de aller fleste ga utfyllende svar (eksempelvis på hva de mener kjennetegner en gjerningsperson og hva de selv ville ha reagert på), er det vanskelig å legge vekt på hvorvidt denne lave besvarelsen indikerer bevissthet rundt temaet eller ikke. Det kan derfor vanskelig konkluderes med at kun en mindre andel lærere har bevissthet rundt typer av adferd som ville ha vekket deres årvåkenhet i forhold til trusselvurderinger. Sammenfattet vurderes lærerne å ha en viss bevissthet og sannsynlighetsoppfatning rundt fenomenet skoleskyting.

Oppsummering og konklusjon.

Til tross for at undersøkelsen oppga å knytte begrepet alvorlige skolehendelser til de groveste typer hendelser med skyting på skoler, tolket hovedsakelig lærerne begrepet som hypotetiske eller reelle trusler som indikerte fare, og i mindre grad de alvorligst hendelser med personskader/død og skytevåpen involvert. Dette kan bety at de alvorligst formene er mer virkelighetsfjerne enn de mindre alvorlige. Det vises flere sammenliknbare faktorer mellom norske forhold og land utsatt for skoleskyting. En rekke utviklingstrekk i samfunnet, samt

tidligere viste nasjonale utfordringer gir relevans og aktualitet til problemstillingen. Halvparten av lærerne vurderte temaet aktuelt og realistisk for Norge, men i mindre grad på egen skole. Dette gjenspeiler i liten grad statens satsning på forebyggende beredskap, og vurderingen er slikt sett lite i tråd med dagens utfordringer. De fleste hadde geografiske og historiske kunnskaper om tidligere skolemassakre, og slik noe bevissthet på forekomst. De aller fleste vurderte muligheter for anskaffelse av skytevåpen som god eller mulig, og viser innsikt i at våpen kan være tilgjengelig for slike angrep. De fleste beskrev antagende kjennetegn og adferd hos en gjerningsperson, og har slik tanker om hvem som kan utgjøre en risiko. Det samme gjelder antagelser på motiv og mål, og indikerer en viss bevissthet på hva som kan fremkalle motiver og hvilke behov som søkes tilfredsstilt. Flere lærere oppga konkrete observasjoner de ville ha reagert på.

Som vist, kan enkelte forhold hatt innvirkning på validiteten. Likevel har spørsmålene hatt høy besvarelse, og sees i kompletterende sammenheng med svar fra andre spørsmål. Funnet vurderes derfor som valid, men mindre generaliserbart grunnet lav svarprosent.

Konklusjon:

De fleste lærerne har en bevisst oppfatning på flere enkeltfaktorer relevant for skoleskyting, som kan indikere bevissthet rundt fenomenet. Derimot kan lav sannsynlighetsvurdering på at skoleskyting kan inntreffe, spesielt på egen skole, indikere at aktualiteten og realiteten av fenomenet er mer virkelighetsfjernt.

9.3 Lærernes innsikt i, og forståelse av fenomenet skoleskyting

Her presenteres og diskuteres funn som belyser hvordan lærerne forstår fenomenet, og hvilke kunnskaper og antagelser de har. Vektlegging av ulike like faktorer tolkes og sees i sammenheng med annen forskning og empiri.

Funn:

De fleste lærerne hadde geografiske og historiske kunnskaper om tidligere hendelser hvor skyting har forekommet på skoler utenfor Norge.

Samtlige som oppga andre land hvor skoleskyting hadde funnet sted (n=44), nevnte Finland konkret. Andre land som ble nevnt av *flere* respondenter, er Tyskland og Russland

Tabell 5: Fordeling av geografiske antagelser på tidligere hendelser.

Variabel	Antall (N) besvarte på spørsmålet	Nye kategorier / verdier. (Kun ett svar er mulig)	%-fordeling av personer som besvarte kategorien	Ant. pers som besvarte kategorien (=n)
Er det andre land (utenom USA) som du knytter til dette fenomenet?	N=59/78 (-19 som ikke har besvart spørsmålet)			
		Besvarelser på <i>flere</i> navngitte land som har hatt reelle hendelser	32 %	19
		Besvarelser på Finland som <i>eneste</i> navngitte land	42 %	25
		Uspesifiserte besvarelser, land uten registrerte hendelser, eller Vet ikke	25 %	15
		Sum	99 %	59
		Valid N	74 %	44

Diskusjon:

Fra 1966 til 2010 har over 100 skoleskytinger funnet sted på verdensbasis, rundt halvparten i USA (Preti, 2008; Infoplease, 2011; US News, 2008). Minst 400 personer er drept, hvor 119 er i Europa alene (ibid.). Hendelsene har medført bred mediadekning.

Finlands skolemassakre var kjent for de fleste lærerne, og 42 % (n=25) oppga Finland som det eneste navngitte land (utenom USA) som de knyttet til fenomenet. Dette kan være påvirket av at Finland ligger geografisk nære, har hatt stor mediadekning samt er direkte referert til av myndighetene (Skar, 2009; Ørslie, 2010) i beredskapsforebyggende programmer til skolene. Det kan slik være vanskelig å *ikke* ha fått med seg hendelsene i Finland. 32 % (n=19) navnga ”flere, andre land” hvor noen hadde inkludert Finland også her, se tabell 5. Da jeg ikke har mulighet til å stille utdypende spørsmål, kan det være mulig at flere enn 19 respondenter hadde kjennskap til andre land enn Finland, men valgte Finland som eksempel, uten at listen har vært uttømmende. Likevel hadde 25 % (n=15) *ikke* oppgitt kjennskap til skoleskyting i andre land (utenom USA). Tallet kan være noe misvisende. Massakren utført av separatister på skolen i Beslan (Russland), ligger ikke under oppgavens definisjon av skoleskyting. Der Beslan eller land uten registrerte hendelser er oppgitt, er begge svartypene tatt ut. Der *Russland* er oppgitt *i tillegg til* ”flere navngitte land”, er dette talt med. Kvalitative besvarelser gjør nøyaktig optelling vanskelig. Det er derfor mulig at færre enn 15 respondenter ikke knytter fenomenet til andre land. Det sammenfattes slik at de fleste lærerne har en viss geografisk og historisk kjennskap til tidligere hendelser.

Funn:

De fleste lærerne visste det hadde vært tilfeller med trusler om skoleskyting i Norge, men de aller færreste visste at det hadde vært reelle hendelser.

- N=75/78, og besvarte spørsmålet ”Er du kjent med om det har vært rapportert tilfeller med trusler om skyting på norske skoler?”.

(To respondenter hadde avkrysset dobbelt. Alle svar fra disse er eliminert fra opptellingen, og antall respondenter som besvarte spørsmålet er justert ned i forhold til dette.)

49 % (n=37) svarte at de var kjent med forekomst av tilfeller med trusler om skyting flere ganger, mens 23 % (n=17) svarte at de var kjent med tilfeller med trusler ved én anledning. Kun 8 % (n=6) var ikke kjent med at trusler hadde forekommet.

- N=77/78, og besvarte spørsmålet ”Er du kjent med om det har vært rapportert tilfeller med reelle skyteepisoder på norske skoler?”

10 % (n= 8) svarte at de var kjent med forekomst av tilfeller med reelle skyteepisoder på norske skoler. 53 % (n=41) svarte at de trodde, eller visste at det *ikke* har vært slike tilfeller. Av disse svarte 8 % at de *visste* at reelle skyteepisoder ikke hadde funnet sted.

Diskusjon:

Over 70 % oppga å være kjent med tilfeller med *trusler* om skoleskyting, hvor 23 % var kjent med trusler ved én anledning. Kun 10 % var kjent med at *reelle* skyteepisoder har funnet sted. Dette står i kontrast til virkeligheten, hvor norske skoler gjentagende har vært utsatt for trusler (Ørslie, 2010; NOU 2012:14). Den ene skolen i undersøkelsen har egenhendig vært trusselutsatt, og for de to andre skolene gjelder hendelsen *trussel framsatt på skole innen eget fylke*. I forhold til inklusjonskriteriene var alle respondentene tilsatt en av undersøkelsens vg skoler på tidspunktet trusselen ble framsatt. At 72 % kjente til forholdene synes derfor lavt. Det er likevel ukjent hvilket engasjement de enkelte skolene har hatt rundt dette, og i hvilken grad politimøter og tiltak anbefalt fra departementet er gjennomført. Ved lite fokus på temaet, kan det raskere ”gå kaldt”. Dessuten kan ordlyden ”skoleskyting” ha virket ekskluderende på trusler om bomber. Trusselen framsatt på den ene skolen var bombetrussel. Flere respondenter hadde mulig svart bekreftende dersom spørsmålet ikke hadde spesifisert skyting konkret. At kun 10 % er kjent med at reelle skyteepisoder har funnet sted, kan skyldes at det kun har vært én hendelse, og at denne ikke var fatal.

At over halvparten ikke trodde, og at 8 % sa de *visste* at det ikke har vært reelle hendelser på norske skoler, viser generelt større kjennskap til forekomst av trusler enn faktiske hendelser.

Dagens oppmerksomhet rundt beredskap og skoleskyting, gjør det påfallende at ikke flere kjente til disse forholdene. Funnet kan reflektere funn hvor kun halvparten av lærerne vurderte temaet aktuelt/realistisk for Norge. Som konsekvens, kan oppmerksomhet og engasjement rundt forebygging og beredskap påvirkes negativt.

Funn:

De fleste lærerne som besvarte spørsmålene hadde konkrete antagelser på *motiv og ønsket resultat for ugjerningen, og kjennetegn på adferd som kan knyttes til gjerningsmannen.*

Gjennomsnittlig for disse tre spørsmålene, har 71 % (n=56) beskrevet sine antagelser. Flere bemerker at det var vanskelig å si noe konkret/bestemt, og at de svarte ”det de tror”. Andre kommenterte at spørsmålene var vanskelige. Kategoriseringen av spørsmålenes åpne svar er delvis gjengitt i diskusjonsteksten, og finnes detaljert utdypet i vedlegg nr 11. For hjelp til leseren, forklares kort enkelte kategorier innledningsvis:

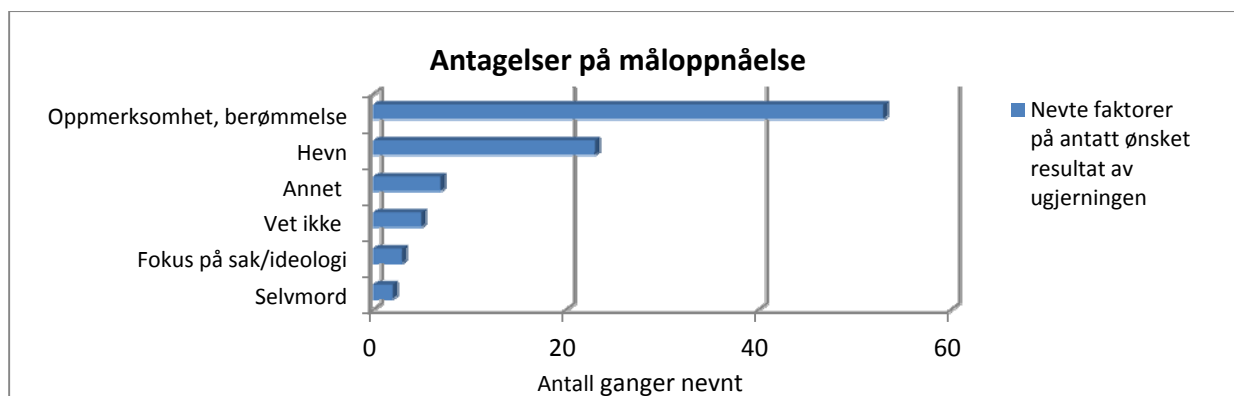
Suicide forhold: Gjelder selvmordsproblematikk både hos gjerningsmann, eller i dennes familie. Suicidale motiv viser til besvarelser hvor egen død er en kalkulert risiko eller ønske.

Sosialt utenforstilte: Inkluderer mobbing.

Personlig tilkortkommenhet: Viser til besvarelser hvor blant annet lav selvfølelse, mislykkethet og dårlige empatiske evner er nevnt.

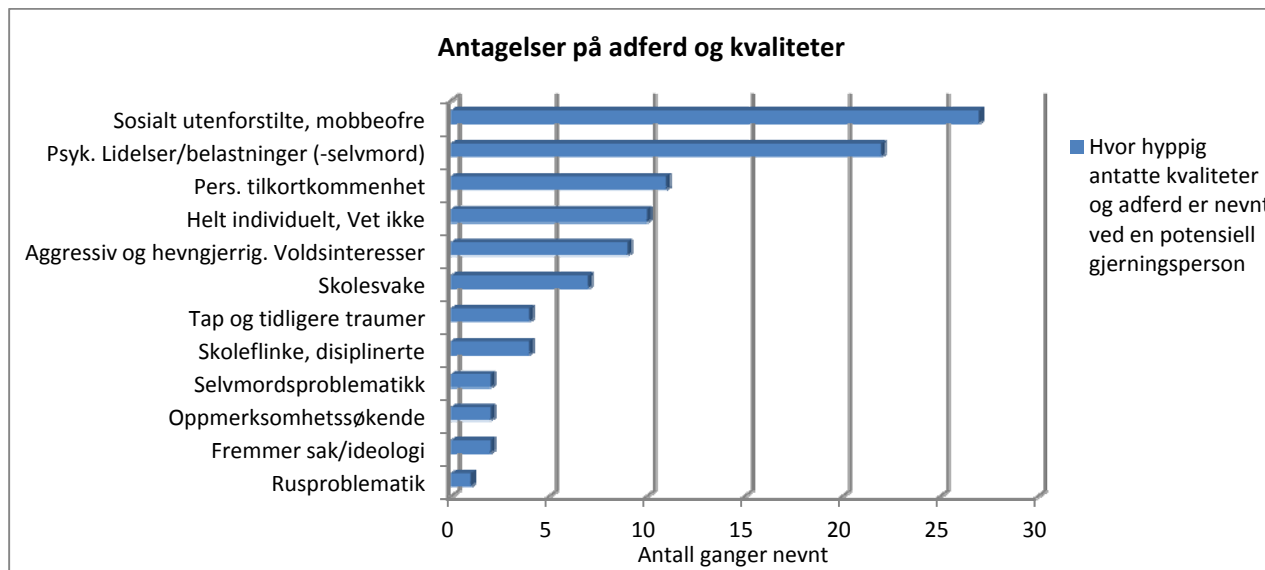
Variabelen ”*Hva tror du gjerningsmannen ønsker å oppnå?*” er tatt med da ”ønsker å oppnå” skiller seg fra ”motiv” ved å referere til et mulig ønsket resultat av gjerningen, og ikke bare begrunner handlingen alene.

- N=62/78, og ga en beskrivelse på hva de mente en gjerningsperson ønsker å oppnå:

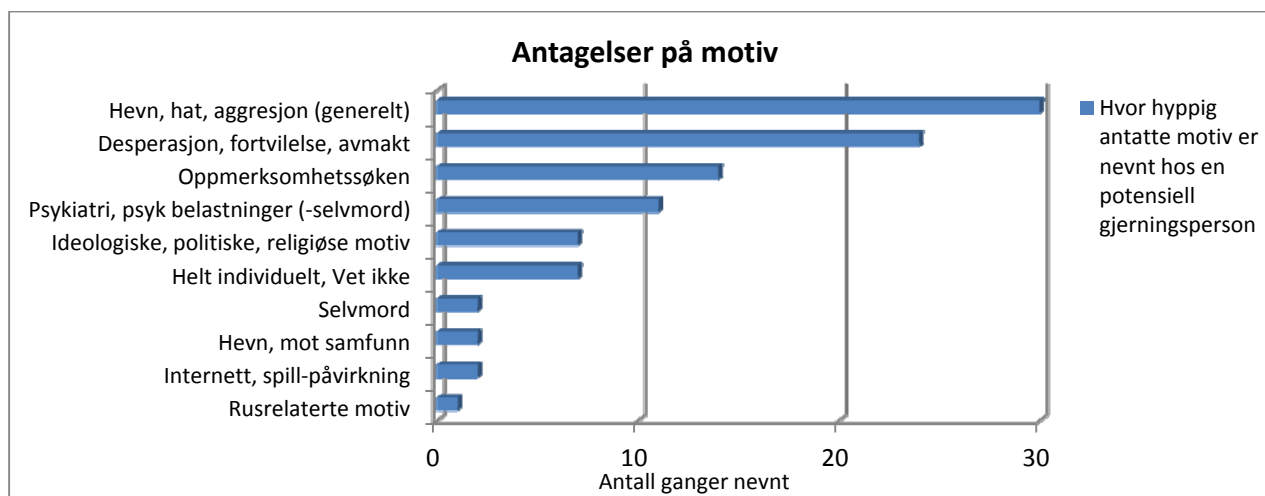
Figur 5

- N=51/78, og ga en beskrivelse på adferd og kvaliteter som lærerne mente kan kjennetegne en gjerningsperson:

Figur 6

- N=54/78, og ga en beskrivelse på mulige motiv;

Figur 7

Diskusjon:

Generelt for disse funnene gjelder: Lærerne kan ha hatt ulike assosiasjoner til begrepene de har brukt, som jeg bevisst ikke hadde forhåndsdefinert for å generere mest mulig frie assosiasjoner. Dette ga god variasjon i besvarelsene, men desto flere utfordringer i kategoriseringen, hvor overlapping kan ha forekommet.

Det er her brukt ordene ”kvaliteter og egenskaper” ved gjerningspersonen, når jeg egentlig så etter hva slags *adferd* lærerne hadde antagelser om. Dette ble upresist, da kvaliteter og egenskaper lettere kan knyttes til beskrivelse av personlighetstrekk, hvordan man fremstår og *er*, mens adferd snarere knyttes til beskrivelse av bevegelsesmønstre og oppførsel, hva man *gjør*. Svarene kan derfor inneholde færre beskrivelser på adferd enn mulig tilfelle dersom adferd var spesifisert konkret. Antagelser knyttet til gjerningsmannen kan best forstås i sammenheng med ansette motiv og ønsket mål for udåden. Disse funnene blir derfor diskutert under videre hovedfunn.

Funn:

Psykiske lidelser/belastninger og sosialt utenforstilte elever var de mest nevnte faktorene lærerne mener kjennetegnet en gjerningsperson og dennes adferd. Likevel var aggresjon og voldelig adferd de faktorene lærerne ville ha reagert mest på.

- N=33/78, og besvarte spørsmålet ”*Hvilke elementer, samt hva slags adferd ville ha vekket DIN årvåkenhet?*”

Flere svar var mulig, og besvarelsene er kategorisert i etterkant. *Aggresjon og voldelig adferd* er den mest nevnte faktoren på hva som ville ha vekket lærernes oppmerksomhet, og er oppgitt i over halvparten av besvarelsene (n=18).

- N=70/78, og besvarte *hvordan de mener det stemmer at gjerningspersonene nesten alltid har vært involvert i konflikter og hendelser ved skolen tidligere.*

37 % (n=26) svarte at det alltid/nesten alltid stemte at en gjerningsperson tidligere hadde vært involvert i konflikter eller hendelser ved skolen, mot 33 % (n=23) som mente det ikke stemte.

Diskusjon:

Å sammenlikne adferd, karakteristikk og historie med tidligere gjerningsmenn for identifisering av hvem som *kan* utgjøre risiko, kan være uheldig ved særlig to forhold: De fleste som passer en profil, vil aldri utgjøre en risiko. Dessuten kan bruk av profiler forhindre identifisering av de som deler *færre* karakteristikk med skoleskyttere, men som faktisk utgjør en risiko. I stedet for å se på hvilken ”type” person, foreslås heller fokus på hvilken *adferd* (Vossekuil et al, 2002; Dyregrov et al, 2008). Sosialt utenforstilte elever og utsatthet for mobbing, skåret høyt som antatte kjennetegn. I åpne svar var det skilt lite på ”mobbing” og ”sosialt utenforstilte”. For best å gjenspeile svarene, omfatter kategoriseringen alle svar som indikerer personer som faller utenfor fellesskapet, inkludert mobbing.

Funn fra SSI (Vossekuil et al, 2002) viste stor variasjon i skoleskyteres fellesskapsdeltagelse, fra sosialt isolerte til svært populære personer. Likevel var de aller fleste gjennomsnittselever, med godt sosialt nettverk med flere nære venner. 1/3 ble vurdert som ensomme "loners", mens kun 12 % *ikke* hadde nære venner på skolen. Studien viste derimot at 70 % hadde opplevd seg mobbet eller truet, hvor flere hadde erfart langvarig mobbing. Finlands skoleskytere omtales generelt i media som einstøinger, og regnes som marginaliserte (NOU 2012; 14). Skoleskyteren fra Kahajouki ble likevel omtalt som "ganske normal" på tettstedet, og som en "sosial fyr med mange venner" av klassen (NRK, 2008). Likevel er langvarig mobbing framhevet som en vesentlig faktor ved Finlands hendelser (NOU 2012; 14).

Professor J. A. Fox (2010) finner at gjerningsmenn i skoledrapssaker ofte har hatt mindre støtte hos *familie* enn andre ungdommer. Skoleobservasjoner på elevers sosiale bindinger kan heldigere sees i sammenheng med elevers støttesystemer totalt, men mulig vanskelig tilgjengelig for en lærer. De fleste skoleskytere *har vært* sosialt inkluderte, men hatt problemer med tapsmestring og krenkelser (Vossekuil, 2002; O'Toole, 2000). Uavhengig av fellesskapsintegrering og vennetilgang på skolen, kan graden av integrasjon samt kvaliteten på støttesystemene, gjensidig påvirke faktorer som tapsmestring, depresjon og selvmordsadferd (Grøholt, 2002; Mehlum, 2005). Lærernes vektlegging av utelatelse fra skolens sosiale fellesskap er slikt sett en utilstrekkelig indikator, og må sees i en større sammenheng. Derimot er utsatthet for mobbing støttet av flere studier (Estrada 2009; Vossekuil 2002), hvor mobbing og negativ opplevelse av skolemiljøet er ansett som en risiko for voldsutvikling. Lærernes antagelser om mobbing som risikoindikator samsvarer slik med annen forskning.

Psykiske lidelser/belastninger er respondentenes nest hyppigst nevnte kjennetegn. Kategorien rommer besvarelser fra tynge psykiske lidelser til personer med en virkelighetsfjern/ustabil psykisk adferd. Nevnt selvmordsproblematikk er trukket ut i en egen kategori og drøftes senere. Studien SSI (Vossekuil et al, 2002) viste at 30 % hadde mottatt psykiatrisk konsultasjon en gang før angrepet, og kun 17 % hadde en påvist psykisk diagnose. Derimot hadde over halvparten dokumentert historikk på depresjon, og en enda flere selvmordsproblematikk. Mange gjerningsmenn karakteriseres som "helt vanlige", melder KRÅD (Ørslie, 2010). Funn fra Finland viste langvarige mentale helseproblemer hos begge skoleskyterne (NOU 2012; 14), men strider med klassekameratenes opplevelser av dem (NRK, 2008). Etter Columbinemassakren ble det spekulert i et mangfold av psykiske lidelser

(Larkin, 2009), men foruten depresjon hos den ene gjerningsmannen, fantes ingen historie på slikt og begge var ansett som ”vanlige tenåringer” (Muchert, 2007). Det stilles også spørsmål om krav til kognitiv kapasitet for å planlegge og gjennomføre slike handlinger, og at kapasiteten kan forringes ved psykiske lidelser (Lynn-Whaley, J. & Gard, A. 2011). Tidligere funn indikerer psykiske lidelser/belastninger hos mange skoleskyttere, men med mulig lavere forekomst enn hva respondentene antok. Det er imidlertid knyttet flere usikkerhetsmomenter til slutningen:

Studien SSI har i sitt datamateriale brukt *dokumenterte* opplysninger på psykisk helse. Det er mulig at flere gjerningsmenn hadde psykiske lidelser/belastninger enn hva tilgjengelig informasjon bekreftet. Videre knyttet usikkerhet rundt den enkelte lærers definisjon av ”psykiske lidelser”. Lærerne er ikke psykologer, og det kan være nærliggende å vurdere noe som ”alvorlig galt” med en person kapabel til drap, hvorpå udefinerte, psykiske lidelser/belastninger kan fungere som en fellesbetegnelse. Metoden gir få muligheter for utdyping av svarene. Det er mulig at flere gjerningsmenn enn funnet i SSI-studien, *hadde* mentale lidelser, og at lærernes vektleggelse av psykisk helse hadde fordelt seg annerledes dersom kategoriene var gitt på forhånd.

Et hovedfunn fra SSI er høy forekomst av tidligere tapsopplevelser og mestringsvansker, ofte i tillegg til personlige nederlag. Andre studier (Muchert, 2007; Oksanen, 2010) antar at svært krenkede og undertrykte gjerningsmenn var *mer* utbredt enn psykisk syke. Lærernes middels hyppige benevnelser på personlig tilkortkommenhet, lav selvfølelse og mislykkethet, sees i sammenheng med psykisk helse da besvarelsene også viste til psykiske *belastninger*. Det er slikt sett vanskelig å sammenlikne lærernes svar med andre studier. En forsiktig slutning er derfor at lærernes antagelser på en kjent eller ukjent, negativ utvikling av psykisk *helse* i stor grad stemmer, men at tyngre psykiske lidelser forekommer i mindre grad enn de antok.

Av andre kjennetegn oppga lærerne lave skoleprestasjoner. Vossekuil m. fl (2002) finner stor variasjon i skoleprestasjonene, men de fleste gjerningsmenn skåret høyt, hadde gode karakterer og flere hadde utmerkelse fra skolen på særlig godt arbeid. Kun 5 % ble vurdert som skolesvake, med de laveste karakterene. De finske skoleskytterne høster også omtale som ”begavet” og ”karakterer over gjennomsnittet” (Carlsen & Brekke, 2007). Lave skoleprestasjoner er derfor en usikker indikator.

Respondentene anså gjerningsmenn som lite oppmerksomhetssøkende individer, men oppga *oppmerksomhet og berømmelse* som hyppigst nevnte faktor hva som ønskes oppnådd. Funn

fra andre studier (Vossekuil, 2002; Muchert, 2007; Larkin, 2009) viser hevn som det absolutt sterkeste motiv, etterfulgt av problemløsning og oppmerksomhet. Motivene infiltrerer ofte hverandre, og kan inneholde andre delmotiv.

Aggresjon og voldelig adferd vill ha vekket lærernes oppmerksomhet mest. Svarprosenten er lav, og reliabiliteten forringes. Funnet vurderes derfor i sammenheng med at nesten 40 % antar at skoleskytere alltid eller nesten alltid har vært involvert i konflikter ved skolen tidligere, samt at hevn, hat og voldsinteresser skårer høyt på antatte kvaliteter, motiv og mål for udådene. Vossekuil et al (2002) finner lav forekomst av gjerningsmenns disiplinærproblemer i skolen. 63 % hadde aldri eller sjeldent vært involvert i konflikter, og kun 11 % hadde noen gang blitt utvist. Studien finner også at disse sjeldent truet sine ofre eller hadde truende adferd i forkant. Forekomst av voldelige interesser ble funnet hos over halvparten, men åpenbarte seg på svært ulike vis. Foruten interesser av voldsfilmer, litteratur og spill, lå den største utbredelsen i egenproduserte skriverier og dikt (ibid.). De aller fleste hadde ingen tidligere historie på vold eller kriminalitet, men flere hadde våpentilgang og våpenerfaring (Fox, 2004). Skoleskyteren fra Kauhajoki hadde ”ingen åpenbare likhetstrekk med en ensom masse-morder, og framstod som stille men velfungerende” uttaler klassekamerater (NRK, 2008). På nettet framsto han derimot som ”en våpeninteressert menneskehater med ønske om å føre sin egen krig” (ibid.)

Dette viser at flere som har utført slike angrep, ikke bar åpenbare preg av en synlig, voldelig natur. Dette kan tyde på at mye har foregått på et indre plan. Studier viser at mobbeofre etter tid kan respondere svært aggressivt (Olweus, 1994) og at aggresjon og vold øker i risiko i forhold til akkumulerende risikofaktorer (Vossekuil et al, 2002). Lærernes potensielle oppmerksomhet på disiplinproblemer, høyt konfliktnivå og synlig aggressivitet, kan slik stjele fokus fra mindre framtrede risikofaktorer.

Vossekuil m. fl (2002) finner at tidligere gjerningsmenn ikke har vært usynlige elever, men på ulike vis hadde vekket bekymring hos andre. Flere respondenter sa de ikke visste hva å se etter, men brukte magefølelse og empati. For å følge med, hadde noen venner på sosiale media. Om ikke alle var spesielt opptatt av *temaet* så var likevel flere opptatt av omsorg og avvik, og slik hadde en indirekte oppmerksomhet likevel. Vold, trusler og våpenfasinasjon kan være mulige risikoindikatorer, men bør sees i sammenheng på hvorvidt de *utgjør* en trussel.

Kritikk til egen metode er at lærernes nevnte faktorer ble registrert enkeltvis, og det vises ikke om faktorene er svart i sammenheng til hverandre eller vektlagt individuelt. Det kan bety at enkelte risikofaktorene *ble* sett i en bredere sammenheng, og kan indikere en større faglig innsikt i skoleskytingens kompleks natur. For videre kritikk, se innledende diskusjon av funnet.

Funn:

Lærerne vektla selvmords- og rusrelaterte faktorer lite i temaer om skoleskyting.

- N=65/78, og besvarte *hvordan de mente det stemmer at en gjerningsperson ofte har en fortid med selvmordstanker/ selvmordsforsøk, eller at noen i hans familie har utøvd selvmord eller selvmordsforsøk.*

57 % (n=37) svarte at dette er helt individuelt, og ikke har noen betydning for hva som er typisk. 15 % (n=10) svarte at påstanden ofte stemte. I antagelser om motiv, adferd og hva gjerningspersonene ønsker å oppnå, skårer selvmords og rusrelaterte faktorer lavt (se figurene 4, 5 og 6).

Diskusjon

Studien SSI finner at $\frac{3}{4}$ av gjerningsmennene hadde suicid historikk eller suicidtanker. De aller fleste hadde vansker med å mestre tap, og/eller personlige nederlag og egen tilkortkommenhet. De fleste strevde med depresjon i forkant av angrepene (Vossekuil, 2002). I senere skolemassakre finner man også nedsatt fungering, relasjonelle tap og depresjon i signifikante sammenhenger med gjerningsmannen (Preti, 2008; Larkin, 2009; NOU 2012:14). Kun 15 % av lærerne mente at tidligere selvmordsproblematikk ofte hadde vært tilfelle hos skoleskyttere eller i deres familie. I beskrivelser på adferd/ kvaliteter var selvmordsaspektet nesten ikke-eksisterende. Likevel oppga lærerne psykiske lidelser/belastninger og personlig tilkortkommenhet som hyppige faktorer. Spesielt er depresjon, dårlige problemløsningsevner og tapsmestring sterkt knyttet til unge, mannlige selvmordskandidater (WHO, 2012; NSSF, 2010). Det kan bety at lærerne ikke vektla eller var bevisste på disse faktorene som mulig risiko for selvmordsadferd. Selvmord skåret også svært lavt i lærernes beskrivelse av motiv og ønsket mål for udåden. Fraværet av selvmord som en viktig komponent ved skoleskyting kan indikere mindre forståelse av sammenhenger og dynamikker sentralt ved fenomenet. Lærerne virker mindre bevisste på at faktorene de oppgir på adferd og egenskaper, nettopp er faktorer som ofte har ledet til selvmordsadferd hos skoleskyttere.

Risikoen ved å utføre en massakre er at man kan dø selv. Dette anses som kalkulert, eller et reelt ønske (Vossekuil, 2002; Larkin, 2009). Av skolemassakre resulterte i utøverens selvmord mellom 1966-2008, var dette tilfelle i 34 % i USA, mens hele 6 av 7 gjerningsmenn tok selvmord i *Europa*, tilsvarende 85 % (Preti, 2008).

Selvordsmotivene anses som resultatet av langvarige belastninger i forkant, hvor krenkede gjerningsmenn søker hevn og oppreisning for urett skolen har påført dem (Omoike, 2000). I mangel på andre strategier brukes et dødelig utfall mot skolen som løsning på problemet. Trenden etter Columbinemassakren er at handlingen tilskrives en større sammenheng, en sak (Preti, 2008; O'Toole, 2000). Sekundærgevinster ved handlingen blir heder innen subkulturer og handlingslegitimering på vegne av et kollektivt oss, hvor utenforstående kan fatte en logikk bak gjerningen samtidig med at "de ansvarlige" straffes (Preti, 2008). Media blir både en formidler og et verktøy, hvor spredning av budskapet eskalerer med antall drepte (ibid.). I dette perspektivet kan selvmord bli en viktig komponent ved skoleskyting, og for noen bli attraktivt.

En konsekvens ved funnet kan være feiltokning/vektlegging av observasjoner lærerne skulle komme til å gjøre eller bli gjort oppmerksomme på. Videre konsekvens kan være lav oppmerksomhet på risikoforhold som kan lede til selvmord. Forekomst av selvmord er spesielt høyt for denne aldersgruppen, også i Norge (WHO, 2010). Validiteten av funn på selvmordsadferd fra SSI, ansees som god. De fleste skoleskyterne (60 %) ble arrestert, og studien er basert på intervjuer med disse, og deres egenproduserte materiale, samt tilgjengelige helseopplysninger. De øvrige (34 %) skjøt seg selv på stedet, noe som klart indikerer selvmordsdimensjonen. Det kan likevel finnes utilgjengelig informasjon i skyternes omgivelser.

En kritikk til egen metode, er avkryssingsformen spørsmålet ble stil på. Ved å utelate alternativet "vet ikke", hadde et uvisst antall i stedet benyttet alternativet "dette er helt individuelt". Enkelte hadde benyttet alternativet konsekvent på alle bolkenes spørsmål. Besvarelsene innehar derfor en uviss mengde svar som ikke kan gjøres rede for. Mulig finnes både flere og færre som anser suicid adferd/historikk som forekommende. Dette påvirker validitet og reliabilitet. Funnet sees derfor i sammenheng med svar på antatte adferd/egenskaper, hvor svarprosenten var høy, og respondentene ikke var ledet til lukkede alternativer. Kategoriseringen på selvmord var enten/eller, og levnet derfor liten sjanse for feilplassering i kategoriene. Reliabiliteten på disse svarene ansees derfor som høyere.

Lav vektlegging av rusrelaterte faktorer samsvarer med annen forskning. SSI fant ikke utbredt historie på rusmisbruk hos gjerningsmennene, hvor 24 % hadde en kjent rushistorie (Vossekuil et al, 2002). Skyterne på Columbine var ikke ruspåvirket under udåden, og spor av andre intoxverdier var heller ikke funnet post mortem (Larkin, 2009).

Funn:

De fleste lærerne mente at skoleskyting er godt planlagte og ikke impulsive gjerninger, og at de færreste formidler om planene sine i forkant.

- N=68/78, og besvarte *hvordan de mente det stemmer at de fleste massakrene har vært impulsive og ikke så godt planlagte.*
20 % (n=14) svarte at tidligere massakre ofte har vært impulsive og uplanlagte.
50 % (n=34) svarte at tidligere massakre sjeldent har vært impulsive, men godt planlagte.
- N=66/ 78 og besvarte *hvordan de mente det stemmer at gjerningspersonen nesten alltid forteller om planene sine til en eller flere andre i forkant av hendelsen.*
30 % (n=20) svarte at gjerningspersoner ganske ofte forteller om planene til andre, mens ingen har svart at de nesten alltid gjør det. 38 % (n=25) svarte at gjerningspersoner sjelden eller aldri forteller andre om planene i forkant av hendelsen.

Diskusjon:

”The Safe School Initiative” finner at skoleskyting sjeldent er plutselige og impulsive hendelser. Hovedsakelig har angrepene vært godt, og til dels avansert planlagt. Tanken på å skade utviklet seg alt fra år til dager før angrepet ble utført, og planleggingsperioden varierte fra noen dager til et år i forkant (Vossekuil et al, 2002). Finsk politi har indikasjoner på at planleggingen av Kauhajokimassakren hadde pågått i hele seks år (NRK, 2008), etter funn av modeller for skoleskyting på internett, samt nettdiskusjoner med likesinnede (NOU 2012; 14). I samsvar med tidligere empiri, hadde de fleste lærerne god innsikt i at dette ikke er impulsive handlinger. Andel lærere som kjente til dette, er mulig høyere enn vist. Kritikk til egen metode er igjen avkryssingsformen spørsmålene ble stilt på, som medførte konsekvent benyttelse av ett svaralternativ av 23 % (n=18). I forsøk på å presse respondentene til å svare hva de mente var mest sannsynlig, ble dette en feilslått strategi hvor ¼ av svarene måtte forkastes. Dersom en antar at den forkastede andelen også inneholdt respondenter *med* kjennskap, kan jeg slutte at 50 % eller *flere* kjente til skoleskyting som hovedsakelig planlagte angrep. Validiteten av svarene er svekket, men konkluderes likevel med at de fleste lærerne vet at skoleskyting er godt planlagte angrep. Betydning av funnet kan påvirke oppmerksomhet

rundt adferd som indikerer tanker eller forberedelser på at noe er i gjerde.

SSI finner at andre kjente til planene i forkant i over 80 % av tilfellene (Vossekuil et al 2002).

Informasjonen var på ulike vis formidlet hovedsakelig andre elever eller egne søsken.

(O'Toole, 2000). Noen visste hvor, hvordan og når, andre visste at noe "stort" eller "ille"

skulle skje, eller vært ønsket som hjelp i forberedelsene. I enkelte videoer lagt ut på You

Tube, har *andre* filmet gjerningsmannens trusselvideoer, som tilfelle i Kauhajoki (Helljesen,

2008). Kun i 2 av 30 skoleskytinger i USA hadde *voksne* informasjon om det forestående i

forkant (Vossekuil, 2002).

Lærernes innsikt i skoleskytteres formidling av planene til andre, samsvarer mindre med funn

fra SSI. Ingen respondenter mente at dette nesten alltid har skjedd, og de fleste mente at slik

formidling sjelden eller aldri var tilfelle. Begrenset kunnskap kan medføre mindre pågang for

tilretteleggende tiltak for informasjonsformidling. Andre konsekvenser kan være at fokus på

tillitsrelasjoner samt oppmerksomhet mot sosiale media får mindre begrunnelse i forebygging.

Dette funnet er også hentet fra spørsmålsserien hvor avkryssingsformen utelot alternativet

"vet ikke", som redegjort for tidligere. Reliabiliteten er svekket, og funnet gir derfor kun

indikasjoner på at de fleste lærerne har liten innsikt i at informasjon formidles i forkant.

Oppsummering og konklusjon.

Kun halvparten og færre fant problemstillingen realistisk og aktuell, til tross for at 70 % var

kjent med trusler framsatt på norske skoler. Andelen synes lav, ihht nasjonalt fokus og

hendelser innen eget fylke. Dette kan indikere at innsikt og forståelse av fenomenet er lite

tidsriktig eller lite samfunnsutviklingsmessig nært.

Synlig aggresjon, psykiske lidelser, sosial utestengning og svake skoleprestasjoner er *mer*

vektlagt enn tilfelle i funn fra andre studier, hvor dette ansees som mer individuelle og usikre

indikatorer. Lærernes forståelse av forekomst av en negativ psykisk *helse*, samsvarer med

andre studier, mens tyngre psykiske lidelser forekommer i mindre grad enn de antok. Det

formidles lite kunnskap om suicide forhold og selvmordets betydning i skoleskyting. Det

samme gjelder kunnskap om at angrep oftest formidles andre i forkant. Lærernes potensielle

oppmerksomhet på disiplinproblemer, høyt konfliktnivå og synlig aggresjon, er lite i tråd med

annen forskning, og kan stå i fare for å stjele fokus fra mindre framtreddende risikofaktorer.

Lærernes innsikt og forståelse samsvarer likevel godt med annen forskning og empiri ved at

de fleste via beskrivelser på adferd/kvaliteter, motiv og mål, *har* oppfatninger om adferd som

kan være faresignaler, samt hvilke motiv og mål som kan ligge til grunn. De fleste har

kunnskaper om hvor tidligere hendelser har funnet sted, samt at skoleskyting sjeldent er

impulsive hendelser. Mobbing er som lærerne antok, ansett som en tung faktor. Hevn, hat og fortvilelse er det hyppigst nevnte motivet, og viser forståelse av en ofte forekommet drivkraft. Flere formidlet i tillegg en indirekte bevissthet gjennom omsorg og oppmerksomhet, som kan tolkes som taus kunnskap og oppmerksomhet rettet mot ”der noe ikke helt stemmer”.

Muchert hevder at kun én faktor er *nødvendig* for skolemassakre, og det er tilgang til våpen. Alle andre er individuelle risikofaktorer, sterkt framtrædende hos enkelte, og ikke-eksisterende hos andre. Ingen faktor alene kan forklare fenomenet (2007). All adferd må sees i *en sammenheng*. Det er imidlertid usikkert hvilken kjennskap og vurdering lærerne har til faktorenes samspill. Potensiell vektlegging av enkeltfaktorer kan redusere muligheter for å se kompleksiteten. En svakhet ved metoden, er at oppfølgende spørsmål rundt vurderingene ikke kan utdypes. Jeg kan slik ha tolket og vektlagt enkeltfaktorer skjevt. Konsekvent avkrysning fra flere på ett alternativ, gir lavere pålitelighet til enkelte funn. Validitet og reliabilitet er svekket gjennom definisjonsvansker og mulige kategoriseringsfeil. Blant annet skilte lærerne lite på mobbing og sosial deltagelse, noe som kan tolkes som at dette ble likestilt. Det kan bety at tolkningen av funnet på mobbing som en tung faktor svekkes. For å møte dette, er enkelte variabler, eksempelvis ”psykiske lidelser” operasjonalisert og trukket ut i egne kategorier. Validiteten styrkes ved at det er tre sammenhengende spørsmål på adferd/motiv/mål, alle med høy besvarelse. Kategoriseringen på selvmord var enten/eller, og levnet mindre sjanse for feilplassering. Validitet og reliabilitet på disse svarene ansees derfor som høyere. Svar der respondentene ikke er ledet til lukkede alternativer, vurderes som mer valide, og trukket inn for bedre helhetsforståelse. Validiteten vurderes likevel som rimelig god, da funnene er sett i sammenheng og komplettert med åpne svar. Lav svarprosent svekker generaliseringsmulighetene.

Konklusjon:

Skoleskyting er en mindre realistisk og aktuell problemstilling for de fleste. Likevel vises god innsikt og forståelse for enkelte adferd og kjennetegn for risikoindikasjoner, eksempelvis mobbing. Lærerne har likevel mindre kjennskap til sentrale faktorer, som selvmordsaspektet og at angrepsplaner ofte er kjent av andre på forhånd.

9.4 Trusselvurderinger og varslingsystemer

Her presenteres og diskuteres funn som belyser hvordan lærerne vurderer betydningen av, og mulighetene for, elever og nærmiljøet til å varsle skolen ved bekymring.

Funn:

De fleste visste ikke, eller mener det ikke var, tilrettelagt for at publikum kan formidle sin bekymring om en elev til skolen på andre måter enn å ringe eller sende e-mail, samt at lite eller ingen informasjon om alvorlige skolehendelser er tilgjengelig for publikum. De aller fleste mener likevel at publikums varslingsmuligheter er av vesentlig betydning.

- N=63/78, og besvarte spørsmålet ”*Ligger informasjon om temaer relatert til skoleskyting tilgjengelig for publikum på skolens nettsider?*”
65 % (n=41) visste ikke om informasjon er tilgjengelig på skolens nettsider.
33 % (n=21) svarte at det ikke er det.
- N=39/78, og besvarte spørsmålet ”*Hvordan har skolen eventuelt tilrettelagt for at publikum, foreldre og nærmiljøet kan informere skolen dersom de har bekymring vedrørende en elev?*”
Nesten halvparten av de som svarte sa de ikke visste noe om dette. Videre mente 23 % (n=9) at skolen enten *ikke* har tilrettelagt for at publikum kan varsle, eller at varslingen nås skolen via eksterne instanser som publikum kontakter først. 30 % (n=12) svarte at skolen kan kontaktes på telefon og e-mail, etter kontaktinformasjon på skolens nettsider.

Gjennom kommentarer og åpne spørsmål meldte en respondent at

” Vi har lagt opp til åpenhet, og oppfordrer foreldre til å kontakte oss, spesielt kontaktlærerne. Blant annet ringer vi foreldrene tidlig for å presentere oss og si at vi ”står til deres disposisjon” om det skulle være noe”.

Flere kommenterte at det ”er kort vei til skolens ledelse”.

- N=45/78, og besvarte spørsmålet ”*Hva mener du om betydningen av publikum, foreldre og nærmiljøet som en del av skolens varslingssystem?*”
76 % (n=34) mente at publikum er viktige informanter, og en viktig del av et system for varsling. 13 % (n=6) sa det har liten betydning, eller at de ikke vet.

Under åpne spørsmål kommenterte 49 respondenter forhold rundt varslig og forebygging. Større åpenhet var nevnt av mange som viktigste grep i forebygging av alvorlige hendelser.

Diskusjon:

Hensikten med trusselvurdering er forebygging av hendelser, gjennom å analysere adferd, kommunikasjon og omstendigheter som kan indikere risiko, og anses som mer hensiktsmessig enn elevprofilering (Vossekuil, 2002., Fox & Burstein, 2010., Moore et al., 2003). De fleste lærerne visste ikke, eller mente det ikke var, tilrettelagt for at publikum kunne formidle

bekymring om elever til skolen på andre måter enn å ringe eller sende e-mail, samt at lite eller ingen informasjon knyttet til temaet var tilgjengelig. Både informasjonstilgjengelighet og varslingsmuligheter var hva lærerne kjente til, lite tilrettelagt fra skolen.

Studien SSI finner at tidligere gjerningsmenn på ulike vis hadde vekket bekymring hos andre før hendelsen (Vossekuil, 2002). Planlagte angrep indikerer at gjerningsmennene kan ha snakket med andre, delt tanker og ideer, formidlet materiale på internett, gjort forespørsler eller trent med våpen, og forhold synlig for andre utenom skolen. Holdninger til problemløsning eller vold, spesielle interesser eller *endringer* kan også ha bemerket seg. Oftest fantes informasjon om planlegging og angrep allerede i omgivelsene (ibid.). Norsk politi anbefaler opprettelse av samarbeidssystemer mellom skole, myndigheter, sivile og organisasjoner (Ørslie 2012). Handlingsplaner knyttet til kriminalitetsforebyggende arbeid, som ”Gode krefter, tiltak for økt trygghet” (JD, 2009) har til hensikt å styrke/forankre kunnskap og samarbeid på alle nivåer, på alle plan. På lokalt nivå har Politirådet og Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) til hensikt å skape et forum for informasjons- og erfaringsutveksling, og øke oppmerksomhet rundt forebygging/ utvikling av koordinerende tiltak (JD, 2009). Kommunene er ikke pålagt ordningen. 22/7-kommisjonen påpeker at det sivile samfunn har en viktig rolle i arbeidet med å hindre radikaliserings, hvor forebyggende arbeid blant annet i skolen, mye avhenger av samarbeid med, og en årvåkenhet ifra, befolkningen. Andre må melde bekymring, slik at myndighetene kan iverksette tiltak (NOU:2012:14). Brå-rapportens grunnleggende konklusjon for forebygging av grov vold, er at tiltak må vurderes etter sannsynligheten for at relevant informasjon kommer skolens ansvarlige i hende, *før* det gir seg uttrykk i vold, hvis ikke er tiltaket ineffektivt. Skolen er en del av løsningen, og skal ikke overflytte problemet til andre (politi/myndighete/ foreldre osv) men finne struktur for å *fordele* ansvaret, hvor nye kommunikasjonskanaler *i stedet for* tradisjonell elevprofilering menes å være sentralt i trusselvurderingsarbeidet (Estrada 2009).

Spørsmålene har til dels lav besvarelse. Respondentene ville trolig ha nevnt tilrettelagte kommunikasjonskanaler om de hadde vært kjent med det, og flere sier de hopper over spørsmål de ikke har hatt noe å tilføye på. Dette kunne ha vært unngått dersom spørsmålet hadde vært organisert med et lukket spørsmål innledningsvis på hvorvidt lærerne mente skolen *hadde* foretatt noen tilretteleggelser, med oppfølgingsspørsmål på *hvilke*. Validiteten svekkes. Flere hadde derimot meninger om publikum som informanter, og bidro til kvalitative data og viktige signaler vesentlig for funnet. For å gjengi lærernes meninger mest korrekt, sees både kvalitative og kvantitative besvarelser i sammenheng.

Flere mente at varsling om denne type fare er et felles ansvar. Lærere kommenterte at omgivelsene er viktige informanter, i en ulik posisjon enn skolen, og slik kan fange opp signaler. ”..De (omgivelsene) føler jo pulsen utenfor.” Dette samsvarer med annen forsknings anbefalinger på inkludering av omgivelsene som en del av varslingsnettverket (Estrada, 2009; Ørslie, 2012). Større åpenhet utpekte seg av kommentarer på viktige grep i forebyggingen, og konkretiseres gjennom forslag på informasjonsmøter, diskusjoner i klassen og samarbeid med andre, eksempelvis fritidsorganisasjoner og idrettslag. Flere kommenterte at åpenheten også handler om toleranse. ”Åpenhet og toleranse, også ovenfor andres meninger og synspunkter. Ta andre på alvor”. ”Informasjon og åpenhet mellom alle grupper, være seg religiøse eller politiske”. Handlingsplanen ”Felles trygghet – felles ansvar” (JD, 2010) ser særskilt på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme gjennom styrket dialog og økt involvering, samt støtte til utsatte personer. Planer, programmer og kunnskap om nivåenes totale betydning for forebygging av alvorlige hendelser, finnes. Lærernes etterlysning av større åpenhet kan indikere at slikt er lite kjent. Andre erkjente at skolen ikke er like egnet for alle, og at næringslivet burde være en større aktør i samarbeidet mellom skole og omgivelser. En lærer framhevet at et godt varslingsystem hvor bekymringsmeldinger kan formidles skolen, forutsetter krav om at skolens gode varslings- og beredskapsrutiner er kjent for *alle* ansatte.

Flere mente det er kort vei til skolens ledelse og at skolen både oppfordrer og legger opp til åpenhet. Dersom lite informasjon er tilgjengelig, og kommunikasjonskanaler hvor alvorlige temaer kan varsles er lite tilrettelagt, kan fravær av dette underbygge enkelte læreres utsagn om at ”dette er et tabubelagt tema”. Dersom et stigma er tilfelle, kan det tenkes at publikum ville hatt større krav til egen informasjons validitet, og dermed høyere terskel for å informere skolen om bekymringer knyttet til så alvorlige temaer. Et stigma kan også kollidere med svært manges ønske om større åpenhet. En konsekvens kan være at det blir vanskeligere for lærere å adressere temaet internt og eksternt, eksempelvis i tilbud til foreldre om å kontakte lærere om ”det skulle være noe”. Til tross for at ”skolen har lagt opp til åpenhet” kan åpenhet slik ha noen begrensninger. Flere forslag på hvordan større åpenhet kunne ha utspilt seg, kan indikere at flere *ønsker* dialog på og utenfor skolen om dette. En konsekvens ved lite kjent og tilgjengelig informasjon om varslingsmuligheter til *skolen*, er at informasjon vanskeligere samles eller kommer fram. Flere kommenterte at trusselvurdering også handler om sunn fornuft, en magefølelse og at noe ikke stemmer. Det kan tenkes at terskelen til å kontakte

politiet blir høy, dersom henvendelsen er basert på en magefølelse. Slikt sett kan systemer for bekymringsvarsel til *skolen* gi nærmiljøet et alternativ.

Så langt lærerne kjenner til, har det kun vært enkeltstående henvendelser fra foreldre og omgivelser vedrørende skolens beredskap etter 22/7. Derimot melder flere om en svak økning i kommunikasjon vedrørende skoleskyting på foreldremøter etter terroren. Dette kan indikere at temaet har fått noe større aktualitet i omgivelsene.

En respondent begrunnet besvarelsen ”liten betydning, vet ikke” ved betydningen av publikum som viktige informanter, med at ”...i en viss grad skal ikke situasjoner hauses opp”. Andre advarte mot uønsket effekt av mye fokus på fenomenet skoleskyting. Både SSI og andre, internasjonale studier (O’Toole, 2000; Muschert, 2007; Omoike, 2000; Robers, 2010; Estrada, 2009; Fox & Burstein, 2010) viser til copycat tendenser og psykogen smitte, hvor gjerningsmenn inspirerer og kopierer hverandre. De finske skoleskytterne var også tilfeller av imitasjoner fra andre gjerningsmenn (NOU 2012:14). Ved å sette fokus på dette, vil det slik enkelte kommenterte, være fare for idespredning som en uønsket effekt. Dette kan indikere legale begrunnelser for besvarelsen, hvor lærere snarere refererte til sikkerhet, enn uenighet om publikums betydning.

Funn:

Elevene har få muligheter til å fortelle anonymt om egne problemer, eller formidle sin bekymring for andre elever.

- N=40/78, og besvarte spørsmålet ”*hva tror du som lærer om seriøsiteten av ytringer og trusler relatert til alvorlige hendelser formidlet av elever gjennom internett?*”. Over halvparten (53 %, n=21) mente at trusler lagt på internett av elever, hovedsakelig er alvorlig ment, mens 35 % (n=14) mente det *ikke* er det.

Uavhengig av hvor alvorlig lærere vurderte trusler og ytringer, mente de aller fleste at slikt må *tas* alvorlig og følges opp av skole eller politi, uavhengig av hvem som oppdaget det.

- N=47/78, og besvarte spørsmålet ”*Hvilke muligheter har elevene til å fortelle anonymt om egne problemer, eller formidle sin bekymring for andre?*”

Tabell 6: Fordeling av oppfatninger på elevers muligheter for anonym formidling

Nye kategorier. (Flere svar er mulig)	Prosentfordeling av lærere som har besvart kategorien	Antall lærere som har besvart kategorien (=n)
Elevene har gode muligheter (uspesifiserte) til å fortelle noe anonymt	30 %	14
Kun mulighet via anonyme tilbakemeldinger på klassemiljø/undervisningsevalueringer	2 %	1
Ikke anonymt, men elevene kan fortelle til personalet med taushetsplikt	47 %	21
Elevene har ingen gode muligheter til å fortelle noe anonymt	6 %	3
Vet ikke	15 %	7
SUM	100 %	47
Valid N	85 %	40

Andre kommentarer vedrørende varsling fra bekymrede elever:

Mange uttrykte at elevenes rolle i varsling og forebygging av alvorlige hendelser er av stor betydning. Flere poengterte forskjellen mellom å varsle og å ”angi medelever”. Andre sier at elever kan oppleve å ikke bli tatt seriøst, og at bekymringsmeldinger avhenger av tillit og kjemi. Flere lærere viste til nødvendighet og ønske om bedre tid til den enkelte elev.

Diskusjon:

Gjennom elevkontakt og som en del av skolemiljøet, er lærere sentrale i forhold til informasjonsforvaltning, trusselvurdering, - og agering. Skolens tilsatte har ofte bidratt til å stoppe, eller redusere omfanget av, tidligere angrep (Vossekuil, 2002; Muschert, 2007). Lærernes rolle utnyttes dårligere om verdifull informasjon ikke når fram. Kun halvparten har svart hva de tror om seriositeten av ytringer formidlet av elever gjennom internett, hvor 53 % (n=21) vurderte ytringer som hovedsakelig seriøse, mens de fleste sa at slikt uansett må *tas* alvorlig.

Tidligere har andre elever vært kjent med planer uten å videreformidle voksne. Foruten skolerelasjonene, har elevene opplysningstilganger via andre sosiale bindinger. Sosiale media og internett er en godt brukt arena for formidling og kringkasting av planer og statements (Vossekuil, 2002., NOU 2012:14; Preti, 2007). Kommunikasjonsformer som internett er et kraftig verktøy som når mange. Registrerte på sosiale media, kan ha høy sannsynlighet for å komme over materiale fra andre medregistrerte skoleelever, og subkulturer kan søke opp

lysskye emner for inspirasjon og informasjon. Internett nevnes som en av faktorene som bidrar til økt sårbarhet i det norske samfunn (POD, 2010). Materiale direkte eller indirekte knyttet til skoleskyting er ofte kommunisert gjennom internett, samt at internett er godt tilgjengelig for unge i dag. Dersom elever oppdager urovekkende materiale, er det viktig at dette blir gjort kjent.

Funn indikerer at mange ikke trodde at planer ble formidlet i forkant. Dette kan sees i sammenheng med at trusler og ytringer lagt ut på sosiale media kun ble vurdert som seriøst av halvparten som besvarte spørsmålet. $\frac{3}{4}$ av respondentene har enten ikke svart, eller mener slike trusler *ikke* er seriøse. Som konsekvens kan brist i trusselvurderingsarbeidet medføres, ved at skolens voksne ikke har rutiner på å handle effektivt nok ved slike tilfeller pga mangelfull innsikt ved fenomenet. Dette kan lede til at viktig informasjon ikke kommer raskt nok fram. Opplysninger som kan bidra med relevant nøkkelinformasjon for risikovurdering eller et helhetsbilde av situasjonen, avhenger ofte av elevenes reelle og forestilte muligheter av videreformidling av opplysninger de blir kjent med (Vossekuil et al, 2002). Elevenes mulighet for anonym varsling, oppfattes av de fleste å være tilknyttet personale med taushetsplikt, uten at dette er anonymt.

BRÅ-rapporten vektlegger at en vesentlig forutsetning for trusselbedømming er at relevant informasjon når de skoleansatte, og muliggjøres ved at alle elever har en tillitsfull relasjon til minst en voksen på skolen, samt anonyme muligheter til informasjonsformidling (Estrada, 2007). En lærer uttrykte at til tross for at skolen formidler ønske om åpenhet rundt temaet, ”..opplever nok mange (elever) å ikke bli tatt seriøst.” En annen lærer sa at slik det er nå, hvor elever kan formidle sine bekymringer til personalet med taushetsplikt, vil denne muligheten påvirkes av kjemi og tillit.

Vossekuil m. fl (2002) finner at elever er mer villige til å bryte taushetskodekser i trygge og tillitsfulle voksenrelasjoner. Dersom dette ikke eksisterer, kan elever heller velge å forholde seg tause eller formidle mellom hverandre. Flere lærere kommenterte at det er forskjell på å varsle og å ”angi medelever”. ”Veldig viktig at de (elevene) får klare retningslinjer for hvordan de kan varsle, uten at det skal oppfattes som sladring.” Anonyme varslingskanaler for elever anses som en formidlingsmåte der svake tillitsrelasjoner, eller stillhetskoder gjør det vanskelig for eleven å fortelle på andre måter (ibid.). Læreres kommentarer på kjemi, tillit og sladring, vises slik relevant for innvirkning på elevs varslingsmuligheter.

Hvor tungt lærerne vektlegger anonymitet, kan være farges av hvordan de oppfatter *betydningen* av elevens tillitsforhold til læreren. Få muligheter til *anonym* varsling, sammen med taushetskodekser og ikke gode nok tillitsrelasjoner til skoletilsatte, er noen av årsakene funnet på at informasjon ikke når voksne (Saarnio & Brinkley, 2008). Flere kommenterte nødvendighet og ønske om bedre tid til den enkelte elev. Dette gjenspeiler andre undersøkelser som viser at lærere slutter pga store klasser og for liten tid til enkeltelever (TNS Gallup, 2011). Tid er ett element for tillitsbygging, som kan innvirke på effektivt trusselvurderingsarbeid.

Begge spørsmålene har lav svarprosent med påfølgende svekket reliabilitet for generalisering. Besvarelsene er likevel tatt med, da funnet kan si noe om trusselvurderinger på noen utvalgte skoler i Østfold, samt at spørsmålstemaene er relatert til anbefalte felt for forebygging etter andre empiriske funn (Vossekuil, 2002). Spørsmålene kommer sent i spørreskjemaet, og enkelte respondenters kommentarer på at de ikke svarer ”der de ikke vet nok”, kan mulig gjelde her. Lav besvarelse på enkelte spørsmål, eksempelvis usikkerhet på betydningen av trusler lagt på internett, *kan* bety at dynamikker rundt taushetskodekser og viderefremidling til voksne er et mindre adressert felt med mange gråsoner. Det kan igjen farge respondenter vurdering av elevenes muligheter for anonyme formidlinger. Svarene er derfor sett i sammenheng med kvalitative svar fra åpne spørsmål.

Oppsummering og konklusjon:

Effektiv trusselvurdering innebærer at informasjon kommer de ansvarlige til kjenne. Forebyggende arbeid i skolen, påvirkes av samarbeid med, og en årvåkenhet ifra, nærmiljøet. Elever og nærmiljøet ble vurdert som viktige informanter, men at muligheter til varsling var begrenset. Klare systemer og kommunikasjonskanaler mangler for dette, og elevs varslingsmuligheter ble i stor gradknyttet til personalet med taushetsplikt, uten anonymitet. Internettrusler ble delvis vurdert som seriøse, samt at slikt følges opp. Taushetskodekser og manglende tillitsrelasjoner til skolens voksne, kan hindre elever i å viderefremidle informasjon. Få muligheter for anonym varsling, kombinert med læreres opplevelse av liten tid til relasjonsbygging, samt varierende vektlegging av sosiale medias betydning, kan føre til informasjonshindring og forringelse av trusselvurderingsarbeidet. Til tross for faren for psykogen smitte blant sårbare individer, samt et mulig stigma rundt temaet, påpekte likevel de aller fleste at større åpenhet rundt temaet blant de viktigste grep i forebygging av alvorlige hendelser.

Spørsmålene har delvis lav besvarelse, som kan skyldes sen plassering i et langt spørreskjema. Undersøkelsen skapte reaksjoner på skolene, og det også mulig at enkelte ikke ønsket å uttale seg negativt om beredskapsevnen. Svarene som er gitt, vurderes som delvis valide, men med lav generaliseringsevne pga redusert besvarelse. Dette begrunnes med at åpne kommentarer viser at flere hopper over spørsmål etter interesse, tid eller besvarelsesevne. Det kan bety at tilrettelagte kommunikasjonskanaler for elever og omgivelser hadde vært nevnt av flere, dersom de hadde vært kjent med det. Det samme gjelder troverdigheten av ytringer formidlet på internett. For å gjengi lærernes meninger mest korrekt, sees både kvalitative og kvantitative besvarelser i sammenheng.

Konklusjon:

Lærerne vurderte elever og nærmiljøet som viktige kilder for varsling, men at systemer for dette er lite tilrettelagt. Større åpenhet i skolen og til omgivelser rundt temaet vurderes som en forutsetning for å forebygge alvorlige skolehendelser.

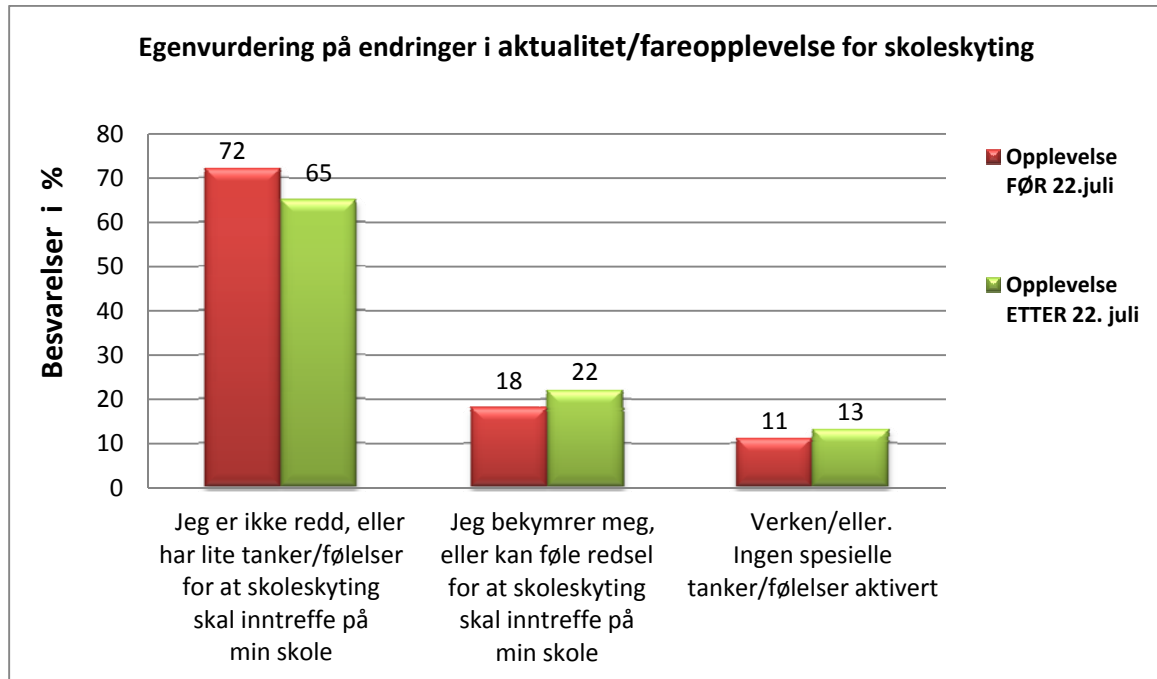
9.5 Eventuell påvirkning av terrorhendelsen 22/7

Da undersøkelsen har pågått et halvt år etter terrorhendelsen, og bare uker fra oppstart av 22/7- rettssaken, er det sannsynlig at respondentene er affektert, og at hendelsen kan ha gitt perspektivendringer. Rapporten fra 22/7-kommisjonen er vektlagt i diskusjonen, da blant skoleskytingens relevans i norsk beredskap fremheves (NOU, 2012:14).

Funn:

Lærerne vurderer at terroraksjonen 22/7 har skapt få endringer i behov på skolene, og få endringer i deres oppmerksomhet. Likevel har 22/7 gitt noe endring i vurdering av aktualitet og opplevelse av trygghet.

Mellom 63-67 lærere (av 78) har besvart en rekke enkeltspørsmål vedrørende aktualitet og oppfattelser av potensiell fare for skoleskyting på egen skole *før* terroraksjonen, sett opp i mot oppfattelse av samme potensielle fare et halvt år etter. Spørsmålene er trukket i sammen, og gjennomsnittlig hadde 65,2 lærere besvart spørsmålene (N≈65/78).

Figur 7

- N=61/78, og besvarte *"Mener du terrorhendelsen har skapt noen andre eller nye behov på skolen?"*
34 % (n=21) svarer ja, mens 40 % (n=25) svarer nei.
- N=59/78, og svarte om *22.juli har påvirket hva de ser etter eller er oppmerksomme på nå.*
17 % (n=10) svarer ja, samt oppgir konkreter på hva som er endret. 70 % (n=41) svarer nei, 22. juli har ikke påvirket hva de er oppmerksomme på.
- N =72/78, besvarte *Er du kjent med skolens beredskap ved påstander eller bekreftede trusler mot skolen?*
28 % (n=20) svarte ja, 40 % (n=29) svarte delvis kjent, og 32 % (n=23) svarte nei.
- N=66/78, og besvarte *Har dere gjennomført noen (beredskapsforebyggende) øvelser på din skole?*
21 % (n=14) svarte ja, og 79 % (n=52) svarte nei, ikke som de kjente til.

Diskusjon

Av nye utfordringer utgjør spesielt den store ansamlingen mennesker på avgrensede skoleområder en samfunnssikkerhets- og beredskapsmessig utfordring meldes i KD's styringsdokument (2011). 22/7-kommisjonen observerer en mulig konvergens mellom soloterrorisme og andre former for voldsbruk utført av marginaliserte med et stort oppmerksomhetsbehov, og oppfatter likhetstrekk mellom utvikling innen skoleskyting og den

form for terror som materialiserte seg 22/7 (NOU, 2012:14). Gjerningsmannen var inspirert av tidligere terrorhandlinger og ideologier med utspring utenfor landets grenser, armert med håndvåpen for skyting av sivile, og opererte alene. Det kan være rimelig at sammenfallende likhetstrekk mellom 22/7 og skoleskyting aktiviserer tanker, følelser og assosiasjoner hos lærere.

Lærerne oppgir ikke å ha vært spesielt bekymret eller redde for at skoleskyting skal inntreffe på egen skole, verken før eller etter terrorhendelsen. Kun 22 % av de som svarte oppgir å bekymre seg eller føle redsel for dette i etterkant av 22/7, mot 18 % før. De aller fleste, 72 % før terroren og 65 % etter, er ikke redde eller har lite tanker/følelser rundt dette. Endringen er minimal, og på beskrivelser om hva endringen handler om, nevnes redusert opplevelse av trygghet, betenkeligheter ved yrkesvalget og spesielt er kommentaren ”..jeg tror ikke lenger alt kommer til å gå bra..” beskrivende. Enkelte sier at de nå ser ”at dette kan skje, selv hos oss.” Liten bekymring kan forklares med at mange lærere mulig er godt rustet til å håndtere utfordringer gjennom dedikasjon for yrkesvalget og gode rutiner på arbeidsteden. Andre mulig årsaker kan være at trusselen ikke synes reell, eller være vanskelig å ta inn over seg. Realiteten er belyst og diskutert tidligere. Gjennomføring av beredskapsforebyggende programmer (KD, 2011) er pålagt alle skoler. Tidens fokus på temaet står i kontrast til at de fleste lærerne ikke tidligere hadde bekymringer, og at terroren kun har gitt svak økning i bekymring, følelser og tanker.

Funnet har store svakheter. Resultatet er regnet ut fra en matrise med flere spørsmål, og uregelmessigheter kan ha forekommet. Matrisen hadde med overlappende spørsmål til hensikt å kvalitetssikre svarene, men som ble tungt og komplisert og trolig førte til det motsatte. Bruk av retrospektive spørsmål sier lite om årsaken til (små) endringer etter terroren, og lærerne kan ha minnesvikt i hvordan alt var før 22/7. Validiteten og reliabiliteten er svekket og gir derfor kun indikasjoner på endringer, samt størrelsesforholdet i lærernes vurderinger.

Funnet sees bedre i sammenheng med at 70 % (n=41) mener 22/7 ikke har påvirket hva de ser etter eller er oppmerksomme på i skolehverdagen. Det var også 40 % (n=25) som mente at terroren ikke hadde skapt endringer i behov på skolen. Begge funn indikerer at mange opplever skolehverdagen tilnærmet lik som før sommeren, uten særlig endring i bekymring for beredskap eller nye behov.

Imidlertid ser 22/7-kommisjonen endringsbehovet annerledes. Det påpekes sammenlikninger mellom terroren og skoleskyting, hvor forhold rundt beredskap, samfunn og ansvar er noen

faktorer som kan generaliseres til andre nivåer og situasjoner (NOU, 2012:14). Kommisjonen mener å ha avdekket mangler som gjør samfunnet dårligere rustet til å avdekke og avverge planer, og ikke i stand til å beskytte seg mot trusler så effektivt som mulig. Generelt påpekes at evnen til å erkjenne risiko og ta lærdom av øvelser har vært for liten (ibid.). Kun 1/3 oppga å være kjent med skolens beredskap ved trusler rettet mot skolen. De resterende oppga å være delvis eller ikke kjent med dette. Av gjennomførte øvelser, oppgir 1/5 at skolen har gjennomført beredskapsforebyggende øvelser, primært brannøvelser, de resterende 4/5 er ikke kjent med at øvelser har funnet sted. Spørsmålene hadde høy svarprosent. Disse tallene kan gjenspeile noen av kommisjonens påpekte forhold rundt beredskap som forringer beskyttelsesevnen. Til tross for oppgitt lav kjennskap til beredskapsplaner og lav deltagelse i øvelser, anser mange lærere få nye eller endrede behov oppstått etter terroren.

Til grunn for alt sikkerhets- og beredskapsarbeid ligger prinsippene: ansvar, nærhet og likhet. *Nærhetsprinsippet* tilsier at kriser skal håndteres på et lavest mulig nivå (KD, 2011). Her legger man til grunn at de som står nærmest til å hjelpe, normalt vil yte den raskeste og mest målrettede assistansen. Dette kan ha betydning for flere forhold. Sivile er ofte de som er til stede og som agerer når krisen inntreffer. I tidligere skoleskytinger er det sjelden myndigheter eller politi som har stoppet angrepet, men skolens tilsatte (Vossekuil, 2002; Estrada, 2009). Politiets responstid kan være lang (Hammersmark, 2012), selv i krise, påpekt i 22/7-rapporten (NOU, 2012;14). Det betyr at lærers kriminalitetsinnsikt, øvelse og kjennskap til beredskapsplaner kan være svært sentralt dersom trusler skulle oppstå. Etter 22/7, erfarer kommisjonen at mange har planer, men at evnen til å bruke dem generelt er for svak. KD fastslår det som helt sentralt at skoleledelse og ansatte er i stand til å drive planmessig og gjennomtenkt beredskapsarbeid for slike hendelser (2011). *Ansvarsprinsippet* viser til at den som har ansvaret i en normalsituasjon også har ansvaret ved ekstraordinære hendelser (ibid.) I kvalitative svar på viktige forebyggende tiltak, kommenteres ”det må være et krav om at skolen har gode varslings- og beredskapsrutiner som er kjent for *alle* ansatte”. Fra respondenter som mente skolens behov var endret (34 %), ble ”bedre rutiner rundt bekymring av elever” og mer fokus på beredskap, konkretisert av flere. Lærernes delte oppfattelse av endringsbehov, indikerer en ujamn oppfattelse om skolen er godt nok rustet for dagens utfordringer.

Erfaringer etter 22/7 viser grunnleggende sårbarheter og mangel på effektive barrierer når gjerningsmannens forberedelser og iverksetting av handlinger ikke oppdages og stanses

(NOU, 2012;14). Kommisjonen mener det kreves innsikt for å forstå hvordan alt dette var mulig for én person alene. Familie, sosial omgangskrets, myndigheter og andre *hadde* fanget opp ulike signaler som tidvis skapte undring og bekymring. En viktig grunn til at signalene ikke ble satt i sammenheng med terrorintensjon, er trolig fordi gjerningsmannens person og forberedelsesmetoder i stor grad brøt med rådende oppfatning om hvem, hva og hvordan noen kan utgjøre en trussel (ibid.). Erfaringene kan sammenliknes med funn fra studier på skoleskyting (Vossekuil, 2002) hvor gjerningsmannsprofiler vurderes som inadekvat, og må sees i en større sammenheng. I konkretisering av hva lærernes oppmerksomhet er endret på, oppgis blant annet ”årvåkenhet på hva som skjer i skolemiljøet, med spesielt fokus på diskusjoner/sympatisering av radikale organisasjoner, innvandring og fremmedfrykt”. Andre ”..føler at 22/7 har gjort oss mer skjerpet på ulike grupperinger på skolen..”, mens ”fasinasjon av skytevåpen” og ”vold generelt” ofte er nevnt. Dette kan bety at oppmerksomheten er skjerpet på *ytterlighetene*, og i mindre grad på gjennomsnittseleven. Det kan slik tenkes et økt kunnskapsbehov i skoler på hvem skoleskyttere kan være, samt bakenforliggende prosesser. En mindre andel oppgir bekymring, og enkelte formidler utrygghet og framtidspessimisme. For å møte disse, kan økt kunnskap om alvorlige skolehendelser, samt hvordan lærerne selv aktivt kan agere i forhold til forebygging og tenkte scenarioer, redusere opplevelsen av sårbarhet.

Det er tidligere i oppgaven funnet at til tross for at kun halvparten vurderte skoleskyting som aktuelt og relevant, savnet mange større åpenhet, særlig rundt elever og omgiversers få, men viktige muligheter for varsling. *Samvirkeprinsippet* stiller ansvarskrav for å sikre best mulig samvirke med relevante aktører/virksomheter for forebygging, beredskap og krisehåndtering, innført etter 22/7 (KD, 2011), og er i tråd med lærernes tilbakemeldinger. Det er slik mulig at flere lærere ser endringsbehov på spesielle områder, særlig knyttet til avdekking av risikoadferd og kommunikasjonskanaler. Annet tyder likevel på at de fleste i mindre grad vektlegger behov for endring innen beredskap og innsiktsforståelse. Kommisjonen mener fundamentet for evnen til å håndtere kriser ligger i forberedelsene: planer, øvelser, samhandling og tenkesett (NOU, 2012:14).

Kommisjonen advarer mot å bli passive tilskuere, og påpeker en tendens til å unnlate å si ifra der mange observerer samme fenomen, spesielt der autoriteter er involvert. Enkeltpersoners handlinger kan påvirkes av hvordan ledelsen har lagt til rette for at oppgavene kan løses på en god måte. Dette kan sees i sammenheng med at respondenter kommenterer at det *er* behov for

økt beredskapsfokus, at elever og omgivelers informasjon- og varslingskanaler *ikke* er tilfredsstillende, og at større åpenhet *er* nødvendig. Respondenter bemerker også et oppstått behov for holdningsskapende arbeid, etter 22/7. Det synes slik et behov for økt kunnskap og tilrettelagte muligheter på flere nivåer, både i og utenfor skolen.

Oppsummering og konklusjon:

Lærerne oppgir ikke å ha hatt spesielle tanker om, eller spesielle bekymringer eller engstelse for at skoleskyting skal inntreffe, verken før eller etter terrorhendelsen, . Flere forhold med betydning for skolehverdagen er avdekket etter erfaringer fra 22/7. Særlig gir beredskapsbrister som gjør samfunnet dårligere rustet til å avdekke og avverge planer, redusert trusselbeskyttelse (NOU, 2012:14). Skoleansattes innsikt i planer, kunnskap om fenomenet, og at mangelfulle forhold meldes videre, aktualiseres. Lærernes er delt i oppfattelse av endringsbehov etter 22/7, og svært få oppgir endring i oppmerksomhet, til tross for lav deltagelse og kjennskap til skoleberedskapen. Økt beredskapsfokus og bedre rutiner rundt bekymring av elever, meldes primært som nye behov. Større åpenhet, særlig vedrørende varsling, er et ønske fra flere og i tråd med samvirkeprinsippet.

En fordel ved å bruke standardiserte skjemaer, er anonymitet. Særlig ved spørsmål som kan stille noen til ansvar, eller avdekke ubehageligheter, kan respondenter svare fritt uten konsekvenser. Ved å stille spørsmål rundt *skoleberedskap* ble dette tenkt som en fordel. Det viste seg likevel at svært mange lot være å delta, samt at besvarelser fra en uvis andel sannsynlig var preget av at undersøkelsen ble motarbeidet fra flere hold på skolene. Det var krefter som hevdet undersøkelsen ikke var klarert, og flere (lojale) lærere utrykte via e-mail ambivalens ”da skoleledelsen var imot”. Åpenbar motstand mot undersøkelsen, gir grunn til å tro at svarene var preget, og uten mulighet for utfyllende opplysninger er det vanskelig å generalisere svarene. Svarprosenten er i disse spørsmålene tidvis lave. Det er derfor mulig at flere lærere enn de som svarte, ser endringsbehov på skolen. Det er også mulig at terroren har påvirket oppmerksomheten til mer enn 17 % av lærerne. Det er også mulig at de som valgte å svare, er blant de som har hatt ønske om å markere et ståsted.. Validitet og reliabilitet er slik svekket, og funnene gir kun indikasjoner på mulige faktiske forhold.

Konklusjon:

Lærerne har både før og etter 22/7 svak opplevelse av aktualitet og bekymring for at hendelser skal inntreffe. Deltagelse og innsikt i skolens beredskap er svært lav, og lærerne er delt i vurdering av behovsendringer på skolen i etterkant av terroren.

10 Hovedkonklusjon, svar på hypoteser og Implikasjoner

HOVEDKONKLUSJON:

De fleste lærerne *er kjent med og har en bevisst oppfatning av flere faktorer knyttet til risikoforhold rundt skoleskyting. Det formidles vilje og interesse for beredskapsstyrkende og forebyggende samarbeid internt og eksternt, og reelle ønsker om større åpenhet rundt et mulig stigmatisert tema. Nærmiljø, og spesielt elever vurderes som viktigste kilder til varsling, men gode systemer og kommunikasjonskanaler for dette er mangelfullt.*

Likevel er *opplevelse av aktualitet og realisme for skoleskyting lavt vurdert, og få er bekymret for at hendelser skal inntreffe. Mange har liten innsikt og deltagelse i skoleberedskapen. Mangelfull innsikt viser seg gjeldende i flere faktorerers komplekse samspill. Selvmordsaspektet er lite framme i lærernes forståelse av temaet, og mange var ukjent med at angrepsplaner ofte formidles andre elever i forkant. 22/7 har medført lite endring i aktualitet og bekymring for at hendelser kan inntreffe, og lærerne oppgir få endringsbehov innen forebygging og beredskap på skolene etter terroren.*

Til tross for god innsikt ved flere aspekter, tegnes likevel et bilde av at temaet er virkelighetsfjernt og urealistisk for mange lærere.

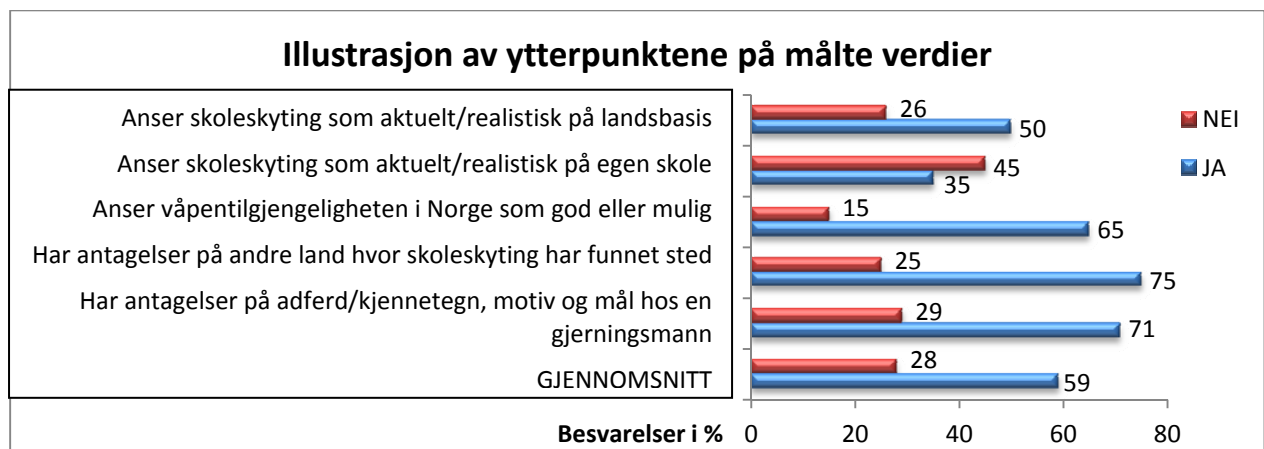
HYPOTESER.

Jeg hadde fire hypoteser. Her følger svar på disse med en kort begrunnelse.

H₁– Det er få lærere som har konkret bevissthet rundt temaet.

Indikasjoner på hvor dagsaktuelt eller uvirkelig temaet er for lærerne, er målt etter noen enkelte verdier, illustrert i figur 7. Oppsummert fra de målte verdiene, kan det tolkes som om flere har opplevelser, antagelser og innsikt rundt enkeltfaktorer ved temaet, enn som ikke har det. 50 % og færre av lærerne vurdert skoleskyting som en aktuell og realistisk problemstilling. Til tross for at det er flere som vurderte problemstillingen aktuell/realistisk enn som *ikke* gjorde det, anses likevel antallet lavt, begrunnet ut fra dagens fokus på temaets

aktualitet. Sammenfattet indikerer funn at de fleste lærerne har en oppfatning rundt flere enkeltfaktorer relevant for skoleskyting, som kan indikere bevissthet rundt fenomenet.

Figur 8

Derimot kan lav sannsynlighetsvurdering på at skoleskyting kan inntreffe, spesielt på egen skole, indikere at aktualiteten og realiteten av fenomenet er mer virkelighetsfjernt. Hypotesen må derfor delvis forkastes og delvis beholdes.

H₂ – Det er lite samsvar mellom lærernes forståelse av skoleskyting og den kunnskap vi finner om temaet fra andre studier og empiri.

Hvordan lærerne for står elementer som gjerningsmenns motiver, at hendelser ofte er godt planlagte og at mobbing er et frekvent aspekt ved skoleskyting, samsvarer godt med funn fra andre studier og empiri. Derimot er forståelsen rundt selvmordaspektet, formidling av planer samt vektlegging av synlig aggresjon, psykiske lidelser og sosial utestengning mindre i tråd med andre studier. Lærernes potensielle oppmerksomhet på disiplinproblemer, høyt konfliktnivå og synlig aggresjon, samsvarer også mindre med tidligere funn. Det synes slik å indikere at flere sentrale faktorer, samt sammenhenger og individualitet er mindre kjent for mange lærere. Likevel finnes flere områder hvor lærere har samsvarende innsikt med annen empiri, og det kan derfor vanskelig gjøres å bekrefte hypotesen. Hypotesen må derfor delvis forkastes og delvis beholdes.

H₃ – De fleste lærerne vurderer elever og nærmiljøet som viktige informanter og varslingskilder til skolen

De aller fleste lærerne vurderte elever og nærmiljøet som viktige kilder for varsling, og at tilrettelegging for kommunikasjon og samarbeid mellom skole, elever og nærmiljø var viktig

for forebygging og trusselvurdering. Derimot ser det ut som at systemer og kommunikasjonskanaler for dette ikke er opprettet eller kjent. Hypotesen beholdes.

H₄ - De fleste lærerne mener at 22/7 har avdekket beredskapsmessige endringsbehov på skolen.

Som vist i figur xxxx, oppgir lærerne etter terroren fremdeles lav opplevelse av aktualitet og liten bekymring for at skoleskyting kan inntreffe. De færreste har deltatt i beredskaprelaterte øvelser, og innsikt i skolens beredskap er svært lav. Svært få mener terroren har skapt endringer i hva de er oppmerksomme på. Lærerne er delt i vurdering av oppståtte endringsbehov på skolen. Blant oppgitte endringsbehov nevnes økt beredskapsfokus og bedre rutiner rundt bekymring av elever, samt større åpenhet på temaet. Funnene indikerer små endringsopplevelser og oppfattelser hos de fleste, mens en mindre andel likevel påpeker og konkretiserer avdekkede behov. Hypotesen må derfor delvis beholdes og delvis forkastes.

Generelt for hypotesene gjelder at undersøkelsen hadde lav besvarelse, og at det er grunn til å tro at negative forhold rundt gjennomføringen kan ha påvirket hvem som svarte, og hva som er vektlagt i svarene. Validitet og reliabilitet er svekket, og resultatet er mindre representativt for populasjonen.

IMPLIKASJONER.

Etter konklusjoner av funn i undersøkelsen, gjøres noen implikasjoner.

1. Mange lærere mener at elever er viktigste kilde til å formidle bekymringsfull informasjon til skolen. Det kan synes som at viktige ressurser for å oppdage dette i tide, ikke har noen klar kommunikasjonskanal eller gode systemer for varsling. Elevene har i tillegg få muligheter til å melde fra anonymt.

I forhold til hva lærere indikerer, synes det å kunne anbefales Østfold fylkeskommune å åpne et kontaktledd for både lærere og elever å kunne henvende seg ved bekymring, hvor også elevene gis mulighet til anonyme henvendelser.

2. Mange lærere mener også at nærmiljøet er viktige kilder for informasjonsformidling av bekymring for skolens elever. Det kan også synes som at disse ressursene heller ikke har gode muligheter for varsling. Lærere påpeker at større åpenhet rundt temaet kan bidra

til mer konstruktive samarbeidsformer med nærmiljøet, hvor blant annet terskel for henvendelse kan senkes.

I forhold til dette, synes det her å kunne anbefale fylkeskommunen å opprette lettere tilgang på informasjon om temaet. Videre kan tydelighet på hvor man henvender seg, eller et definert system for kontakt med skolen ved bekymring, være anbefalte tiltak.

3. Selvmordsaspektet er lite fremme i lærernes forståelse av fenomenet skoleskyting. Det kan synes som at risikofaktorer for utsatthet for selvmordsproblematikk, samt selvmordets betydning i skoleskyting er mindre kjent for mange lærere.

Det synes derfor å kunne anbefales tiltak for økt kompetanse i skolene på selvmord og dets betydning for skoleskyting.

4. Undersøkelsen gir indikasjoner på mangelfull innsikt på enkelte forhold ved skoleskyting, som hvordan planer formidles i forkant, sosiale medias rolle, betydningen av tillitsrelasjoner samt enkeltfaktorens komplekse dynamikk.

Det synes derfor å kunne anbefales tiltak i skolene for økt kunnskap, eksempelvis på risikofaktorer og sammenhenger.

5. Undersøkelsen gir indikasjoner på forbedringspunkter ved forebygging, trusselvurderinger og kjennskap til skolens beredskapssystemer.

Det synes derfor å kunne anbefales tiltak for kunnskapsøkning på fenomenet, samt tiltak for økt innsikt og deltagelse i beredskapsarbeid, som videre kan bidra til styrket forebygging og trusselvurderingskompetanse

Implikasjoner er gitt på bakgrunn av respondentenes svar og tolkningen av disse.

Undersøkelsen hadde lav svarprosent, og sett i lys av motstand ved undersøkelsen på enkelte skoler, er det mulig at det er lærere spesielt opptatt av temaet som har valgt å svare. Resultatet er derfor mindre representativt for populasjonen.

Referanser

- Aahlin, P. (2010). Arbeidstid og tidsbruk. *Bedre skole 1:2010*. Utdanningsforbundet.
- ABC Nyheter. (2009, 14. mai). 400.000 uregistrerte våpen i norske hjem. ABC Nyheter, Nett. Lokalisert: Januar 2012 på <http://www.abcnyheter.no/nyheter/090514/400000-uregistrerte-vapen-i-norske-hjem>
- Aftenposten. (2004, 12. Sept). Norge væpnet til tenne! Debatt. Aftenposten Nett. Oppdatert 2011, 19. Okt. Lokalisert: November 2011 på <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article868367.ece>
- Arnesen, A. Bjørgo, T. & Mærli, M. (2005). *Hva gjør Norge utsatt for terrorisme? Trusselscenarier og norsk sårbarhetsforvaltning*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB). NUPI notat 673 – 2005. Oslo.
- Arbeidstilsynet. (2011). *Med skolen som arbeidsplass. Tanker og tall etter 2 år med tilsyn i skolesektoren*. Fagrapport NP1131. Trondheim: Arbeidstilsynet.
- Barne- og Familiedepartementet. (2002). *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. (pdf). St.meld. nr. 39, (2001-2002). Oslo.
- Bille-Brahe, U. (1987). Suicide and social intergration. A pilot study of the intergration levels in Norway and Denmark. *Acta Psychiatrica Scandinavica*.
- Bomann-Larsen, T. (2012, 21. august). Kronikk: Et historisk ansvar. *Aftenposten*. Lokalisert: August 2012 på <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Et-historisk-ansvar-6969716.html>
- Brenna, J., Andersen, I., Skevik, E., Vikås, M. & Skogheim, R. (2009, april). En person pågrepet etter trussel om skolemassakre. *VG Nett*. Lokalisert: september 2011 på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=571358>
- Britannica. (2012). Phenomenon. *Encyclopedia Britannica*. Lokalisert: august 2012 på <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/455614/phenomenon>
- Carlsen, H. & Brække, A. (2007, 11. juli). En begavet gutt. *NRK-Nyheter-Verden*. Lokalisert: November 2011 på <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.3974561>

- Drammens Tidene. (2009, 8.mai) Bombetrussel mot Eiker vg skole. *DT Nyheter*. Lokalisert: april 2012 på <http://dt.no/nyheter/bombetrussel-mot-eiker-videregaende-skole-1.3068157>
- Durkheim, E. (1978) *Selvordet. En sosiologisk undersøkelse*. [1897]. Oslo: Gyldendal.
- Dyregrov, A. (1999). *Katastrofe psykologi* (utg2, 2.oppl, 2008). Bergen: Fagboklaget Vigomstad & Bjørke A/S.
- Dyregrov, A. (2012, 16. juli). Folkehelsen etter 22. juli. *Dagbladet*. Lokalisert: Juli 2012 på http://www.dagbladet.no/2012/07/16/kultur/debatt/kronikk/helse/22_juli/22555996/
- Dyregrov, A., Raundalen, M. & Schultz, J-H. (2008). *Veileder for skolens møte med trusler om vold*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Eisentreäger, S. & Ravndal, D. (2009, 28. april). Niåring følte seg mobbet på skolen. *VG Nett*. Lokalisert: April 2012 på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=542781>
- Evensen, E. (2009, 18. juli). Samfunnsstraff for massakretrussel. *NRK Distriktsnyheter, Østfold*. Lokalisert: Mai 2012 på <http://nrk.no/nyheter/distrikt/ostfold/1.6658235>
- Esping-Andersen. G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press, Oxford.
- Estrada, F. (2009). *Grövve våld i skolan* (Vol. 2009:6). Stockholm: Allmänna förlaget.
- Fange, P.Ø. (2008, 24. sept). Frykter smitteeffekt etter skoleskyting. *VG Nett*. Lokalisert: Sept 2011 på <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=520939>
- Fiske, D. & Bøhmer, S. (2010). *Alvorlige hendelser i skolen*. Pdf. Politiet. Sogn og Fjordane politidistrikt.
- FN. (2007). Human Development Report 2007/2008. *Fighting climate change: Human solidarity in a divided world, 2007*. United Nations Development Program (UNDP). USA: New York.
- FFL (2010). *Utdanningspolitisk program og Arbeidsprogram 2010-2011*. Forskerforbundets forening for lærerutdanning. landsmøte, februar 2010. Lokalisert på <http://www.forskerforbundet.no/upload/22538/arbeidsprogram.pdf>
- Fox, J. A. & Burstein, H. (2010). *Violence and Security on Campus: From Preschool through College*. Praeger.

- Fox, J.A, Levin, J.A. & Quind, K.D. (2004) *The Will to Kill. Making sense of senseless murder*. Boston: Allyn & Bacon
- Foss, A. B. & Strøm-Gundersen, T. T. (2009, 22. juni). Slik skal skolene unngå skyteepisoder. *Aftenposten*. Lokalisert: August 2012 på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3134235.ece>
- Garmannslund, P. E. & Topland, B. (2010). *Notat vedrørende resultater om mobbing, uro og diskriminering i Elevundersøkelsen*. Oxford Research. Oslo:
- Gjøvik, O.(2010, 28.mai). *Informasjon til utdanningsinstitusjoner fra politiet, vedrørende skoleskyting*. Politiet, Tingvoll kommune: Nordmøre og Romsdal politidistrikt.
- Gillerstedt, L. A. (2011). *Østfold fylkeskommunale grunnskoles ansvarsområde*. Østfold fylkeskommune. 31.05 2011. Lokalisert: januar 2012 på <http://www.ofkgs.no/ikbViewer/page/ofk/pages/forsiden>
- Grøholt, B.(2002). Risikofaktorer for suicidal atferd blant unge i Norge. *Norsk Epidemiologi* 2002;12 (3), s207-214.
- Guiveia, S.O. & Clarke, V. (2001). Optimistic Bias for negative and positive events. *Health Education. Volume 101:5, s 228-234. Emerald Article*. DOI: 10.1108/09654280110402080
- Gåsvatn, K. (2010, 3. august). Når velferdsstaten blir for dyr. *Nationen*. Lokalisert juli 2012 på <http://www.nationen.no/meninger/kommentar/article5010580.ece>
- Halvorsen, K. (1996). *Forskningsmetode for helse og sosialfag*. (3. opplag, 1999.) Oslo: Cappelen Akademisk Forlag AS.
- Halvorsen, K. (1999). *Sosialpolitikken i komparativt og globalt perspektiv*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Lynn-Whaley, J. & Gard, A. (2011) *The Neuroscience Behind Misbehavior: Reimagining How Schools Discipline Youth*. California: Berkeley Law at the University of California. Lokalisert: Mai 2012 på <http://www.psesd.org/conferences/alt2suspension/docs/NeuroscienceBehindMisbehavior.pdf>
- Hammersmark, A. (2012). *Terrorhendelsene 22072011 - Politiets evalueringsrapport – oppfølging*. Høringsuttalelse. Politidirektoratet. Oslo.
- Harstad Tidende . (2009, 28. april). Fjerdeklassing skjøt med hagle. *HT Nettsider*. Lokalisert: April 2012 <http://www.ht.no/incoming/article253219.ece>

- Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. (7. Utg, 2009). Oslo: Universitetsforlaget.
- Helljesen, V. (2007, 23. sept). Matti (22) hadde en medhjelper. *NRK-Nyheter*. Lokalisert: oktober 2011 på <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.6231954>
- Holman, E. A. & Silver R. C. (2011). Health status and health care utilization following collective trauma: A 3-year national study of the 9/11 terrorist attacks in the United States. *Social Science & Medicine*, 2011, vol. 73, issue 4, pages 483-490
- Hytten, K., Mehlum, L. & Gjertsen, F. (1995). *Rom for unge liv. Selvmord hos barn og ungdom*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- ILS. (2009). *Resultater for PISA 2009*. Institutt for Lærerutdanning og Skoleforskning, Det Utd.vitenskapelige fakultet, UiO. Lokalisert: Juli 2012 på http://www.pisa.no/pdf/pisa_2012/Del_2_resultater.pdf
- Infoplease. (2011). A time line of world wide school shootings. *Information Please Database*. Pearson Education Inc. Lokalisert: Okt 2011 på <http://www.infoplease.com/ipa/A0777958.html>
- Inderhaug, E. (2012, 1. okt). Bevæpning kutter responstid. *Politi Forum Nyheter*. Lokalisert: Okt 2012 på <http://www.politiforum.no/id/4848>
- Institute for Economics and Peace. (2012). *IEP Indices & Data. Global Peace Index*. Lokalisert: Juni 2012 på <http://economicsandpeace.org/research/iep-indices-data/global-peace-index>.
- Isdal, P. (2000) *Meningen med volden*. Kommuneforlaget.
- JD. (2012). St.melding nr 29. (2011-2012). *Samfunnssikkerhet*. Oslo: Justis- og Beredskapsdepartementet.
- JD. (1997). Ot.prp. nr. 74 (1996-97) *Dagens situasjon m.h.t. skytevåpen*, kap 2. LOV-1961-06-09-1. Lov om om skytevåpen og ammunisjon m.v. Oslo: Justis- og Beredskapsdepartementet.
- JD. (2009). Lov om skytevåpen og ammunisjon m.v. (Våpenloven). LOV-1961-06-09-1. Publisert: ISBN 82-504-1146-3. Oslo: Justis- og Beredskapsdepartementet.

- JD. (2009). *Gode krefter. Kriminalitetsforebyggende handlingsplan, 35 tiltak for økt trygghet*. Oslo: Justis- og Beredskapsdepartementet.
- JD. (2010). *Fellest trygghet – felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Justis- og Beredskapsdepartementet.
- JD. (2008) *St. meld. Nr 22. (2007/2008). Samfunnssikkerhet, Samvirke og Samordning*. Oslo: Justis- og Beredskapsdepartementet.
- Kane, E. (1985). *Doing your own research*. London: Marion Boyars.
- Karlsen, O. (2006, 7. sept). Tusentalls illegale våpen i Oslo. *ABC-nyheter*. Lokalisert: Nov. 2011 på <http://www.abctv.no/nyheter/060907/tusentalls-illegale-vapen-i-oslo>
- KD. (2011). *Styringsdokument for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i Kunnskapssektoren*. Kunnskapsdepartementet, 31. jan 2011: Oslo.
- Killelea, S. 2007. *From Philanthropy to Peace*. Powerpoint. World Peace Index-DPT. OECD Istanbul, June 2007.
- Kjærnsli, M. & Roe, A. (red). (2010) *På rett spor. Norske elevers kompetanse i lesing, matematikk og naturfag i PISA 2009*. Universitetsforlaget
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2. oppl, 2010). Oslo: Gyldendal.
- Larkin, R. W. (2009). The Columbine Legacy: Rampage Shootings as Political Acts. *American Behavioral Scientist*. 52: 1309. DOI: 10.1177/0002764209332548.
- Lavergne, G. (2007). The legacy of the Texas Tower sniper. *The Legacy*.
- Lepperød, T. (2010, 25. nov). Tenåringsgutter hadde våpen på skole. *Nettavisen*. Lokalisert: Juli 2012 på <http://www.nettavisen.no/nyheter/article3034858.ece>
- Mehlum, L. (2005) *Tilbake til livet. Selvmordsforebygging i teori og praksis*. (1. opplag, 1999). Kristiansand: Høyskoleforlaget A/S.
- Mehlum, L. Hytten, K. & Gjertsen, F. (2000). Selvmord blant unge., *Samfunnsspeilet nr 2. Sammendrag*. Statistisk Sentralbyrå (SSB).
- Mortvedt, O. (2010, 6. mai). Ikke godt nok forberedt på masseskyting. *Politi Forum*. Lokalisert: Juli 2010 på <http://www.politiforum.no/id/3470>

- Moore, M. H., Petrie, C.V., Braga, A. A. & McLaughlin, B. L. (2003). *Deadly lessons. Understanding lethal school violence*. Washington D.C: National Academies Press
- Muschert, G. W. (2007). Research in school shootings. *Sociology Compass*, 1(1), 60-80.
- Nasjonalt folkehelseinstitutt. (2011, 14.nov) *Helsetilstanden i Norge: Selvmord og selvmordsforsøk*. Elektronisk publisering. Lokalisert: Mai 2012 på <http://www.fhi.no/artikler/?id=70808>
- NRK .(2012) Antall våpeneiere i fylket. *NRK Nyheter*. Lokalisert juni 2012 på <http://www.nrk.no/nyheter/1.7151864>
- OECD. (2012). Forum 2012. 22-23 May 2012, OECD Conference Centre, Paris, France. Lokalisert juni 2012 på http://www.oecd.org/speaker/0,3438,en_21571361_46558043_47372262_1_1_1_1,00.html
- Politidirektoratet. (2009). *Retningslinjer for politiets behandling av våpensaker*. Rundskriv 2009/009.
- Politidirektoratet. (2010). *Tendenser i kriminaliteten. Utfordringer i Norge i 2010-2012*. Seksjon for analyse og forebygging. POD-publikasjon 2010/05.
- Politiets Sikkerhetstjeneste. (2011). *Åpen trusselvurdering 2011*. Lokalisert juni 2012 på http://www.nettavisen.no/multimedia/na/archive/00812/PST_2011_trusselvur_812071a.PDF
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2012). *Åpen trusselvurdering 2012*. Lokalisert juni 2012 på <http://pst.host.asplogon.com/Filer/utgivelser/trusselvurderinger/PSTsTrusselvurdering2012.pdf>
- Politidirektoratet (2008, 21.okt). Våpenamnestiet - 13 660 færre uregistrerte våpen. *Politiet, nett*. Lokalisert mai 2012 på https://www.politi.no/politidirektoratet/aktuelt/nyhetsarkiv/2008_10/Nyhet_7273.xml
- Politidirektoratet. (2007). *Tendenser i kriminaliteten, -utfordringer i Norge i 2007-2009* . Pdf. POD Publikasjon 2007/01. Seksjon for analyse og forebygging. Oslo.
- Reddy, M., Borum, R., Berglund, J., Vossekuil, B., Fein, R., & Modzeleski, W. (2001). Evaluating risk for targeted violence in schools: Comparing risk assessment, threat assessment, and other approaches. *Psychology in the Schools*, 38 (2), 157-172.

- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold*. (2.oppl, 2009). Bergen: Fagbokforlaget.
- Robers, S. (2010). *Indicators of school crime and safety: 2010*: DIANE Publishing.
- Saarnio, D.A. & Brinkley, C.J. (2006). Involving Students in School Violence Prevention. Are they willing to help? *Journal of School Violence*. Volum 5, Issue 1. p. 93-106.
- Salater, R. A. (2010, 28. april). Politiet jakter på 80.000 våpen fra dødsbo. *TV2 Nyhetene*. Lokalisert: Juni 2011 på <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/politiet-jakter-paa-80000-vaapen-fra-doedsbo-3195715.html>
- Skar, D. O. (2009). *Dagsaktuelt tema på møtet den 10. mars*. Direktoratet for Samfunnssikkerhet og Beredskap (DSB). Lokalisert: September 2011 på <http://www.ffsbt.no/article.php?id=64>
- Solheim, I. & Carlsen, H. (2011, 15. nov). Politiet vil ha lettere tilgang på våpen. *NRK Nyheter*. Lokalisert: Juli 2012 på <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7877233>
- SSB. (2008.). *Mer vold og trusler enn tyveri*. Levekårsundersøkelsen 2007. Kriminalitet og rettsvesen. Statistisk Sentralbyrå. Lokalisert: mai 2012 på <http://www.ssb.no/vold/>
- SNL. (2012). Filolog. *Store Norske Leksikon*. Lokalisert juli 2012 på <http://snl.no/filolog>.
- SNL. (2011). Fenomen. *Store Norske Leksikon*. Lokalisert: august 2012 på <http://snl.no/fenomen>
- Svendsen, R.H. (2011, 20. mai). Ingen tatt for massakre trusselen. *NRK Nyheter, Hordaland*. Lokalisert: januar 2012 på <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7641283>
- Sødal, H. (2011, 15. okt). Nordmenn er Europas mest naive.(Oppdatert 2011, 16. okt). *Aftenposten*. Lokalisert: Juli 2012 på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3321677.ece>
- TNS Gallup. (2011). *Reservestyrken av lærere. Utdannede lærere som ikke jobber i skolen. Hva kan bringe dem tilbake?* Kunnskapsdepartementet/ TNS Gallup. Prosjekt 116626. Lokalisert: aug 2012 på http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Rapporter/Rapport_reservestyrken_laerere_TNSGallup2011.pdf
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*. (2.utg.) Bergen: Fagbokforlaget.

- Torgersen, H.H. (2006. 26. januar) 1,3 millioner norske våpen. *Nettavisen*. Lokalisert: Juni 2012 på <http://pub.nettavisen.no/nettavisen/innenriks/article544110.ece>
- Tvervaag, I. (2007,19. nov). Skrekkvideoen kopierte Jokela. *Nettavisen*. Lokalisert: April 2012 på <http://www.nettavisen.no/innenriks/article1450821.ece>
- TV2 Nyhetene. (2009, 7. Des). Samfunnsstraff for skoletrussel. *TV2 Nyheter*. Lokalisert: mai 2011 på <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/krim/samfunnsstraff-for-skoletrussel-2778534.html>
- UD. (2011). *Internasjonale studier om norsk skole*. Temanotat 2011:2. Lokalisert juli 2012 på http://www.udir.no/Upload/Rapporter/temanotat/Internasjonale_studier_om_norsk_skole_temanotat.pdf?epslanguage=no
- UiO. (2010, 8. juni). Hva er Nettskjema.(Endret 26. juni 2012.) *Universitetet i Oslo*. Lokalisert: Juni, 2012 på <http://www.uio.no/tjenester/it/applikasjoner/nettskjema/mer-om/>
- UiO & Språkrådet. (2010). Fenomen. *Norsk ordbok Nett*. Lokalisert: aug 2012 på <http://norskordbok.net/norsk-ordbok/>
- US News. (2008). Timeline of School Shootings. *US News, Articles*. Lokalisert: Des 2010 på <http://www.usnews.com/news/national/articles/2008/02/15/timeline-of-school-shootings>
- Uusitalo, T. (2007). *Nuorten itsemurhat Suomessa* (Unge og selvmord i Finland). Barneombudet, rapport 2:2007. Finland: Jyväskylä.
- VG. (2008, 23. sept). Skoleskyting kan skje i Norge. *VG Nett*. Lokalisert: April 2012 på <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=520859>
- Vibe, N. (2012). *S Spørsmål til Skole-Norge 2011. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo: NIFU STEP. Rapport 5/2012.
- Vibe, N., & Sandberg, N. (2010). *Spørsmål til Skole-Norge våren 2010. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo: NIFU STEP. Rapport 14/2010.
- Vossekuil, B. , Fein, R.A. & Reddy, M.(2002). *The final report and findings of the Safe School Initiative: Implications for the prevention of school attacks in the United States*: US Secret Service. Washington, D.C.

- Vossekuil, B. Fein, R. A. & Reddy, M. (2002). *Threat Assessment in Schools: A guide to managing threatening situations and to creating safe school climates*: US Secret Service, Washington, D.C.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: SEEK A/S.
- Wasserman, D. & Wasserman, C. (red). (2009). *Oxford Textbook of Suicidology and Suicide Prevention: A global perspective*. ISBN13: 9780198570059 Oxford. Oxford University Press.
- Weinstein, N. D. (1980). "Unrealistic optimism about future life events". *Journal of Personality and Social Psychology* **39**: 806–820. doi:10.1037/0022-3514.39.5.806.
- Weisæth, L. & Mehlum, L. (2002). *Mennesker, traumer og kriser*. Kap 19. Universitetsforlaget.
- Weisæth, L. (1984). *Stressreaktions to an industrial disaster*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wendelborg, C. (2012). *Mobbing, diskriminering og uro i klasserommet. Analyse av Elevundersøkelsen 2012*. NTNU Samfunnsforskning AS. Rapport 2012: Mangfold og inkludering. Trondheim.
- WHO. (1986). *Working group on reventive practices in suicide and attempted suicide. Summary report*. (ICP/PSF 017 6526V). World Health Organization, Copenhagen.
- WHO. *World report on violence and health. Chapter 2*. Pdf. World Health Organization, Copenhagen. Lokalisert: 2011 på http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap2.
- WHO. (2011). *Mental health. Suicide Prevention and special programmes*. Last update, 2011. Lokalisert: mai 2012 på http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/country_reports/en/index.html
- WHO. (1999). *Introduction: Figures and facts about suicide*. World Health Organization, Geneva.
- Wollebæk, D. & Bock Seggaard, S. (2011). *Sosial kapital i Norge*. Cappelen Damm Akademisk
- Wollebæk, D., Enjolras, B., Ødegård, G. & Steen-Johnsen, K. (2011). *Hva gjør terroren med oss som sivilsamfunn?*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Oslo, Bergen.

Wikipedia. (2011). *Skolemassakre* Wikipedia, Den frie encyklopedi. Lokalisert oktober 2011.
<http://no.wikipedia.org/wiki/Skoleskyting>

Ørslie, G.A. R. (2010). *Styrker forebygging av alvorlige hendelser*. Det kriminalforebyggende råd (KRAD). Lokalisert: Oktober 2011.
<http://www.krad.no/nyhetsarkiv/283-styrker-forebygging-av-alvorlige-skolehendelser>

Vedlegg

Arnfinn Tønnessen
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress
Kirkeveien 166, Bygning 48
0407 OSLO

Vår dato: 29.11.2011

Vår ref:27748 / 3 / KS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 18.08.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 28.11.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27748	<i>Kunnskap og forestillinger blant lærere om fenomenet skoleskyting</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Unirand AS, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Arnfinn Tønnessen</i>
Student	<i>Laila Haugbro</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Katrine Utaaker Segadal

Kontaktperson: Katrine Utaaker Segadal tlf: 55 58 35 42
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Laila Haugbro, Lyngveien 51, 1825 TOMTER

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 27748

Etter telefonsamtale med student 28.11.2011 legger personvernombudet til grunn at det i prosjektet ikke behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Studenten bekrefter at prosedyren som er beskrevet i informasjonsskrivet til de som forespørres om deltakelse følges, det vil si at en ved innhenting av opplysninger vil bruke det web-baserte verktøyet Nettskjema. Svarene blir automatisk registrert i en database, og alle svar er anonyme. E-postadressen svarene kommer ifra, vil ikke knyttes til svarene som lagres i databasen. Det registreres kun hvorvidt respondenten på gitt e-postadresse har levert spørreskjema eller ikke.

Videre vil det ikke innhentes indirekte personidentifiserende opplysninger i spørreskjema, og studenten endrer spørsmål 8 slik at en ikke spør etter konkrete land.

Det forutsettes altså at alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet er anonyme. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode.

VEDLEGG NR 2

Informasjon om spørreundersøkelse

Det er i løpet av januar, trukket ut noen av lærerne på Halden, Glemmen og Mysen vgs som har fått invitasjon til å være med på en spørreundersøkelse. Temaet for undersøkelsen er hvordan lærere ser på og vurderer alvorlige skolehendelser.

Prosjektet er knyttet til en masterutdanning i vold og traumer på Universitetet i Oslo. Hovedmålet å fremme forbygging og tidlig varsling av alvorlige hendelser

Forsker Arnfinn Tønnessen og student Laila Haugbro leder prosjektet.

Gjennomføringen av spørreundersøkelsen gjøres i samsvar med føringer gitt fra undertegnede og rektorene på de skolene det gjelder.

Alle som fyller inklusjonskriteriene (ansatt i minst 50% de siste to årene og formelt utdannet som lærer) har hatt lik sjanse til å være med. Dersom du er blant disse, mottar du en innbydelse og et informasjonsskriv vedrørende undersøkelsen. Undersøkelsen er anonym, nettbasert og henvendelsen er sendt på epost.

Det er frivillig, men ønskelig, at alle som har fått henvendelsen deltar, og resultatet av undersøkelsen vil bli formidlet tilbake til skolene.

VEDLEGG NR 3

TIL REKTORENE I ØSTFOLD FYLKESKOMMUNE

INFORMASJON OM SPØRREUNDERSØKELSE OG MASTERPROSJEKT

FOR MØTET 02.12. – 2011

Viser til informasjonen dere allerede har mottatt av Egil Olsen, og har valgt å oppsummere noen punkter for dere til møtet i dag.

Prosjektet er knyttet til et masterstudie ved Universitetet i Oslo, hvor det er ønsket en spørreundersøkelse utført ved de største vg skolene i fylket.

HVEM STÅR BAK: Laila Haugbro, Student og hovedforsker. UiO
Arnfinn Tønnessen, Forsker, prosjektleder, Ansatt NKVTS, Veileder.
Prosjekt, spørreskjemaet og info til respondentene er godkjent av NSD,
Personvernet.

TEMA: Hovedfokus er hvordan lærere ser på og vurderer ulike temaer knyttet til alvorlige skolehendelser, med spesielt fokus på skyting på utdannelsesinstitusjoner.

HVORFOR DETTE TEMAET:

Dette kommer som en naturlig forlengelse av det beredskaps- forebyggende informasjonssamarbeidet politiet og kunnskapsdepartementet kjørte for en tid tilbake vedr beredskapen på norske skoler. Spesielt etter de siste hendelser i Finland i 2009, er det beredskapsforebyggende arbeidet skjerpet, og fokuset på fenomenet har økt.

Til tross for at dette er lavfrekventerte hendelser i Norge, har Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og politiet samarbeidet om et opplegg mot skolene, hvis målsetting er å fange opp signaler tidlig og forebygge alvorlige hendelser.

Sosiale media og internett gir nye utfordringer på dette området, hvor skoleskyting er et fenomen vi ikke vet nok om.

HVORFOR LÆRERE SOM MÅLGRUPPE:

Lærere er der det skjer! Lærere på vg skoler er sentrale både ift oppmerksomhet på dette og forebygging. Da norske skoler enda ikke har hatt de groveste hendelsene, vil det være interessant å se nærmere på hva lærere kjenner til rundt temaet skoleskyting, og hvilke forestillinger de har om det.

MÅLET: Prosjektets hovedmål er å øke fokuset, for å fremme forebygging og tidligst mulig varsling.

MÅLGRUPPE OG UTVALG:

Etter forskningsmessige kriterier er skolene Glemmen, Mysen og Halden vg trukket ut. Ved for få respondenter som fyller inklusjonskriteriene eller ved for stort frafall på disse skolene, ønsker vi muligheten til å sende ut spørreskjemaene også til Askim vg på et senere tidspunkt.

Inklusjonskriteriene for lærere: Tilsatt ved skolen i 50 % stilling eller mer, i minimum de siste to årene. Må ha lærerutdannelse eller tilsvarende.

Vi trekker et utvalg av disse, som vil få tilsendt invitasjon til undersøkelsen.

SPØRRESKJEMAETS INNHOLD:

Generelle bakgrunnsopplysninger.

Deretter spørsmål om hva de forbinder med alvorlige hendelser, og kjennskap til hendelser ved norske skoler. Inntrykk og oppfatninger om hva som er involvert i en alvorlig hendelse, og aktualiteten ved ulike problemstillinger.

Del 3 – Vurderinger og oppfattelser vedrørende gjerningsmann

Del 4 – Kjennskap til beredskap og beredskapsforebyggende arbeid

Trusselvurderinger, vurderinger og opplevelser av egen og skolens fokus på adferd, rutiner og sosiale media

Del 5 – Læreres vurderinger på åpenheten om dette temaet ut mot publikum, og betydningen av kommunikasjon med publikum ift tidligst mulig varsling.

Del 6 – Vurderinger av hvilken effekt terrorhendelsen 22. juli har hatt på denne problemstillingen og eventuelle endring i læreres fokus eller behov.

Vi har hele veien tatt hensyn til at dette kan være sensitivt for flere, og at man kan reservere seg for å svare. Likevel : Tror at mange kan oppleve det som meningsfylt å få uttrykke seg.

KVALTITETSSIKRING:

Tilbakemeldinger fra rådgivere, piloter og filolog for å luke ut forhold som blir uheldige eller kompliserte. Skal være enkelt for folk å svare.

GJENNOMFØRINGEN

Adresselistene formidles

Parallellt ønskes at en generell info fra rektorene til alle lærere om at det skal gjennomføres en u.søkelse på alvorlige hendelser, og at en del lærere vil bli trukket ut til å delta.

NB! Ønsker så snever info som mulig for ikke å starte en diskusjonsprosess i forkant av spørreundersøkelsen.

Invitasjon + infoskriv til de som blir trukket ut sendes ut fra oss kort tid senere.

Utsendelse av spørreundersøkelsen via Nettskjema.

KONTAKTPUNKTER:

Jeg kan kontaktes på mail om dere har noe å drøfte eller ta opp.

laila.haugbro@gmail.com

VEDLEGG NR 4

Invitasjon til deltagelse i masterprosjekt om alvorlige skolehendelser

Til informasjon:

Fylkesdirektøren i Østfold ble kontaktet i våres, for bistand til gjennomføring av et prosjekt ved noen av fylkets videregående skoler. Gjennom en spørreundersøkelse ønsker vi å vite mer om

hvordan lærere ser på og vurderer temaer rundt alvorlige skolehendelser, deriblant skyting, på utdanningsinstitusjoner.

Prosjektet er knyttet til en masteroppgave i vold og traumer ved Universitetet i Oslo.

Lærere på videregående skoler er svært sentrale i fokuset på alvorlige skolehendelser, beredskap og trusselvurderinger. Mange har daglig kontakt med elevene. Muligheten for observasjon og å samle tråder til et oversiktsbilde gir unik posisjon. Læreres årvåkenhet og påvirkning i det forebyggende arbeidet og agering i krise, kan utgjøre en vesentlig forskjell.

Ved å gjøre denne studien, er hovedmålet å øke fokuset på temaet, for å fremme forebygging og mulighetene for tidligst mulig varsling av alvorlige hendelser.

Undersøkelsen er frivillig.

Dette prosjektet var påstartet før hendelsene 22. juli i sommer. Vi ser at for de representanter som har mistet elev(er) eller på andre måter er berørte av terreorhendelsen, kan det bli for sensitivt å være med på dette. Likevel tror vi mange vil oppleve det som meningsfylt, og at det kan kjennes ekstra riktig å få uttrykke seg.

Til dere som inviteres med:

Det er etter spesifikke utvalgsriterier trukket ut tilsatte lærere ved de største vg. skolene i Østfold, som igjen er selektert på bakgrunn av elevplasser og årsverk. Det er gjort slik for å få et representativt utvalg innen den målgruppen som forskes på, hvor alle i gruppen har hatt lik sjanse til å få være med.

Ved innhenting av opplysninger vil vi på e-mail bruke det web-baserte verktøyet Nettskjema. Svarene blir automatisk registrert i en database, og alle svar er anonyme. E-mail adressen svarene kommer i fra, vil ikke knyttes til svarene som lagres i databasen. Det registreres kun hvorvidt respondenten på gitt mailadresse har levert spørreskjema eller ikke.

Data og opplysninger som samles inn, vil oppbevares nedlåst på kryptert minnepinne, hvor kun hovedforsker og veileder har tilgang. Anonymiserte data behandles på privat PC beskyttet med brukernavn og passord. Alle data slettes ved prosjektetslutt i mai 2012.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Til de som velger å bli med, takker vi for deltagelsen. Spørreskjemaet vil komme på e-mail i løpet av noen dager.

MVH

Laila Haugbro, Universitetet i Oslo (Ved henvendelser: laila.haugbro@studmed.uio.no)

VEDLEGG NR 5

Intro- tekst til spørreskjemaet

INVITASJON

Kjære deltager!

Viser til tidligere utsendt informasjon på e-post, hvor du er blitt invitert til å svare på undersøkelsen vedrørende alvorlige skolehendelser.

Formålet med studien er å øke fokuset på dette temaet, samt å fremme det beredskapsforebyggende arbeidet.

Du svarer ved å logge deg på nettsiden under, med brukernavn og passord oppgitt nedenfor. Dersom du av ulike grunner ikke ønsker å delta, er det likevel viktig at du går inn på skjemaet og registrerer dette.

Nettsiden er sikret med kryptert forbindelse – såkalt https (Hypertext Transfer Protocol Secure (HTTPS) en kombinasjon av Hypertext Transfer Protocol (HTTP) med SSL/TLS protokoll).

Når du har logget deg på – besvares spørsmålene ved å “bla” / scrolle nedover for å komme til neste spørsmål. Hvis noen spørsmål er merket med * så er de obligatoriske. Uten svar på disse, får man ikke levert inn besvarelsen.

Når det har fungert å sende inn besvarelsen vil du se en kort ”Takk for hjelpen” -beskjed øverst på skjermen.

Skjemaet kan virke stort, men det går raskere en man tror å svare – og selv svar på noen av spørsmålene vil være av stor verdi.

Vi ber om at du svarer så raskt som mulig og senest innen 10. februar – da vil det bli sendt ut en påminnelse til de som eventuelt ikke har svart.

Du finner spørreskjemaet på:

<https://nettskjema.uio.no/answer/skolehendelser.html?lang=no>

Besvarelsene i denne spørreundersøkelsen er anonyme. Les mer om anonymitet på <http://www.uio.no/tjenester/it/applikasjoner/nettskjema/hjelp/anonym.html>

Brukernavnet ditt er: brukernavn

Passordet ditt er: passord

På forhånd tusen takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

Laila Haugbo - Mastergradsstudent

Arnfinn Tønnessen, dr philos / veileder

VEDLEGG NR 6

Oppklarende tilleggsinformasjon, utsendt noen dager etter undersøkelsen

Kjære deltager!

Etter at flere av dere har besvart spørreskjemaet vedrørende ”*Læreres syn på, og vurderinger av alvorlige skolehendelser*”, ser vi det er behov for noen oppklaringer:

- Vi har fått flere henvendelser fra ansatte som er usikre på om de er aktuelle respondenter (er i målgruppen) for undersøkelsen, da de enten ikke jobber som lærere eller ikke fysisk har sin arbeidsplass på selve skolen. Vi beklager at invitasjonen/informasjonskrivet ikke var tydelig nok på dette.

Det at nettopp *du* er trukket ut og invitert til å delta, er fordi du fyller inklusjonskriteriene (i forhold til ansettelsestid, stillingsprosent og utdanning) for de som skal være med i undersøkelsen. Det er riktig at du er i målgruppen, selv om du ikke underviser nå.

Dette avklares innledningsvis i spørreskjemaet, hvor du får spørsmål om nettopp dette.

- Vi får dessverre ikke mottatt svarene på e-mail. Dersom du er forhindret til å svare, blir dette kun registrert når du sender skjemaet ditt tilbake. Du må derfor gå inn på spørreskjema, og krysse av der. Når du sender skjemaet tilbake registreres det som levert.
- Vi ser at flere opplever enkelte spørsmål som vanskelig å svare på.

Da bredden i spørsmålene kan virke stor, sier det seg selv at man ikke har like god oversikt over alt. Dessuten er det mye det ikke finnes noen rette eller gale svar på. Det er derfor vi undersøker hvordan dere anser og vurderer ulike temaer. Svarer du så godt du kan, er det mer enn bra nok!

Husk å sette av nok tid! Vi ser at de som svarer svært grundig bruker litt tid... Dersom du ikke har tid akkurat nå, må du gjerne vente. Spørsmålene henger i sammen, og det er fint å få så mye som mulig besvart.

VEDLEGG NR 7

Tekst til første PURRING

Kjære deltager!

Viser til tidligere utsendt informasjon på e-post, hvor du er blitt invitert til å svare på undersøkelsen vedrørende alvorlige skolehendelser. For en tid tilbake ble spørreskjemaet til undersøkelsen sendt ut.

Vi kan ikke se å ha mottatt din besvarelse, og tillater oss å påminne dette.

Det kan være ulike grunner for at man ikke har besvart.

Dersom du ikke ønsker å delta, er det likevel viktig at du går inn på skjemaet og registrerer dette.

Da du er trukket ut til deltagelse, er det fordi du fyller inklusjonskriteriene for målgruppen. Svarene dine er derfor svært verdifulle!

Studien har som målsetting å øke fokuset på alvorlige skolehendelser, og fremme det beredskaps- forebyggende arbeidet. Vi ønsker svært gjerne å ha dine vurderinger med.

Du svarer ved å logge deg på nettsiden under, med brukernavn og passord oppgitt nedenfor. Nettsiden er sikret med kryptert forbindelse – såkalt https (Hypertext Transfer Protocol Secure (HTTPS) en kombinasjon av Hypertext Transfer Protocol (HTTP) med SSL/TLS protokoll).

Når du har logget deg på – besvares spørsmålene ved å “bla” / scrolle nedover for å komme til neste spørsmål. Hvis noen spørsmål er merket med * så er de obligatoriske. Uten svar på disse, får man ikke levert inn besvarelsen.

Når det har fungert å sende inn besvarelsen vil du se en kort ”Takk for hjelpen” -beskjed øverst på skjermen.

Skjemaet kan virke stort, men det går raskere en man tror å svare – og selv svar på noen av spørsmålene vil være av stor verdi.

Vi håper du finner tid til å svare så raskt som mulig!

Du finner spørreskjemaet på:

<https://nettskjema.uio.no/answer/skolehendelser.html?lang=no>

Besvarelsene i denne spørreundersøkelsen er anonyme. Les mer om anonymitet på <http://www.uio.no/tjenester/it/applikasjoner/nettskjema/hjelp/anonym.html>

Brukernavnet ditt er: brukernavn

Passordet ditt er: passord

På forhånd tusen takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

Laila Haugbo - Mastergradsstudent

Arnfinn Tønnessen, dr philos / veileder

Tekst til TAKK

Tusen takk for at du tok deg tid!

Dersom du har spørsmål eller andre kommentarer, ta gjerne kontakt på e-mail

Laila.haugbro@studmed.uio.no

Vennlig hilsen Laila Haugbro

Uansett er vi takknemlige for innsatsen du gjør. Vi ønsker å presisere at det *er* vanskelig å be om tid fra andres arbeidsdag, spesielt når vi vet at skoleansatte ofte blir spurt om å bidra i ulike undersøkelser.

Vi vil derfor takke alle inviterte som tar seg tid. Vi håper vi kan bidra med noe tilbake ved å formidle resultatene senere.

Vennlig hilsen

Laila Haugbro - Mastergradsstudent

Arnfinn Tønnessen, dr philos / veileder

Beklager så mye at dette ikke kom godt nok fram på invitasjon/informasjonskrivet.

VEDLEGG NR 8

Tekst til siste purring

2012/2/27 <laila.haugbro@studmed.uio.no>

Kjære deltager!

Viser til tidligere utsendt informasjon på e-post, hvor du er blitt invitert til å svare på undersøkelsen vedrørende alvorlige skolehendelser. For en tid tilbake ble den første invitasjonen til å svare på spørreskjemaet til undersøkelsen sendt ut. Svarene du avgir er anonyme men datasystemet sender ut påminnelser til de av de uttrukne deltagerne som står registrert som ubesvart. Dette er den siste påminnelsen som vil bli sendt ut.

Det kan være ulike grunner for at man ikke har besvart.

Dersom du ikke ønsker å delta, er det likevel viktig at du går inn på skjemaet og registrerer dette.

Vi vil understreke at undersøkelsen gjennomføres med godkjennelse fra Østfold Fylkeskommune og i samarbeid med Østfold Fylkeskommune - dette er et mindre forskningsprosjekt knyttet til en Mastergradsoppgave for å se nærmere på beredskapsforhold og alvorlige skolehendelser. Gjennomføringen av spørreundersøkelsen gjøres i samsvar med føringer gitt fra Østfold fylkeskommune og derved rektorene på de skolene det gjelder. Prosjektet er knyttet til en masterutdanning i vold og traumer på Universitetet i Oslo. Hovedmålet er å fremme kunnskap om hvordan dere lærere vurderer beredskapsforhold ved videregående skoler og derved kunne bidra til å fremme forbygging og tidlig varsling av alvorlige hendelser. Forsker dr philos Arnfinn Tønnessen og student Laila Haugbro leder prosjektet.

Det ble i løpet av januar trukket ut noen av lærerne på Halden, Glemmen og Mysen vgs som har fått invitasjon til å være med på undersøkelsen. Alle som fyller inklusjonskriteriene (dvs ansatt i minst 50% de siste to årene og formelt utdannet som lærer) har hatt lik sjanse til å bli trukket ut i den loddrekningen som ble gjort for å sikre et representativt utvalg. Du er blant disse og derfor har du mottatt en innbydelse og et informasjonsskriv vedrørende undersøkelsen. Undersøkelsen er anonym, nettbasert og henvendelsen er sendt på epost. Denne e-posten er ment som en påminnelse om at vi fortsatt veldig gjerne ønsker din deltagelse.

Det er helt frivillig men klart ønskelig, at alle som har fått henvendelsen deltar, jo flere som svarer – jo mer representativ blir undersøkelsen. Resultatet av undersøkelsen vil bli formidlet tilbake til Fylkeskommunen og skolene.

Du svarer ved å logge deg på nettsiden under, med brukernavn og passord oppgitt nedenfor. Nettsiden er sikret med kryptert forbindelse – såkalt https (Hypertext Transfer Protocol Secure).

Når du har logget deg på besvares spørsmålene ved å bla / scrolle nedover for å komme til neste

spørsmål. Hvis noen spørsmål er merket med * så er de obligatoriske. Uten svar på disse, får man ikke levert inn besvarelsen.

Når det har fungert å sende inn besvarelsen vil du se en kort "Takk for hjelpen" -beskjed øverst på skjermen.

Skjemaet kan virke stort, men det går raskere en man tror å svare ,og selv svar på noen av spørsmålene vil være av stor verdi.

Vi håper du finner tid til å svare så raskt som mulig!

Besvarelsene i denne spørreundersøkelsen er anonyme. Les mer om anonymitet på <http://www.uio.no/tjenester/it/applikasjoner/nettskjema/hjelp/anonym.html>

Vi forstår at skolehverdagen er krevende med mange oppgaver som tar mye tid og kanskje også andre undersøkelser men siden tema er så viktig håper vi du kan finne tid til å svare bare noen svar på noen av spørsmålene vil ha stor verdi for undersøkelsen.

På forhånd tusen takk for at du tok deg tid til dette!

Har du spørsmål vedrørende undersøkelsen kan du gjerne kontakte oss på epost:

Arnfinn Tønnessen dr philos – <mailto:arnfinnt@gmail.com>

Laila Haugbo – <mailto:laila.haugbro@studmed.uio.no>

Mastergradsstudent – Vold og Traumatisk Stress UiO

Du har blitt invitert til å svare på skjemaet "Undersøkelse av Læreres syn på, og vurderinger av alvorlige skolehendelser"

Det ser ut til at du ikke har svart ennå

Du finner dette skjemaet på:

<https://nettskjema.uio.no/answer/skolehendelser3.html?lang=no>

Skjemaet er åpent fra og med 26.01.2012

Skjemaet er åpent til og med 26.03.2012

Besvarelsene i denne spørreundersøkelsen er anonyme. Les mer om anonymitet på

<http://www.uio.no/tjenester/it/applikasjoner/nettskjema/hjelp/anonym.html>

VEDLEGG NR 9

Arbeidet med spørreskjemaet.

Innledningsvis vil jeg si noe om informasjonsskrivet som ble sendt i forbindelse med invitasjonen til spørreskjemaet, og vurderinger knyttet til informasjonen gitt på dette tidspunktet.

Informasjon til respondentene

Det er et forskningsetisk krav om at deltagere i en undersøkelse er fullt informert om formålet for undersøkelsen, og hvordan dataene skal brukes (Hellevik, 2002).

Det foreligger parallelt en avveining mellom å gi *for mye* detaljert informasjon, i forhold til å sikre at respondentene ikke blir villedet (Kvale & Brinkmann, 2009). Parallelt med åpenheten ble det en avveining på når *hvilken* informasjon på *hva*, skulle komme fram. For at respondentene skulle stille med mest mulig blanke ark, ble det viktig å planlegge spørsmålenes rekkefølge slik at føringer i spørreskjemaet ikke skulle hindre frie assosiasjoner og lede respondentene i en bestemt retning. De mest sensitive temaene ønsket jeg å nærme meg gradvis.

Full åpenhet gjennom god informasjon på undersøkelsens overordnede formål og innhold ble gitt i informasjonsskrivet, mens enkelte temaer og ordvalg først ble presentert i en naturlig sammenheng etter hvert.

Informasjonsskrivet til respondentene ble omhyggelig forfattet slik at bakgrunnen for prosjektet ble satt i sammenheng med selve undersøkelsen. Konkret ble det vist til hvordan lærere på videregående skoler var sentrale i forebygging av alvorlige hendelser, gjennom fokus på beredskap og trusselvurderinger. Det ble også informert om at prosjektet var påstartet *før* terrorhendelsen tidligere på året, og slik ikke var bakgrunnen for undersøkelsen. Forankringen i deres egen organisasjon gjennom fylkeskommunen ble forklart, det samme gjaldt hva jeg ønsket å undersøke, hvorfor lærere var valgt som undersøkelsesobjekter og hva

jeg ønsket å oppnå. Opplysninger vedrørende utvelgelse av respondenter ble gitt, og at dette var basert på frivillighet. Informasjon om anonymitet, hvordan innhenting og lagring av data gjennom nettskjema fungerte, ble knyttet opp til innmelding til Personvernombudet, NSD.

Oppbygging og utforming av spørreskjemaet

Planlegging av rekkefølgen i emner og spørsmål ble et målrettet arbeid.

Spørreskjemaet innledet med en velkommen- og kort informasjonstekst, etterfulgt av enkle og ufarlige spørsmål. Ringdal (2001) hevder at en enkel start kan virke motiverende til å fullføre spørreskjemaet. Innledningsspørsmålene på kjønn og alder var obligatoriske, før man kunne velge å ikke besvare spørreskjemaet.

Gjennomgående i hele spørreskjemaet, var muligheten for å reservere seg fra å besvare spørsmål som kunne oppleves for sensitivt. Dette var også et av valgalternativene til begrunnelsen for å ikke ønske å delta i undersøkelsen. Alle seksjonene i spørreskjemaet ble startet med en kort introduksjon på hva kapittelet omhandlet, for å lage naturlige overganger mellom temaene. Dette for å holde en rød tråd i oppbyggingen og logikken av skjemaet.

I tråd med *traktteknikken* (Ringdal, 2001; Kvale & Brinkmann, 2009), følger flere steder åpne spørsmål om hva respondentene selv forbinder med seksjonens tema, etterfulgt av mer generelle vinklinger før spørsmålene lander på det spesielle. Oppbyggingen søker slik å sikre informantenes oppfatning av et tema, før de farges av spørsmålene som stilles. Å gå videre fra det generelle til det spesielle, gir en gradvis tilnærming til sensitive temaer.

Når det gjaldt hvilke typer *bakgrunnsdata* jeg skulle ha med, var dette to –delt. For det første var direkte målbare egenskaper som kjønn, alder og utdannelsesforhold viktige bakgrunnsdata å kategorisere. For det andre, ønsket jeg å vite hva slags (ulike) personligheter enhetene hadde, for å senere kunne se etter sammenhenger mellom personlige egenskaper og valgte svaralternativer.

Jeg spesielt så etter indikasjoner på hvorvidt respondentene var internasjonalt orientert eller ikke. Dette er knyttet til det faktum at alvorlige skolehendelser, og spesielt skyting på skoler, har hatt stort fokus i enkelte andre land og verdensdeler da de største hendelsene har utspilt seg der. Dette kom til uttrykk gjennom spørsmål om hvor man hentet sitt nyhetsbilde fra, hvor man ferierte, og eventuelle relasjoner til andre land gjennom oppvekst, utdanning eller arbeid, i tillegg til generell risikovillighet. Det ble også tatt med et spørsmål om respondenten

har eller hadde hatt omsorg for barn under 18 år. Hensikten med spørsmålet var å se etter indikasjoner på om disse tenkte eller vurderte ulikt fra de som ikke var eller hadde vært i en omsorgssituasjon. Dette er igjen knyttet til temaet, hvor det er unge under 18 som befinner seg på skoler hvor slike hendelser utspiller seg, hvorpå de voksne kan ha andre tanker om temaet dersom de har eller har hatt barn selv.

Alle spørsmålene i bakgrunns-kapittelet, var direkte målbare, og kunne klassifiseres eller rangordnes. Ved å identifisere hvilket nivå spørsmålene befinner seg på, kan jeg klassifisere variablene slik at de kan tallfestes. Klassifiseringer er nyttige for å velge statistiske analyseteknikker som er tilpasset variablenes målenivå, og for å forstå informasjonen bak tallene (Ringdal, 2001). Spørsmålene om respondentenes viktigste nyhetskilder, samt hva som er viktigste kriterier ved valg av utenlandsreiser, måles på ordinalnivå, og er besvart ved rangering.

For å belyse forskningsspørsmålene om hvor dagsaktuelt temaer knyttet til alvorlige skolehendelser var, måtte jeg i del 2 av spørreskjemaet avklare hva alvorlig skolehendelser var. Jeg vurderte flere varianter av betegnelsen ”alvorlige skolehendelser”, hvor grov vold på skoler, skolevold og alvorlige krisesituasjoner var noen av alternativene. Hellevik presiserer at flertydige uttrykk kan føre til at respondenten forstår spørsmålet annerledes enn hva forskeren hadde tenkt. I det første utkastet til spørreskjemaet valgte jeg derfor ordlyden ”grov vold og skyting på skoler”, noe som senere ble endret.

Denne delen av spørreskjemaet var kritisk da respondenten først her ble introdusert for skyting som tema. For ikke å lede respondentene inn i bestemte tankerekker eller assosiasjoner, ble kapittelet innledet med et åpent spørsmål om hva de selv forbandt med ”grov vold og skyting på skoler”. Frie svar gir plass til nyanser i standpunktene (Hellevik, 2002). Åpne spørsmål ville her ha til hensikt å gi informasjon med lærernes egne ord og tolkninger, men var likevel noe ledet da spørsmålet allerede inneholdt ord og informasjon som kunne påvirke det åpne svaret.

Andre spørsmål i denne seksjonen omhandlet hva lærerne var kjent med i forhold til trusler og reelle episoder med skyting på skoler, og deres vurderinger av realismen i problemstillingen.

Vurderingsspmåler er brukt da jeg ønsket respondenten skulle vurdere en påstand, og plassere seg selv på den dimensjonen som passet best til sin egen vurdering. Et av

svaralternativene var ”vet ikke”. Det var bevisst oppgitt fordi jeg som forsker kunne hente annen informasjon ut av alternativet ”vet ikke”, enn alternativene med ordlyden ”jeg tror”. Det var følgelig ikke ønskelig å presse respondentene til å svare noe de egentlig ikke opplevde å ha noen formening om.

Spørsmålene om ulike forsvars og angrepsvåpen, samt våpentilgangen i Norge, er knyttet til flere av forskningsspørsmålene. Det er valgt å bruke åpent spørsmål for informasjon om hva respondentene mener om våpentilgang, mens det er brukt faste svaralternativer på forekomst av ulike typer våpen involvert i alvorlige skolehendelser. På sistnevnte spørsmål ønsket jeg informasjon på hvor ofte de trodde et bestemt våpen var involvert, og svaralternativene var rangordnet i forhold til hyppighet, men ikke rangordnet i forhold til hvilke type våpen som var antatt mest involvert. Pga plass og tidsressurser ble hyppighet prioritert.

Kapittel tre handlet om gjerningspersoner og mulige bakenforliggende risikofaktorer og motiver. Lærerne blir bedt om å vurdere i hvilken grad en rekke påstander klassifisert i kategorier, stemmer. Det er også her brukt lukkede spørsmål da det gir respondenten gode føringer, og er lettere for meg å kode enn åpne.

På tidspunktet svaralternativene ble kategorisert, virket det fornuftig å *ikke* legge til alternativet ”vet ikke” i denne seksjonen. I stedet var det fire valg på hvor ofte/skjeldent påstanden stemte, samt et alternativ på ”at dette er helt individuelt og har ingen betydning for hva som er typisk”. Begrunnelsen for å sette opp alternativene slik, var å tvinge respondentene til å svare hva de oppfattet som mest riktig. Spørsmålene dekket et bredt område, og det var ikke forventet med breddekompetanse på alt dette. Likevel ønsket jeg å få fram en formening og mulig underliggende taus kunnskap ved bevisst å lede informantene til å velge et svar, i stedet for å velge ”vet ikke”. Dette viste seg senere å være en feilslått strategi. ”Det viktigste er ikke å unngå ledende spørsmål, men å erkjenne spørsmålets virkning” (Kvale& Brinkmann).

Fram til nå, hadde spørsmålsseksjonene først vært preget av lette spørsmål, deretter spørsmål som var vanskeligere men likevel forventet ufarlige da de handlet om personer og situasjoner som lærere sannsynligvis ikke møter til daglig.

Neste seksjon handlet om beredskap og trusselvurderinger. Dette var forventet å ligge nærere i både tid og sted, og dermed mulig også mer sensitivt. Med tanke på sensitivitet, anbefaler

Halvorsen å plassere slike temaer i midten av spørreskjemaet, og de mest emosjonelle mot slutten.

Flere av spørsmålene her måtte jeg ta høyde for kunne være ubekvemt å svare ærlig på. Det gjaldt spørsmål hvor noen kunne føle de burde hatt bedre kjennskap til det forespurte, eller ønske om å justere svarene etter hva de antok var forventet av dem (Kvale & Brinkmann) Eksempelvis ble det spurt om skolen hadde gjennomført beredskapsforebyggende øvelser. Ved positivt svar fulgte oppfølgingsspørsmål på *hvilke* øvelser som i så fall var gjennomført. Flere lukkede spørsmål ble derfor fulgt opp av åpne, hvor respondentene kunne utdype det foregående svaret.

Skoleskyting, og læreres kunnskaper og adferd knyttet til disse temaene, kan være følsomt og fort bidra til over/underrapportering av spørsmål hvor informantene får behov for å forsvare sitt selvbilde. For å motvirke dette, og dermed sikre så korrekte svar som mulig, har jeg ved enkelte anledninger gjort innledningen ledende. Som eksempel brukes formuleringen ”skoler har ulike måter å forebygge alvorlige hendelser og vurdere situasjoner på. Vi vil gjerne ha *din* vurdering...” Innledningen sikter til at det finnes ulike måter å både gjøre og vurdere noe på, og gir ingen indikasjoner på hva som er rett eller galt. Spørsmål om adferd som respondenten kan oppfatte som truende for sitt selvbilde, kan slik vinkles mindre truende (Ringdal).

En annen måte å gjøre sensitive spørsmål om adferd mindre truende på, er å presentere spørsmålene i en form og sammenheng. Spørsmål om adferd er derfor forsøkt å ha en logisk oppbygging hvor det først spørres om tanker/meninger/vurderinger om noe, for eksempel hva slags elev-adferd som ville ha vekket lærerens oppmerksomhet. Deretter hvordan tanker/meninger/vurderinger kan ha utløst følelser, som for eksempel om lærerens observasjon av elev-adferden har vekket bekymring. Endelig forespørres det om hva som ble gjort, for eksempel om læreren rapporterte bekymringen videre.

Det er tatt med spørsmål på hvorvidt lærere i sitt yrke har opplevd hendelser de subjektivt karakteriserte som kritiske, og eventuelt antall ganger og hva det har handlet om. Dette er egenskaper som vil belyse eventuelt hvordan erfaringer på kritiske hendelser kan ha hatt påvirkning på andre vurderinger knyttet til alvorlige skolehendelser.

Vurderingsskalaer er brukt for å måle i hvilken grad respondentene engster seg for at hendelser med skoleskyting skal inntreffe på egen skole. Man plasserer seg på en dimensjon på hvor ofte eller sjeldent man opplever å tenke og føle noe på et bestemt vis.

Her er det egentlig brukt både en vurderingsskala på i hvilken grad de engster seg, samtidig med at de ulike nivåene av engstelse er rangert. Hensikten var å se om der graden av engstelse var stor og man hadde det slik ofte, så burde tilsvarende svaret der graden av engstelse var liten, være at de hadde det slik sjeldent.

Ved å kombinere flere spørsmål om samme emne, ville det vise hvor konsekvent respondentene hadde vært i svarene sine. Ved å ha to påstander med motsatt tendens, ville det vises om respondenten hadde den holdningen påstanden var ment å uttrykke, eller om han ikke hadde noen klar holdning (Hellevik, 2002). Dette viste seg senere å bli en feilslått strategi, og redegjøres for (senere)

Den samme vurderingsskalaen er brukt for å måle graden av engstelse *før* og *etter* 22. juli. Jeg vil slik kunne sammenlikne skalaene for å se om terrorhendelen har hatt noen påvirkning på lærernes engstelse. En utfordring med retrospektive spørsmål, er minneforstyrrelser. Likevel mener Ringdal at dersom tidsspennet i spørsmålet har sammenheng med en betydningsfull adferd for individet, kan en spørre om noe langt tilbake i tid. Da terrorhendelen inntraff et halvt år før spørsmålene ble stilt, anser jeg både tidsperspektiv og betydning av respondentenes adferd for å ha så liten innvirkning på minnet at det fremdeles er hensiktsmessig å be om vurdering av engstelsesgrad på gitt tidspunkt.

En stor kilde til feil i holdningsspørsmål, er hvorvidt ord er negativt eller pos ladet. Det kan trekke informanten i en bestemt retning. (Kvale & Brinkmann, 2009) For at ingen av svaralternativene skal framstå som mindre attraktive, eller at respondenten selv skal framstå som uvitende eller dum, er formuleringen av alternativene nøye vurdert. Jeg har etterstrebet at alternativene skulle være like verdifulle, men ha ulike egenskaper.

Et mål ved undersøkelsen var å fremme mulighetene for tidligst mulig varsling. Dette genererte spørsmål om hvilken åpenhet det var om temaet ut mot publikum, og hvordan lærerne vurderte betydning av både åpenhet og muligheter for anonyme formidlinger.

I seksjonen etter disse spørsmålene fulgte spørsmål om hvordan lærerne vurderte eventuelle endringsbehov på skolen etter terrorhendelsen. Hovedvekten var åpne svaralternativer. Det er

en mulighet for at svarene her kan være rammet av *konteksteffekten* (Hellevik, s 144) fra seksjonen i forkant. Det ble likevel mest naturlig å avslutte med kapittelet som omhandlet 22. juli, til tross for faren ved at enkelte svar kunne være påvirket av innholdet i tidligere spørsmål.

Avslutningsvis ble det hele rundet av med noen åpne spørsmål hvor respondentene kunne gi sine kommentarer på tema eller undersøkelse, eller formidle andre synspunkter de hadde på hjertet. Det var nå tid for å hente innspill fra andre, som kunne føre til kvalitetssikring av arbeidet med spørreskjemaet.

Endringer og revurderinger i spørreskjemaet

På bakgrunn av tilbakemeldinger fra gitte andre, samt veiledning og egen, grundig gjennomgang, ble det foretatt flere endringer i spørreskjemaet. Jeg redegjør her for de mest sentrale.

Layout og teknikk

Da det første utkastet til spørreskjema ble laget i word, ble det layoutmessig gjort store endringer når malen ble opprettet i Nettskjema. Gjennomgående ble det lagt vekt på tydelige skiller mellom de ulike bolkene.

En av kommentarene fra Fylkeskommunenes rådgiver, var at oppsettet av svaralternativer varierte mye fra spørsmål til spørsmål. Hun oppfattet det tungt å stadig sette seg inn i nye variasjoner, og minnet på at dette kunne påvirke motivasjonen. Flere spørsmålsoppsett ble endret for å gi større likhet, og dermed flyt, etter rådgiverens anbefaling.

Nettskjema tillot ikke rangering, så der dette var ønskelig, måtte spørsmål deles opp og gjentas slik at det kunne krysses av for først det ene og så det andre. Det viste seg også lett å krysse feil der en skulle vurdere graden av riktighet på en rekke spørsmål oppsatt under hverandre. Rekken med spørsmål ble splittet opp, slik at det ga større oversikt på hvor man krysset.

Etter gjennomgang fra piloter, ble det i større grad lagt vekt på å løse respondenten igjennom skjemaet med ekstante og tydelige instruksjoner. Nettskjema tillater dobbeltkryssing, så der det kun skulle påføres ett kryss, ble dette uthevet eller fremhevet med store bokstaver.

Flere kommenterte at enkelte spørsmål kunne framstå som malplasserte eller ulogiske i forhold til konteksten. Flere steder ble det derfor lagt inn forklarende tekst til spørsmålet for å vise til sammenhengen det stod i.

Både piloter og rådgiver fra fylket var klare på at skjemaet var for langt og for tidkrevende. Piloten hadde brukt om lag 20 minutter, og i likhet med rådgiver opplevde også han det som tungt. Flere grep ble gjort for å møte dette. For bedre flyt, og for å gjøre det mer oversiktlig og enkelt, ble instruksjoner tydeliggjort, og logisk oppbygging av spørsmål og symmetri i svaralternativene ble forbedret. Mengden spørsmål, og hva som ble tatt bort, vises under.

Enkelte spørsmål ble slått sammen til en matrise, i stedet for å lage flere bolker med samme tekst hvor man skulle krysse av for kun ett alternativ. Dette grepet ble plassbesparende, og man slapp å lese opp de samme svaralternativene flere ganger.

Etter råd fra veileder ble alle spørsmål innen et emne kopiert over på et eget ark, for å se hvordan de overlappet eller utfylte hverandre. Eksempelvis alle spørsmål som berørte 22. juli. Dette var nyttig for å kunne plassere færre og mer presise spørsmål under riktig seksjon.

Endring/ redigering av eksisterende spørsmål og tekst

Tatt i betraktning undersøkelsens form via et spørreskjema, ble det ekstra viktig å sikre god kommunikasjon med respondenten. Å få fram akkurat det jeg mente, betydde å velge ord og språkføring som var enkelt og presist. I det første utkastet til spørreskjemaet valgte jeg ordlyden ”grov vold og skyting på skoler” som betegnelse på de forhold undersøkelsen siktet til. Etter å ha vurdert hvilke ord som ble brukt i media, ble ordlyden ”alvorlige hendelser” nærmere det jeg ønsket å få fram.

Tilbakemelding fra filolog Ragnhild Saxebøl Hjemmen, var likevel at begge disse ordlydene ble diffuse, og ingen fikk eksakt fram det jeg mente. Hennes oppfatninger av ordlyden ”alvorlige hendelser” slik hun kjenner det fra skoleverket, var vesensforskjellig fra, og assosiertes ikke umiddelbart med, ”skoleskyting”. Hun poengterte at lærere var opptatt av

definisjoner, og at språket måtte kommunisere med leseren slik at man visste man snakket samme språk. Forruten å unngå misforståelser basert på ulike tolkninger av begreper, mente hun at uryddig presisjon og definisjon kunne påvirke hvor profesjonelt man tolket undersøkelsen.

Ut ifra denne veiledningen, spesifisert jeg derfor at skyteepisoder her var en del av begrepet alvorlige hendelser. Videre at hendelsene var knyttet til skolen. Samlet ble ordlyden ”alvorlige skolehendelser, inkludert skyting på utdannelseinstitusjoner” dekkende for akkurat det jeg ønsket å få fram.

Med tanke på full åpenhet og god kommunikasjon med respondenten, valgte jeg å bruke denne ordlyden allerede på informasjonsskrivet knyttet til invitasjon til deltagelse av undersøkelsen. At dette også handlet om skyting, ble plassert allerede her, og ikke lengre ut i undersøkelsen som først tenkt. Introduksjonen til seksjonen om alvorlige skolehendelser ble med også endret. Ordlyden ble endret gjennomgående i hele skjemaet, slik at den samme ordlyden ble konsekvent.

Hva alvorlige skolehendelser innebærer kan være individuelt. Respondentene ble derfor spurt om hva de selv forbandt med begrepet innledningsvis i denne seksjonen.

Teksten til spørsmålene om gjerningspersoner, ble endret. I tillegg til å forklare bedre hva vi ønsket å undersøke her, ble det spesifisert noen detaljer. Blant annet gjaldt spørsmålene også gjerningspersoner som *ikke* hadde noen tilknytning til skolen. Videre handlet dette om vurdering av både gjerningspersoner og *situasjoner*.

Under seksjonen om beredskap, ble Fylkeskommunen lagt til som et alternativ på spørsmål om hvor respondentene mente den viktigste beredskapen lå. Årsaken begrunnes dels i at Fylkeskommunen var en sentral aktør for gjennomføring av undersøkelsen, og slikt sett også måtte få sin plass. Deretter var det viktig å få et alternativ på beredskap også på dette nivået.

Noe ble fjernet, og noe måtte legges til.

Etter at universlisten fra Fylkeskommunen og alle e-mailadressene var lokalisert, kom det fram variasjoner hos respondentene det hittil ikke var tatt høyde for. Flere ansatte lærere jobbet ikke fysisk på skolen, men var tilknyttet andre avdelinger og fengsler. Andre jobbet på skolen, men med ulik grad av elevkontakt. Innledningsvis ble det derfor lagt inn obligatoriske

spørsmål på om man fysisk oppholdt seg på skolen eller andre steder når man var på jobb. Likeså ble det obligatorisk å besvare om man hadde direkte elevkontakt eller ikke.

Hensikten med å legge inn disse tilleggene, var hovedsakelig begrunnet i bakgrunnsvariabler. Det var dessuten variasjon i hva som lå i betegnelsen ”lærer”, og hvilken formell kompetanse som lå til grunn for betegnelsen. For å oppklare hva jeg siktet til, ble det lagt inn tekst på hva som mentes med ”lærerutdanning”, og at det ikke var relatert til hvorvidt man jobbet direkte eller indirekte med undervisning.

I siste liten ble det bestemt å legge inn en valgfri bakgrunnsvariabel på hvilken skole man var ansatt ved. På grunn av anonymiteten kunne ikke dette settes som obligatorisk, men ville likevel gi både oss og skolene (som var lovet tilbakemeldinger av resultatene) noen indikasjoner.

Spørsmålmatrixene på oppvekst og bosteder ble fjernet. Delvis skyldes dette anonymitetshensyn og krav fra NSD. Seksjonen opplevdes også tung og tidkrevende da det ble mye å lese. Som erstatning ble det satt inn lukkede spørsmål på hvorvidt man hadde bodd, studert eller jobbet i andre land, hvor det var valgfritt å oppgi hvilke geografiske *områder* det var snakk om.

Det ble fjernet to spørsmål vedrørende mulig endring i oppfattelsen av temaets aktualitet etter 22. juli. Begrunnelsen var bedømmingen på at senere spørsmål vedrørende samme tema var bedre formulert i forhold til ønsket informasjon. Dessuten var det viktig å kutte ned på spørsmål som kunne unnværes, for å redusere omfanget av skjemaet.

Skjemaet var med disse endringene klar for utsendelse.

VEDLEGG NR 10

Kvalitetssikring gjennom pilotering og filolog

Jeg hadde valgt selvutfyllende spørreskjemaer på en yrkesgruppe jeg ikke var godt kjent med, i kombinasjon med et sensitivt forskningstema med mulige diffuse begreper. Gitt disse forhold, var kvalitetssikring av spørreskjemaets innhold og tekniske funksjoner nødvendig å teste ut. Jeg trengte noen som fra en lærers ståsted kunne korrigere og gi innspill på forhold som var åpenbart for en lærer på videregående skole, men skjult for meg. Presentasjon og valg av ord måtte også kontrolleres for å sikre at jeg nådde fram med akkurat *det* jeg ønsket, *der* jeg ønsket det. Erfaringene fra kvalitetssikring (fra pilotundersøkelser) fører ofte til mindre, men viktige, justeringer (Ringdal, 2001; Thagaard 2003). Konkrete tilbakemeldinger som førte til justeringer, blir redegjort for i kapittelet ”endringer og revurderinger i spørreskjemaet”.

Prosessen med å skaffe piloter

Det viste seg vanskeligere enn først antatt å finne lærere på videregående skoler til å gjennomkjøre spørreskjemaet for å gi tekniske og faglige tilbakemeldinger. Negativ respons kom til uttrykk på ulike måter. De fleste som ble kontaktet ga aldri noen respons på henvendelsen. Andre var ikke interesserte, uten videre begrunnelse. Av de som begrunnet negativ respons, handlet denne om å ikke forstå hensikten med tema eller formål, eller at de betvilte aktualiteten. Èn person mente at prosjektet virket useriøst.

For å finne piloter til gjennomgang av spørreskjemaet, tok jeg først kontakt med to videregående skoler i nabofylkene. Jeg henvendte meg personlig til administrasjonen, hvor jeg hadde med infoskriv og invitasjon til lærere som kunne tenke seg å delta i en pilotering. Invitasjonen inneholdt informasjon om UiO og studiet, kort presentasjon av tema og målsetting, og info om hvordan pilot-svarene skulle brukes. Det ble poengtert at prosjektet var påstartet før terrorhendelsen, og var uten relasjon til denne. Kontaktpunkter til meg, samt navn og nummer kom tydelig fram. Personalet fra administrasjonen leste igjennom info-skrivet, og formidlet dette videre gjennom lærernes hyller og oppslagstavle på lærerværelset.

Kort tid etter mottok jeg mail fra rektor på den ene skolen. Denne var klar i sin hentydning på at det ikke var ønskelig med lærere fra deres skole til pilotering for spørreskjemaet.

Begrunnelsen var at rektor kjente for lite til prosjektet. Dessuten fikk skolene hyppige henvendelser på ønsket bistand eller deltagelse i ulike undersøkelser, noe rektor anså som ressurskrevende. Rektor hadde med det sendt ut e-mail til alle ansatte om at skolen ikke støttet undersøkelsen. Jeg tok påfølgende telefonkontakt, all den tid jeg i forkant hadde personlig oppmøte på skolen, og der hadde forsikret meg om at jeg snakket med rette vedkommende. Men utfallet var gitt, ingen av skolene ønsket å bistå med formidling av pilotforespørsel ut til deres lærere.

Videre forsøk på å finne piloter, var gjennom egne og andres kontakter. Kontakt ble etablert med to piloter. Den ene piloten var ukjent for meg, men fylte de samme inklusjonskriteriene som populasjonen, men uten tilknytning til Østfold fylke. Tilbakemeldingene på hvordan nettskjema fungerte, samt noen tekniske og faglige kommentarer ble formidlet via e-mail. Den andre personen var ansatt som norsklærer med videreutdanning ved en barneskole, og slik sett ikke ideell som pilot. Derimot ga også denne i samtale og gjennomgang av papirversjonen av spørreskjemaet, verdifulle synspunkter.

Det hadde vært ønskelig med flere piloter. Jeg fikk verdifulle kommentarer fra de jeg fikk kontakt med, men kommentarene kunne ha vært mer utdypet og konkretisert.

Andre bidragsytere:

Gjennom bekjente innen skolesystemet i at annet fylke, ble det opprettet kontakt med en *filolog*. En filolog kjennetegnes som en person som studerer eller forsker i filologi, en språkforsker som studerer eller har studert humanistiske fag ved universitet eller høyskole (SNL, 2012). Hensikten var å kvalitetssikre ordvalg og definisjoner i spørreskjemaet, for å sikre presise formuleringer for de situasjoner og temaer jeg tenkte på.

Initiert av fylkeskommunen selv, gjennomgikk en av deres rådgivere spørreskjemaet etter at justeringer fra filolog og piloter var gjort. Fylkets rådgiver hadde flere kommentarer som ble lyttet til. Fylkeskommunens jurist hadde ingen juridiske synspunkter vedrørende tema eller utforming av spørreskjemaet.

Meldeskjemaet til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), Personvernombudet, var innsendt i mai 2011, og var i påvente av innsending av spørreskjema og

informasjonsskrivet til respondentene. Da alle justeringer var gjort, var det klart for å søke godkjenning.

VEDLEGG NR 11

OPERASJONALISERINGER AV VARIABLENE TIL ÅPNE SPØRSMÅL.

Her følger detaljene for hvordan variablene til de åpne spørsmålene er kategorisert, og hvilke typer besvarelser som er lagt til kategorien. Enkelte variabler er også gitt en utdypning. Variablene er her gitt i den rekkefølge de framkommer i spørreskjemaet.

Hver kategori er merket med understreking.

Variabelen ”*Er det eventuelt andre land du knytter til dette fenomenet?*”

(Foregående spørsmål i spørreskjemaet knytter skyting på skoler til USA. Ordlyden ”andre land” sikter derfor til land med hendelser *utenom* USA.) Variabelen operasjonalisert slik:

Flere land med hendelser: Kategorien inneholder besvarelser hvor *flere* land som har hatt registrerte hendelser, er nevnt (i tillegg til USA).

Kun Finland: Besvarelser hvor Finland er eneste oppgitte land.

Uspesifiserte land, eller land uten registrerte hendelser: Denne kategorien inneholder alle andre svar hvor land eller områder ikke er spesifisert, ikke har hatt noen registrerte hendelser, eller svar som blir så upresise at det ikke faller inn under de øvrige alternativene.

Variabelen ”*Hva er din oppfatning av mulighetene for og skaffe til veie skytevåpen i Norge?*” er operasjonalisert slik:

Gode muligheter: Kategorien inneholder alle besvarelser fra ”svært gode muligheter”, til å gjelde at mulighetene er der for de som virkelig ønsker å skaffe seg et våpen.

Forutsetter lisens, middels gode muligheter: Mulighetene i Norge er generelt middels gode, og viser til både norsk våpenlovgivning og det illegale markedet. Det forutsetter imidlertid at man har jaktlisens (eller annen lisens) selv, eller har tilgang på våpen (for eksempel i hjemmet) der andre har lisensen.

Få muligheter: Kategorien inneholder besvarelser som *til dels til stor grad* mener det er vanskelig å anskaffe seg våpen i Norge.

Vet ikke.

Variabelen ”*Kan du å beskrive hva du som lærer oppfatter som typiske kvaliteter og egenskaper hos en per som begår skyting på skoler?*”

Ved å gi beskrivelse på kvaliteter og egenskaper, ønsker jeg å se etter hvordan dette gir indikasjoner på hva slags adferd som kan vises hos de som begår skoleskyting. (En respondent kan ha oppgitt flere kriterier og hvert kriterium er talt med innen den aktuelle kategorien. Respondentene kan ofte ha svart flere enn ett kriterium)

Variabelen er operasjonalisert slik:

Psykiske lidelser/belastninger: Der hvor noen form for selvmordsproblematikk er nevnt i besvarelsene, er dette trukket ut i en egen kategori. Kategorien spenner seg fra besvarelser på større psykiske lidelser, til personer med en virkelighetsfjern eller ustabil psykisk adferd.

Suicid-problematikk, enten hos personen selv eller i dennes familie. Gjelder både nåtid og fortid.

Ruspåvirkning eller tidligere rushistorie: Denne kategorien inneholder besvarelser hvor påvirkning av rusmidler er nevnt i tilknytning til kvaliteter og egenskaper hos en gjerningsmann. Det er ikke her spesifisert hvorvidt ruspåvirkning gjelder i selve gjerningsøyeblikket, eller om det er en generell karakteristikk respondenten knytter til en gjerningsmann. Rusrelatert adferd, tidligere kjent rusproblematikk eller involvering i rusrelaterte temaer, er uspesifisert, og kategorien inneholder derfor alle aspekter der respondenten har nevnt ”rus”.

Fremmer/engasjert i sak/ideologi: Kategorien inneholder alle besvarelser relatert til en person som er spesielt engasjert i, eller som søker å fremme en sak eller ideologi.

Skolesvake: Kategorien rommer svake prestasjoner knyttet til skolearbeid og faglighet. Lite motiverte samt skoletapere er en ordlyd som går igjen i besvarelsene.

Sosialt utenforstilte elever, mobbeofre: Respondentene har ofte satt mobbing og sosialt utenforstilte i sammenheng, og ikke skilt på dette. For i størst mulig grad å gjenspeile svarene, omfatter kategorien derfor alle svar som indikerer personer som faller utenfor fellesskapet, hvor mobbing indikeres som en del av dette. Det skilles ikke på hvorvidt eleven kan være selvvalgte ("lonere", einstøinger) eller er et resultat av noe fellesskapet har reagert negativ på.

Oppmerksomhetssøkende: Alle besvarelser hvor lærere har tolket adferd eller egenskap som oppmerksomhetssøkende.

Aggressiv, hevngjerrig eller liten impuls kontroll, voldsinteresser: Annen ordlyd, samt annen type negativ ladet adferd (som for eksempel ondskap) kan være oppgitt under denne kategorien. Disiplinære episoder som omtales negativt, er også plassert her. Det samme gjelder der vold eller våpeninteresser er nevnt.

Skoleflinke, plikttoppfyllende, lite disiplinproblematikk: Her er også de som nevnes som "stille" eller "innadvendte" kategorisert, uten at det spesielt nevnes at disse er verken skoleflinke eller plikttoppfyllende.

Tidligere traumer, tapsopplevelser og dårlig tapsmestring: Besvarelsene skiller ikke om tapsopplevelsene er i nyere tid. Ei heller om det gjelder enkeltepisoder eller flere alvorlige hendelser knyttet til dårlig mestring i en persons liv.

Personlig tilkortkommenhet, lav selvfølelse, mislykket, dårlige empatiske evner: Denne kategorien overlapper andre kategorier, men er tatt med da den skilles på den antatte subjektive egenopplevelsen til en mulig gjerningsmann,

Helt individuelt: Alle besvarelser hvor kjennetegn eller adferd ikke spesifiseres men ansees som helt individuelle, samt besvarelser hvor det er oppgitt at respondentene ikke vet.

Variabelen ”Hva tror du motivene kan være bak slike ugjerninger?” er operasjonalisert slik:

Hevn, hat og/eller aggresjon, generelt: Kategorien inneholder både uspesifisert hevn, hat og aggresjon, og der dette er spesifisert knyttet til opplevelser på skolen eller personer som oppholder seg der. Det innebærer også ”mobbing” der dette er knyttet til for eksempel hevn.

Hevn, hat og/eller aggresjon mot system eller samfunn: Kategorien rommer kun besvarelser hvor disse verdiene spesifikt er nevnt i forhold til skolesystem eller samfunn.

Oppmerksomhets-søken: Alle besvarelser hvor lærere har tolket adferd eller egenskap som oppmerksomhetssøkende

Psykiatri, psykiske belastninger: Her er suicide motiver utelatt. Kategorien spenner seg fra besvarelser på at større psykiske lidelser ligger bak, og til personer med en mildere virkelighetsfjern eller ustabil psykisk tilstand.

Religiøse, politiske eller ideologiske overbevisning. Motivene begrunnes spesielt i å fremme disse sakene, men også der det framstår som et kall.

Rusrelaterte motiv: Kategorien inneholder besvarelser hvor påvirkning av rusmidler er nevnt. Rusrelatert adferd, tidligere kjent rusproblematikk eller involvering i rusrelaterte temaer, er uspesifisert, og kategorien inneholder derfor alle aspekter der respondenten har nevnt ”rus”. Besvarelser som nevner ”gjengoppgjør” er plassert under ”Hevn, hat og aggresjon”, selv om respondenten mulig har tenkt at narkotika og omsetting kan være det underliggende motivet.

Suicidale motiv: Besvarelser hvor egen død er en kalkulert risiko eller ønske.

Desperasjon, fortvilelse eller avmakt: Besvarelser på ”mobbing” er tatt med i denne kategorien, foruten der mobbing er spesifisert knyttet til hevn. Sosial mistilpassning og en antatt opplevelse av tilkortkomning er andre dimensjoner som er plassert her.

Påvirkning fra internett, spill: Besvarelsene viser til inspirasjon hentet fra internett. Sosiale medier, (ofte voldelige) spill og tilgang på informasjon, samt muligheten til å dyrke sosialt uakseptable helter, ideologier og tidligere hendelser.

Individuelt eller vet ikke: Alle besvarelser hvor motivet ikke spesifiseres men ansees som helt individuelt, samt besvarelser hvor respondentene mener motivene er så usikre eller ikke vet.

Variabelen *"Hva tror du gjerningsmannen ønsker å oppnå?"*

"Denne variabelen er tatt med da "ønsker å oppnå" skiller seg fra "motiv" ved at det referer til et mulig ønsket resultat av gjerningen, og ikke bare begrunner handlingen alene.

Variabelen er operasjonalisert slik:

Hevn: Her menes hevn generelt, da respondentene i liten grad har spesifisert hva slag type hevn de har tenkt på. Det kan være både hevn mot person(er) skole eller samfunn. Søken etter "rettferdighet" er også kategorisert under hevn.

Oppmerksomhet mot egen person, berømmelse: Her er det trukket ut de besvarelsene som oppgir oppmerksomhet i form av å bli sett. Besvarelser med et mer aggressivt oppmerksomhetsbehov ligger også her, og rommer besvarelser på berømmelse, makt, vinne respekt (gjenopprette ære) og selvhevdelse, bli fryktet.

Oppmerksomhet rundt sak/ideologi: Besvarelser der dette er spesifisert.

Suicid. Ingen av besvarelsene oppgir dødsønske eller selvmord som ønsket resultat. Likevel knyttes besvarelsene til at selv om død er utfallet, er det underbygget som et rop om hjelp, eller stadfesting av at hjelpeapparatet har sviktet som årsaken til at gjerningsmannen går i døden.

Annet: Der hvor respondenten har svart at oppnåelsen er begrunnet i at hendelsen er psykose- eller rusutløst, er kategorisert her. "Forståelse" er også under her.

Vet ikke.

Variabelen *"Hvilke elementer, samt hva slags adferd ville ha vekket DIN årvåkenhet?"* er operasjonalisert slik:

Psykisk ustabile: Respondentene har en opplevelse på at eleven er psykisk ustabil, uten å ha spesifisert dette nærmere.

Rus, besittelse av illegale stoffer: Enten ved bekreftelse eller mistanke om ruspåvirkning på skolen, besittelse eller rusmisbruk generelt.

Aggressiv/voldelig adferd. Både fysisk og verbalt. Kategorien rommer også besvarelser som nevner besittelse eller interesse for våpen. Aggresjonen gjelder både der den er rettet mot andre personer og systemer.

Fravær: Her regnes det med alt som læreren oppfatter som fravikelse fra elevens vanlige mønster. Gjelder også forsentkomming.

Mobbing: (Mange skoler har stort fokus på mobbing.) Mobbing skiller ikke her på hvorvidt utøveren mobber andre, eller blir mobbet selv.

Endring i adferd: Kategorien inneholder besvarelser på adferdsendringer både på individ og gruppenivå.

Faller utenfor fellesskapet: Det er ikke skilt på om å stå utenfor fellesskapet er selvvalgt eller utstøtning. Kategorien inneholder besvarelser som også nevner skolesvake, einstøinger samt en person det kan være vanskelig å komme innpå.

Aktivitet på mobil eller internett, til bekymring: Her inkluderes både observert, bekymringsfull aktivitet fra elevene, samt hva lærerne selv observerer på sosiale media.

Annet: Generelt inneholder kategorien besvarelser på andre forhold som avviker fra normalt. Det er én besvarelse på ”låste dører”, to besvarelser på fremmede som befinner seg på skolens områder, samt én besvarelse på ”bekymring fra medelever”.

Variabelen ”Hva tror du som lærer om seriositeten av ytringer og trusler relatert til alvorlige hendelser formidlet av elever gjennom internett?” er operasjonalisert slik:

(Lærerne har ikke alltid skilt mellom hvordan de selv ville oppfattet slike ytringer gjennom sosiale media, og hvordan de ville tolket hvor seriøst ytringene er ment fra elevene.)

Hovedsakelig alvorlig ment: Kategoriene rommer alle besvarelser hvor lærerne helt, eller i større grad ville ansett ytringene som seriøse.

Sjeldent eller ikke alvorlig ment: Alle besvarelser hvor slike ytringer ansees som useriøse, eller sjeldent alvorlig ment.

Vet ikke.

Variabelen ”Beskriv kort hvordan skolen eventuelt har tilrettelagt for at publikum, foreldre og nærmiljøet kan informere skolen dersom de har bekymringer vedrørende en elev der.” Er operasjonalisert slik:

Kontakt via telefon, internett, e-mail og lignende: Kategorien inneholder alle besvarelser som viser til at kontaktinformasjon til skolen ligger på dennes hjemmeside. Videre at man kan ta kontakt via de kanalene som er spesifisert her, og at telefonhenvendelser gjelder i skolens åpningstid.

Annet; eksterne instanser, foreldresamtaler, skolen oppfordrer: Her ligger besvarelsene på andre instanser og arenaer hvor informasjon kan formidles skolen. Ved ”eksterne instanser” vises det til andre som blir kontaktet, og som kontakter skolen videre dersom disse ser det som hensiktsmessig. To besvarelser visert til at skolen oppfordrer foreldre til å ta kontakt ved behov, og en besvarelse viser til at dette skjer ved at skolen ringer foreldrene ved skoleoppstart for å presentere seg.

Ingen spesiell tilrettelegging: Slik det står.

Vet ikke: I tillegg til ”vet ikke-” svar, finnes også tre besvarelser hvor respondenten har svart på noe annet enn spørsmålet

Variabelen ”Hva mener du som lærer om betydningen av publikum og nærmiljøet som en del av skolens varslingsystem?” er operasjonalisert slik:

Viktig

Delvis viktig: Inneholder også besvarelser der respondenten oppgir å være *usikker* på hvor viktig det kan være.

Vet ikke.

Variabelen ”*Hvilke muligheter har elevene for å fortelle anonymt om egne problemer eller formidle sin bekymring for andre?*” Er operasjonalisert slik:

Gode muligheter

Via anonyme tilbakemeldinger på klassemiljø/undervisning

Ingen gode muligheter

Vet ikke.

VEDLEGG NR 12

Spørreskjemaet "Undersøkelse av læreres syn på, og vurderinger av alvorlige skolehendelser".

Undersøkelse av Læreres syn på, og vurderinger av alvorlige skolehendelser

Svarene i dette skjemaet er [anonymisert](#).

VELKOMMEN

Kjære deltager!

Tusen takk for at du tar deg tid i en travel skole-hverdag for å besvare et spørreskjema.

Selv om det kan se ut som mange spørsmål, går det forttere en man skulle tro å svare. Svarene du gir er svært verdifulle.

Det er viktig at alle spørsmål besvares, da de henger i sammen.

Hvordan svare på skjema?

Når du svarer, klikker du på det svaralternativet som stemmer best for deg, eller du skriver inn tekst i det åpne feltet. Noen steder kan du velge svaralternativ i nedtrekksmenyen ved spørsmålet.

Enkelte ganger passer kanskje ikke noen av svaralternativene helt for deg - men velg da det som passer best.

Teknisk sett er det mulig å sette flere kryss, selv om man bare skal velge ett svaralternativ. Dersom du setter et kryss for mye, eller krysser av feil, klikker du bare en gang til for å fjerne det, - slik at det kun er krysset for ett alternativ.

Spørsmål som det er obligatorisk å svare på er merket med en rød stjerne - uten svar på disse får en ikke sendt inn skjema!

På forhånd tusen takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

Laila Haugbro - Mastergradsstudent UIO

Arnfinn Tønnessen - dr philos - veileder

INNLEDNING

• Kjønn *

- Kvinne
 Mann

• Alder *

• Hvilken skole arbeider du ved?

Selv om du er ansatt på skolen, er det ikke alle som har sin fysiske arbeidsplass på selve skolen.

• Hvor oppholder du deg fysisk når du er på jobb? *

- Jeg oppholder meg på selve skolen
 Jeg oppholder meg både på selve skolen, og andre steder utenfor skolen
 Min arbeidsplass ligger fysisk utenfor selve skolen

• Har du direkte kontakt med elevene i ditt arbeid ved skolen? *

JEG ØNSKER IKKE Å BESVARE SPØRRESKJEMAET.

• Gi en kort tilbakemelding på hvorfor du ikke ønsker å si din mening ved å besvare spørreskjemaet:

- Dette temaet er for sensitivt for meg
 Det er for tidkrevende
 Andre grunner

DEL 1:

BAKGRUNNSINFORMASJON

• Har du omsorg for barn under 18 år?

- Ja
 Nei

• Dersom du IKKE har omsorg for barn under 18år, har du hatt det tidligere?

- Ja
 Nei

Arbeid og utdanning

Med lærerutdanning menes lærerhøgskole eller tilsvarende kompetanse som gir betegnelsen "lærer". Dette gjelder uansett om man jobber direkte med undervisning, eller har andre oppgaver tilknyttet skolen.

• Hvor lenge har du jobbet i 50% stilling eller mer som utdannet lærer på en videregående skole i NORGE?

- Under 3 år

- 3 - 9 år
- 10 - 19 år
- 20 år eller lengre

• **Hvor lenge har du jobbet i 50% stilling eller mer på skolen du nå er tilsatt?**

- Under 3 år
- 3 - 9 år
- 10 år eller lengre

• **Har du noen annen utdanning, eller tilleggsutdanning, utover grunnutdanningen som lærer?**

- Nei
- Ja, har annen formell yrkesbakgrunn
- Ja, har videreutdanning utover lærerhøgskolen/ tilsvarende kompetanse

Oppvekst og bosteder:

• **Har du helt eller delvis bodd, studert eller jobbet i andre land enn i Norge, i mer enn 6 mnd til sammen i løpet av ditt liv?**

- Ja
- Nei

• **Hvis JA, i hvilke geografiske områder har du bodd, studert eller jobbet?**

• **Har du ved noen av disse oppholdene noensinne opplevd uroligheter, krig eller voldelige enkeltepisoder rettet mot deg selv eller andre?**

- Ja
- Nei
- Ønsker ikke å svare, da dette er for sensitivt
- Ønsker ikke å svare, av andre grunner

Vaner: Her ønsker vi å få vite litt om noen av vanene du har:

• **Nyhetsvaner: Hva er dine viktigste nyhetskilder?**

- Jeg følger svært lite med på nyheter. Gå direkte til spørsmål 8.5

• **Hva har vært dine viktigste kilder til nyheter den siste måneden?**

Kryss av for hva som har vært din VIKTIGSTE nyhetskilde den siste måneden.

- Tv, norske kanaler
- Tv, utenlandske eller internasjonale kanaler
- Aviser, lokale
- Aviser, riks eller løseblad
- Internett
- Radio
- Gjennom sosiale media
- Gjennom samtale og prat med andre
- Andre kilder

• **Hva har vært din NEST VIKTIGSTE kilde til nyheter den siste måneden?**

- Tv, norske kanaler
- Tv, utenlandske eller internasjonale kanaler
- Aviser, lokale
- Aviser, riks eller løseblad
- Internett
- Radio
- Gjennom sosiale media
- Gjennom samtale og prat med andre

• **Hva har vært din TREDJE VIKTIGSTE kilde til nyheter den siste måneden?**

- Tv, norske kanaler
- Tv, utenlandske eller internasjonale kanaler
- Aviser, lokale
- Aviser, riks eller løseblad
- Internett
- Radio
- Gjennom sosiale media
- Gjennom samtale og prat med andre

• **Ferievaner:**

Hvor har du generelt foretrukket å bruke ferien din i voksen alder?**Sett ett kryss.**

- Hjemme
- Andre steder i Norge eller i Sverige
- Utenlands

• Hvor har du brukt størstedelen av ferien din det siste året?**Sett ett kryss.**

- Hjemme
- Andre steder i Norge eller Sverige
- Utenlands

• Hva er ditt VIKTIGSTE valgkriteriet når du velger utenlandsreiser?

- Klima
- Politisk stabilitet
- Naturopplevelser
- Nærkontakt med lokalbefolkningen
- Kulturopplevelser
- Prisnivå
- Religion
- Trygghet og barnevennlighet
- Annet

• Hva er ditt NEST VIKTIGSTE valgkriteriet når du velger utenlandsreiser?

- Klima
- Politisk stabilitet
- Naturopplevelser
- Nærkontakt med lokalbefolkningen
- Kulturopplevelser
- Prisnivå
- Religion
- Trygghet og barnevennlighet
- Annet

• Hva er ditt TREDJE VIKTIGSTE valgkriteriet når du velger utenlandsreiser?

- Klima
- Politisk stabilitet
- Naturopplevelser
- Nærkontakt med lokalbefolkningen
- Kulturopplevelser
- Prisnivå
- Religion
- Trygghet og barnevennlighet
- Annet

• Hvor risikovillig er du når du velger aktiviteter og destinasjoner?**Sett ett kryss.**

- Jeg tar minimalt med risiko. Jeg har det best når jeg vet at jeg og familien er trygge, og ting er forutsigbart.
- Jeg kan være villig til noe risiko for å komme dit jeg vil, og delta på det jeg syntes er interessant. Helt trygt er det ingen steder, men jeg er aldri dumdristig.
- De mest interessante stedene er også de med lavest sikkerhet. Innsatsen er noe høyere, men det er også gevinsten.
- Det er viktig å leve mens man kan, og jeg vil ha det fulle ut av livet selv om det innebærer å ta sjanser og balasere på en tynn line iblant.

DEL 2:**ALVORLIGE SKOLEHENDELESER**

Denne delen omhandler læreres syn på alvorlige skolehendelser, inkludert skyting på utdanningsinstitusjoner.

• Beskriv kort hva DU forbinder med alvorlige skolehendelser:**• Anser du hendelser der skyting forekommer på skoler som et (typisk) Amerikansk fenomen?**

- Ja
- Nei
- Vet ikke

• Er det eventuelt andre land du knytter til dette fenomenet?**• Er du kjent med om det har vært rapportert tilfeller med TRUSLER om skyting på norske skoler? Sett ett kryss.**

- Ja, det har vært flere tilfeller
- Ja, men kun ved én anledning
- Vet ikke
- Nei, jeg tror ikke det har vært noen tilfeller
- Nei, jeg vet det hittil ikke har vært noen tilfeller

• **Er du kjent med om det har vært rapportert tilfeller med REELLE skyteepisoder på norske skoler? Sett ett kryss.**

- Ja, det har vært flere tilfeller
- Ja, men kun ved én anledning
- Vet ikke
- Nei, jeg tror ikke det har vært noen tilfeller
- Nei, jeg vet det hittil ikke har vært noen tilfeller

Under er det nevnt ulike typer angrepsvåpen som kan være involvert i hendelser på skoler:

HVOR OFTE tror du de forskjellige typene er involvert i voldshendelser på NORSKE skoler?

	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Alltid
Munnhuggeri	☐	☐	☐	☐	☐
Fysiske basketak (slag, spark, skalling ol)	☐	☐	☐	☐	☐
Pepperspray	☐	☐	☐	☐	☐
Kniv	☐	☐	☐	☐	☐
Nunchaku, knokles (ulike knoke våpen), Molotov-cocktails (hjemmelagde brannbomber)	☐	☐	☐	☐	☐
Skytevåpen	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor ofte tror du ulike typer angrepsvåpen er involvert i voldshendelser på UTENLANDSKE skoler

	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Alltid
Munnhuggeri	☐	☐	☐	☐	☐
Fysiske basketak (slag, sprak, skalling ol)	☐	☐	☐	☐	☐
Pepperspray	☐	☐	☐	☐	☐
Kniv	☐	☐	☐	☐	☐
Nunchaku, knokles (ulike knoke våpen), Molotov-cocktails (hjemmelagde brannbomber)	☐	☐	☐	☐	☐
Skytevåpen	☐	☐	☐	☐	☐

Flere forhold rundt alvorlige hendelser

• **Hva er din oppfatning om mulighetene for å skaffe til veie skytevåpen i Norge?**

• **Kryss av for hvor realistisk du tror problemstillingen vedrørende skoleskyting/massakre er for Norge?**

- Svært realistisk og aktuelt
- Realistisk og aktuelt, men kun i enkelte områder (for eks byer)
- Vet ikke
- Lite aktuell problemstilling
- Ikke aktuelt eller realistisk tema overhodet

• **Kryss av for hvor realistisk du tror problemstillingen vedrørende skoleskyting/massakre er for din skole og arbeidsplass**

- Svært realistisk problemstilling for min skole / arbeidsplass
- Tildels realistisk og aktuell
- Vet ikke
- Lite aktuell problemstilling
- Ikke aktuelt eller realistisk tema overhodet

DEL 3:

GJERNINGSPERSONER

I denne delen er vi ute etter dine vurderinger på hvem disse personene er som begår skyting på skoler, og hva som kan ligge bak ugjerningene. Dette gjelder også der gjerningspersonene ikke har noen tilknytning til skolen.

• **Kan du beskrive hva du som lærer oppfatter som typiske kvaliteter og egenskaper hos en person som begår skyting på skoler?**

• Hva tror du kan være motivene bak slike ugjerninger?

• Hva tror du gjerningspersonene ønsker å oppnå?

Utsagn om gjerningspersoner

I hvilken grad mener du utsagnene nedenfor stemmer med personer og situasjoner der skyting på skoler har hendt?

	Stemmer alltid	Stemmer ganske ofte	Stemmer sjelden	Stemmer ikke	Dette er helt individuelt, og har ingen betydning for hva som er typisk
Gjerningspersonene har nesten alltid en kriminell fortid	☐	☐	☐	☐	☐
Gjerningspersonene har nesten alltid vært involvert i konflikter og hendelser ved skolen tidligere	☐	☐	☐	☐	☐
Gjerningspersonene hadde før hendelsen en adferd som hadde vakt bekymring hos lærerne eller indikert et behov for hjelp	☐	☐	☐	☐	☐
Nesten alle har vært påvirket av rusmidler når ugjerningene skjedde	☐	☐	☐	☐	☐
Gjerningspersonen er en som er blitt mobbet selv	☐	☐	☐	☐	☐

forts: Utsagn om gjerningspersoner

	Stemmer alltid	Stemmer ganske ofte	Stemmer sjelden	Stemmer ikke	Dette er helt individuelt, og har ingen betydning for hva som er typisk
Gjerningspersonen er en som har mobbet andre.	☐	☐	☐	☐	☐
Motivene for massakrene knyttes til ideologiske eller politiske retninger og helter for gjerningspersonen	☐	☐	☐	☐	☐
Motivene for massakrene knyttes til indre behov og personlig tilkortkommenhet hos gjerningspersonen	☐	☐	☐	☐	☐
De fleste massakrene har vært impulsive og ikke så godt planlagt	☐	☐	☐	☐	☐
Nesten alle gjerningspersonene har før hendelsen vært involvert i narkotikamisbruk eller omsetning.	☐	☐	☐	☐	☐

forts: Utsagn om gjerningspersoner

	Stemmer alltid	Stemmer ganske ofte	Stemmer sjelden	Stemmer ikke	Dette er helt individuelt, og har ingen betydning for hva som er typisk
Nesten alle gjerningspersonene har før hendelsen kunne knyttes til rusmiljøer utenfor hjemmet.	☐	☐	☐	☐	☐
De fleste har hatt én voksen kontaktperson ved skolen, som stort sett har hatt daglig kontakt med eleven	☐	☐	☐	☐	☐
Gjerningspersonene har nesten alltid hatt en fortid med selvmordstanker/ forsøk, eller har noen i sin familie med selvmord eller selvmordsforsøk	☐	☐	☐	☐	☐
Gjerningspersonen forteller nesten alltid om planene sine til en eller flere andre i forkant av hendelsen	☐	☐	☐	☐	☐
Gjerningspersonen lever ofte i destruktive familier med lite nærhet, samhold og sosiale støttefunksjoner	☐	☐	☐	☐	☐

DEL 4.

BEREDSKAP, TRUSSELVURDERINGER OG VARSLINGSSYSTEMER

Med beredskap sikter vi her til "...å være forberedt til innsats for å møte uventede kritiske situasjoner". I den forbindelse ønsker vi din uttalelse vedrørende ulike oppfatninger og handlingsstrategier ved kritiske situasjoner.

Beredskap

- Fylket, kommunens og skolenes beredskapsplaner er ulike både i omfang, ansvar og innhold. Sett ett kryss ved den instansen hvor du som lærer tenker den viktigste beredskapen ligger i forhold til skoleskyting:

Fylkeskommunens beredskap er viktigst

- Kommunens beredskap er viktigst
- Skolens beredskap er viktigst
- Alle er like viktige
- Vet ikke

- Samarbeider din skole med andre instanser / institusjoner med å jobbe beredskapsforebyggende? I så fall hvilke?

- Har du selv deltatt eller vært personlig involvert i noe av det beredskapsforebyggende arbeidet?

- Er du kjent med skolens beredskap hvis det oppstår påstander eller bekreftede trusler mot skolen?

- Ja
- Delvis
- Nei

- Er du kjent med skolens beredskap i situasjoner der det oppstår påstander / rykter om elever som har alvorlige typer våpen (kniv, skytevåpen, bomber) på skolen?

- Ja
- Delvis
- Nei

- Er elevene på din skole inkludert i arbeidet med å forebygge vold/trusler om vold?

- Ja
- Nei

- Dersom elevene er inkludert i beredskapen, beskriv kort på hvilken måte:

- Har dere gjennomført noen (beredskapsforebyggende) øvelser på din skole?

- Ja
- Nei (ikke som jeg kjenner til)

- Hvilke (hvis noen) øvelser har du deltatt på selv?

- Vet du om skolen har et evakueringsmøtested ved kriser / alvorlige hendelser?

- Ja
- Nei (ikke som jeg kjenner til)

- Hvis JA (har et evakueringsmøtested): Er dette møtestedet det samme som ved brann?

- Ja
- Nei

Trusselvurderinger og varslingssystemer.

Skoler har ulike måter å forebygge alvorlige hendelser og vurdere situasjoner på. Vi vil gjerne høre litt om dine erfaringer ved forhold knyttet til dette

- Hvilke eventuelle rutiner har dere for å avdekke og forebygge potensielle trusler mot skolen? Nevn noen eksempler:

- Er noen av skolens tiltak for trusselvurderinger lagt til daglige, faste rutiner?

- Ja, helt faste rutiner for dette
- Delvis ja, i perioder ved vurdert behov
- Nei
- Vet ikke

- Dersom trusselvurderinger er lagt til daglige, faste rutiner, hvilke rutiner gjelder i såfall det?

- Hva slags adferd er skolen spesielt opptatt av å avdekke ift trusselvurderinger?

- Hvilke elementer, samt hva slags adferd ville ha vekket DIN årvåkenhet?

- Har du noen gang blitt så bekymret over noe, knyttet til skolen, som du har observert eller hørt, at du har rapportert det videre til noen (rektor, kollegaer, foreldre, andre instanser)?

- Ja
 Nei

- Dersom JA, kan du si hva slags type bekymring(er) det har handlet om?

- Har du i yrket som lærer bevitnet eller opplevd hendelser du vil karakterisere som alvorlige eller kritiske slik DU opplevde det?

- Ja
 Nei. (Gå til spørsmål 20.11)

- Hvis JA (har opplevde alvorlige/kritiske hendelser) - Kan du beskrive hva hendelsen gikk ut på, og gjerne når den fant sted?

- På hvilken måte har denne hendelsen påvirket deg?

- Har du i læreryrket bevitnet eller opplevd hendelser FLERE GANGER som du vil karakterisere som alvorlige og kritiske? (Nevn gjerne omtrent antall ganger du tror det gjelder.)

- Kan du beskrive kort hvordan skolen eventuelt benytter internett og sosiale media (for eksempel YouTube) i sitt arbeid i å avdekke trusler?

- Hva tror du som lærer om seriøsiteten av yringer og trusler relatert til alvorlige hendelser formidlet av elever gjennom internett?

Vurderinger slik du husker disse var FØR 22 juli

Her ønsker vi dine vurderinger slik de var FØR 22 juli

	0 = Slik har/hadde jeg det aldri	1 = Slik har/hadde jeg det sjeldent	2 = Verken eller	3 = Slik har/hadde jeg det ofte	4 = Slik har/hadde jeg det svært ofte
--	----------------------------------	-------------------------------------	------------------	---------------------------------	---------------------------------------

Jeg føler redsel og engster meg for at hendelser med skoleskyting skal inntreffe ved min skole	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er ikke redd, men bekymret. Jeg blir urolig og føler ubehag ved tanken på at noe slikt skulle kunne inntreffe ved min skole	☐	☐	☐	☐	☐
Ingen spesielle følelser aktivert. Min årvåkenhet ilt skolemiljø og enkeltelever er stabil og slik det forventes av meg	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er oppmerksom på at slike hendelser har inntruffet andre steder, men jeg har LITE tanker og følelser rundt temaet knyttet til min arbeidsdag	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er IKKE redd eller bekymret for at hendelser med skoleskyting skal inntreffe ved min skole	☐	☐	☐	☐	☐

Vurderinger slik de nå er ETTER 22 juli

Her ønsker vi dine vurderinger slik de nå er ETTER 22 juli

	0 = Slik har/hadde jeg det aldri	1 = Slik har/hadde jeg det sjeldent	2 = Verken eller	3 = Slik har/hadde jeg det ofte	4 = Slik har/hadde jeg det svært ofte
Jeg føler redsel og engster meg for at hendelser med skoleskyting skal inntreffe ved min skole	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er ikke redd, men bekymret. Jeg blir urolig og føler ubehag ved tanken på at noe slikt skulle kunne inntreffe ved min skole	☐	☐	☐	☐	☐
Ingen spesielle følelser aktivert. Min årvåkenhet ilt skolemiljø og enkeltelever er stabil og slik det forventes av meg	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er oppmerksom på at slike hendelser har inntruffet andre steder, men jeg har LITE tanker og følelser rundt temaet knyttet til min arbeidsdag	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er IKKE redd eller bekymret for at hendelser med skoleskyting skal inntreffe ved min skole	☐	☐	☐	☐	☐

DEL 5

ÅPENHET OM DETTE TEMAET

Her vil vi gjerne ha din vurdering på åpenheten ut mot publikum, foreldre og nærmiljøet (ikke elevene) rundt temaet alvorlige skolehendelser og skyting

- **Så langt du er kjent med, har det vært informasjon, spørsmål og/eller kommunikasjon rundt temaer relatert til skoleskyting på foreldremøter?**

Velg...

- **Hvis JA, skjedde denne kommunikasjonen før eller etter terrorangrepet 22. juli?**

Velg...

- **Ligger det informasjon om temaet tilgjengelig for publikum på skolens nettsider?**

Velg...

- **Beskriv kort hvordan skolen eventuelt har tilrettelagt for at publikum, foreldre og nærmiljøet kan informere skolen dersom de har bekymring vedrørende en elev der?**

- **Hva mener du som lærer om betydningen av publikum, foreldre og nærmiljøet som en del av skolens varslingssystem**

- **Hvilke muligheter har elevene for å fortelle anonymt om egne problemer eller formidle sin bekymring for andre?**

- Hva mener du som lærer om betydningen av elevene selv som en del av skolens varslingssystem?

- På hvilken måte inkluderes elevene i å skape et godt skolemiljø?

DEL 6.

I ETTERKANT AV 22. JULI

- Mener du terrorhendelsene i sommer har skapt noen andre eller nye behov på din skole?

- Hvis JA, kan du kort beskrive hva endringene handler om?

- Har terrorhendelsene 22. juli hatt noen påvirkning på hva DU ser etter eller på annet vis er oppmerksom på nå, i forhold til før 22. juli?

- Hvis JA, beskriv kort hva oppmerksomheten din er endret på.

- Kan du kort beskrive om det er planlagt eller iverksatt tiltak på din skole som du antar kommer på bakgrunn av hendelsene 22. juli?

Er du kjent med om det har vært spørsmål eller henvendelser vedrørende skolens beredskap /varslingssystem etter 22. juli fra noen på listen under?

	Ja	Nei, ikke som jeg kjenner til	Vet ikke
Fra elever	☐	☐	☐
Fra foreldre	☐	☐	☐
Fra lærere / skolepersonale	☐	☐	☐
Spørsmål / henvendelser fra andre	☐	☐	☐

Berørte etter 22 juli

- På hvilken måte er skolen du jobber på berørt av terrorhendelsen i sommer?

Dette opplever jeg som så sensitivt at jeg ikke ønsker å svare.

- Hvor hardt rammet ble du eller din skole av angrepene den 22 juli?

(flere kryss er mulig)

- Skolen har elev(er) som ble drept
- Jeg hadde elever i min klasse som ble drept
- Skolen har elev(er) som var til stede på Utøya, men overlevde
- Jeg har elev(er) i min klasse(r) som var til stede på Utøya, men overlevde
- Skolen har ansatte eller elever som på annen måte er personlig berørt
- Jeg er personlig berørt

- Nå nærmer vi oss slutten, og da ønsker vi å høre hva du som lærer synes er de aller viktigste grep som må til i forebygging av alvorlige skolehendelser:

Kommentarer til tema eller spørreskjema?

- Helt til slutt vil vi gjerne høre om du har kommentarer til spørreskjemaet, eller om det er noe du vil legge til eller formidle ved de temaene vi har vært innom.